

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta

Katedra teologické etiky a spirituální teologie

Morální teologie

Jana Daly

TEOLOGICKÉ DŮVODY CHARITATIVNÍ ČINNOSTI CÍRKVE

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Libor Ovečka, Th.D.

PRAHA 2009

Ráda bych poděkovala vedoucímu práce PhDr. Liboru Ovečkovi, Th.D. za odborné vedení, za čas věnovaný diskuzím k dané problematice a jeho laskavou kritiku.

Za konzultace v oboru biblistiky bych ráda poděkovala Ing. R. Pavlu Větrovcovi, Th.D., S.S.L. a Angelu Scaranovi, Th.D., S.S.L.

Zároveň bych chtěla poděkovat Doc. ThDr. Václavu Venturovi, Th.D za doporučenou literaturu. Mé díky patří rovněž Doc. Dr. Parushi R. Parushevovi za pozvání do knihovny Mezinárodního baptistického teologického semináře v Praze a jeho čas věnovaný mému zasvěcení do sociální problematiky pravoslaví.

Na závěr děkuji Markétě Plevové za jazykovou korekturu.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a v přehledu použité literatury uvedla veškeré informační zdroje, které jsem použila.

V Praze dne 1. 4. 2009

OBSAH

ÚVOD	5
1. CÍL A METODIKA	7
2. VHLED DO TÉMATU	10
2.1 Charakteristika pojmů	10
2.2 Obecně o pomoci druhým	12
3. CHARITA ŽIDŮ A KŘESŤANŮ V HISTORII	13
3.1 Životní podmínky v Palestině před narozením Krista	13
3.2 Skutky lásky v židovství a jejich motivace	16
3.3 Vývoj křesťanské charity od počátku	18
3.4 Křesťanská charita od 4. století	23
3.5 Charita křesťanů v posledních stoletích	26
4. CHARITA V ŽIVOTĚ SVATÝCH A ŘEHOLNÍKŮ	28
4. 1 Pomoc z rukou svatých a jejich motivace	28
4. 2 Řeholníci a jejich krédo	33
5. PRAVOSLAVÍ A JEHO SOCIÁLNÍ ASPEKT	37
5.1 Charakteristika pravoslavné církve	37
5.2 Charita v pravoslaví a její prameny	40
5.3 Ortodoxie a misie	43
5.4 Důvody sociálního chování Východní církve	45
5.5 Obhajoba katolického pojetí na pozadí situace v pravoslaví	47
6. PRAMENY CHARITATIVNÍ ČINNOSTI CÍRKVE	49
6.1 Biblické základy	49
6.1.1 Sociální motivy ve Starém zákonu	51
6.1.2 Evangelijní prameny a Skutky apoštolů	57
6.1.3 Charita v Pavlových listech	64
6.1.4 Katolické epištoly a pastorální listy	66

6.2 Teologické prameny	67
6.2.1 Tradice a učení Magisteria	67
6.2.2 Sociální encykliky	69
7. ÚSTŘEDNÍ POJMY CHARITY	74
7.1 Láska jako pramen života a činnosti církve	74
7.2 Cena lidského života	77
7.3 Bratrská láska a křesťanská zodpovědnost	80
8. JÁDRO PROBLÉMU	82
ZÁVĚR	85
Přehled použitých biblických zkratk	88
Přehled použité literatury	89
Přehled příloh	96
Příloha – Výklad znaku spirituality Milosrdných sester sv. Karla Boromejského	97
Resumé	99
Anglická anotace	101
Údaj o počtu znaků	102

ÚVOD

Katoličtí křesťané znají pojem charita velmi dobře. Jsou k ní pravidelně vyzýváni na svátečních bohoslužbách. Setkávají se s charitativními sbírkami v různých podobách a pro různé účely. Jde například o zasílání peněz nebo oblečení do oblastí, které utrpěly škody v souvislosti s přírodní katastrofou. Materiální podpora může být určena také zemím tzv. třetího světa, které jsou postiženy bídou. Věřící tuto formu pomoci považují za svou morální povinnost a nedílnou součást svého života ve víře.

V dobách před dvaceti lety bylo slovo charita v naší zemi nemnoho používáno. Situace se změnila s příchodem tzv. sametové revoluce. V devadesátých letech již lze pozorovat nárůst charitativního úsilí uvnitř katolické církve i mimo ni. Tak se stalo také díky tomu, že církve přestala být potlačována totalitním režimem a mohla opět konat dobročinné skutky v širším měřítku. Dostatečný důvod pro růst charity rovněž poskytuje ve světě stále existující hmotná bída, utrpení a již zmíněné přírodní katastrofy. Charitativní úsilí se kromě toho zaměřuje na problémy vlastních spoluobčanů, kteří se ocitli ve složité životní situaci.

Slovo charita teď již zaznívá v uších současníka poměrně často, ne vždy je však vyslovováno ve spojení s církví. Solidarita s trpícími existuje také mimo křesťanství a v sekularizovaném světě. Mohlo by se zdát, že provozování charity se stalo jakýmsi módním doplňkem známých osobností z oblasti politiky nebo kultury. V různosti provozovatelů charity se nachází styčné body. Mezi ty se řadí důsledky vykonané práce, např. zlepšení životní situace lidí, kteří by se bez poskytnuté cizí pomoci neobešli. Najdeme zde samozřejmě i rozdíly, které se netýkají pouze způsobu provádění činnosti, organizace práce a stupně profesionality. Mám na mysli především to, co vede lidi k tomu, aby pomáhali druhým, ať už se jedná o odborníky, kteří často svůj život této práci zasvěcují, nebo o běžné křesťany.

S tímto úmyslem svoji práci zaměřuji na zdroje, důvody a prameny charity. Nebylo by v možnostech této práce prouzkoumat důvody všech provozovatelů charity. V zorném poli mého zájmu bude především římskokatolická církev nejen pro její tisíciletou zkušenost s poskytováním pomoci potřebným, ale také proto, že služba je jedním z jejích tří hlavních pilířů. Proto, aby bylo možné si její důvody lépe uvědomit, vybrala jsem si k porovnání pravoslaví, které do středu svého zájmu službu potřebným neklade. Tento fakt udivuje hlavně z důvodu, že se jedná o křesťanskou denominaci, jenž je v jiném ohledu, totiž na poli věrouky, katolické církvi velmi blízká. V průběhu mé práce se tedy budu zároveň zajímat o to, jak se u zmíněných církví liší a prameny a vůbec přístup k bliženecké lásce, respektive jejím projevům.

1. CÍL A METODIKA

Cílem mé práce je odpovědět si na otázku, je-li charitativní činnost církve teologicky zakotvena a pokud ano, potom tento fakt obhájit pomocí dostupných pramenů. Záměrem je rovněž tyto prameny představit a poukázat na důkazy v nich obsažené, které pobízí člověka ke spravedlivému jednání s druhým a ke konání milosrdenství. V neposlední řadě se hodlám zabývat samotným odůvodněním těchto doporučení.

Teoretická část

Teoretickou část práce uvedu kapitolou, v níž představím a vysvětlím pojmy a výrazy, se kterými budu pracovat, a které se tématu týkají. S úmyslem představit diakonickou práci katolické církve se budu nejprve zabývat charitou z historického pohledu. V souvislosti s tím se budu rovněž zajímat o židovské prostředí, ve kterém církev vyrostla. Třetí kapitolu nazvanou „**Charita židů a křesťanů**“ uvedu obecným pohledem na pomoc druhým. Poté se zaměřím na židovství a z důvodu snadnější představy o životě obyvatel Palestiny popíši židovskou společnost v době kolem narození Ježíše Krista. Budu se zabývat hledáním motivace židů při konání dobra. Dále se moje pozornost přenesou na ranou křesťanskou obec, ve které se rodila církev i se svou službou chudým. V dalších kapitolách se budu věnovat vývoji křesťanské charity od počátku až do současnosti.

V kapitole „**Charita v rukou svatých**“ představím zásluhy vybraných světců v oblasti bliženecké lásky. Soustředím se na důvody, jenž tyto osoby vedly k tomu, aby svůj život „zasvětili“ péči o druhé. Mezi uvedenými se objeví typické příklady světců, kteří jsou známi svým milosrdenstvím. Více prostoru zde věnuji motivaci svěťice 20. století, Matce Tereze, jejíž charitativní dílo bylo nezměrné a mnohým současníkům stále zůstává v povědomí. V této části práce se budu také zabývat řeholními instituty. Opět se jedná o ty, které jsou zaměřeny na poskytování pomoci ubohým. Uvedu například, co motivovalo zakladatele k založení řádu, co určilo jeho zaměření nebo jaké je motto jejich činnosti.

Cílem čtvrté kapitoly nazvané „**Pravoslaví a jeho sociální aspekt**“ je poukázat na důležitost organizovaného systému charitativní práce katolické církve. Tento fakt má vyplynout díky srovnání s pravoslavím, které je často kritizováno pro svoji nedostatečnou

charitativní činnost. V úvodu představím tuto denominaci z hlediska historie a odlišností s katolickou církví. Dále se budu zabývat jejím sociálním aspektem. V závěrečné podkapitole 5.5 se budu věnovat obhajobě katolického přístupu k charitě, který bude vykreslen na pozadí pravoslaví.

Cíl teoretické části:

Cílem teoretické části je představit, jak katolická církev v historii plnila jeden ze svých základních úkolů, službu lásky. Zároveň chci poukázat na důvody, které světce a zasvěcené osoby vedou k této praxi, čímž chci podpořit argumentaci v následující autorské části. Současně je mým úmyslem ukázat na pozadí církve, která je na tomto poli méně aktivní, jak důležité je toto poslání, a že logicky vyplývá z víry v Boha.

Metody teoretické části:

Při psaní teoretické části jsem čerpala z dostupné české i zahraniční literatury, z přednášek vyučujících na teologických fakultách Univerzity Karlovy a Mezinárodního baptistického teologického semináře v Praze (dále jen IBTS) z internetových zdrojů a katolického tisku a Písma svatého. Uvádím rovněž poznatky z rozhovorů s děkanem IBTS. Ten mi poskytl konzultaci v rámci čerpání odborných podkladů pro tuto práci, zejména s ohledem na Východní církev. V neposlední řadě při psaní uplatňuji znalosti nabyté v předchozím studiu na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy.

Autorská část

Autorská část je rozdělena do dvou oddílů, z nichž první je dále rozčleněn dle původu zdrojů na biblické prameny a teologické prameny. Druhá část se věnuje ústředním pojmům charity. V části biblických pramenů nejprve potvrdím tezi, že charita církve je teologicky zakotvena. Následně budu tento fakt dokazovat představením jednotlivých odkazů. Nejprve uvedu starozákonní a potom novozákonní. Při dokazování se budu odvolávat na ta místa ve Starém zákoně, kde je kritizována nedostatečná činnost, jež byla vyvíjena na obranu potřebných. Zároveň se soustředím na místa, která k sociálnímu chování vybízejí. V části novozákonní argumentace probádám evangelia, Pavlovy listy, katolické a pastorální epištoly.

V poslední části šesté kapitoly zároveň představím mimobiblické prameny, mezi něž patří tradice církve a učení Magisteria a sociální encykliky.

Před uzavřením práce se zmíním o ústředních pojmech charity, jimiž jsou láska, cena lidského života, bratrství a zodpovědnost člověka. Rozborem těchto pojmů chci podpořit zdůvodnění, že charita má své opodstatněné místo v církvi. Práci uzavře kapitola pojednávající o jádru problému. Zde se argumentace opírá o původ lásky v trojjediném Bohu.

Cíl autorské části:

Cílem autorské části je zodpovědět otázku, zda má charitativní činnost církve teologické prameny a následně podat jejich systematický přehled. Smyslem je rovněž ukázat, že charita má základ v samotném Bohu a zároveň vysvětlit, proč tomu tak je.

Metody autorské části:

Při zpracování této části jsem pracovala s Písmem svatým, a to jak se starozákonními knihami, tak především s Novým zákonem. Svá zdůvodnění jsem řadila systematicky dle jednotlivých knih, z nichž jsem čerpala myšlenky podporující moji tezi.

Pracovala jsem rovněž s církevními dokumenty a sociálními encyklikami. V tomto procesu mi byly zdrojem také přednášky vyučujících na teologických fakultách.

2. VHLED DO TÉMATU

2.1 Charakteristika pojmů

Na začátku mé práce bych nejprve ráda vysvětlila pojmy, se kterými budu pracovat, a které souvisí s tématem této práce. Zaměřím se na rozlišení pojmů CHARITA, DIAKONIE a TEOLOGIE.

Výraz charita pochází z latinského „charitas“ a znamená „láska“. Je jedním ze třech výrazů, které v židovské a křesťanské tradici vystihují obsah tohoto slova. O tomto rozlišení velmi výstižně hovoří Jan Pavel II. ve své encyklice *Deus Caritas Est*.¹ Pamětní spis o charitě katolické z roku 1930 hovoří o charitě v širším smyslu jako o lásce k Bohu a lásce k bližnímu konané pro Boha. Ten dále říká: „V užším smyslu se vztahuje na ty, kteří potřebují ve své duševní nebo tělesné bídě pomocné praktické lásky a jest v křesťanském duchu prováděnou péčí o chudé a pomoci potřebné, neboli krátce: křesťanským milosrdenstvím. I tak zůstává v těsném spojení s láskou k Bohu.“² Milosrdná láska (diakonie) je vedle hlásání (kerygma) a bohoslužby (liturgie) jedním z pilířů, na kterých je postavena církev a jejíž podstatnou vlastností je, že si neklade žádné podmínky.

Diakonie neboli charitativní služba je milosrdná láska, která se projevuje skutky. Tato láska má být spojena s láskou k Bohu a se svědectvím víry.³ Původně tedy služba poskytovaná lidem nemocným, postiženým a chudým v raně křesťanské církvi, jež byla prováděna lidmi k tomu zvláště určenými. O tom, kdo tito lidé byli, jak jejich služba vznikla, budu hovořit později. Diakonie se dnes rovněž používá jako název těch zařízení, která se orientují na pomoc klientům v různých krizových situacích (např. Diakonie Českobratrské církve evangelické). Jedná se většinou o křesťanské protestantské instituce.

Než přejdu k popisu dalších uvedených pojmů, krátce zmíním také slovo „teologie“, které se vyskytuje v názvu práce. Pochází z řeckého „*theologia*“ a znamená řeč o Bohu. Teologický slovník vysvětluje tento pojem následovně: „Výslovné, usilovné naslouchání věřícího člověka vlastnímu dějinně vzniklému zjevení Božího slova, vědecká metodická

¹ Srov. BENEDIKT XVI.: Encyklika *Deus caritas est*, Praha: Paulínky, 2006,10.

² BREJCHA P. Leander O. F. M.: Pamětní spis o katolické charitě (milosrdné lásce) v zemi Moravsko-Slezské, Přerov: Společenská tiskárna, 1930, předmluva.

³ Srov. Charitativní služba církve. Pastorační péče o charitu, Praha: ČBK, 2005, 4.

snaha o jeho poznání a reflexivní rozvíjení tohoto předmětu poznání.“¹ V názvu mé práce „Teologické základy charitativní činnosti církve“ jej používám ve smyslu hledání kořenů v teologické a biblické vědě. Název by se dal také vysvětlit jako teologické důvody lásky projevované bližním, kteří potřebují pomoc.

Pojem bližní je ve SZ především spoluúčastník smlouvy Hospodinovy, syn vlastního lidu v kultickém slova smyslu, spolu-Izraelec. Nejprve se vztahoval na příslušníky vlastního izraelského národa² a na cizince,³ kteří se usadili v izraelské zemi, tedy na solidární komunitu určité země nebo určitého lidu. Souviselo to s tím, že Izrael nebyl jenom národem, nýbrž „církví“, do které bylo možno přistoupit obřízkou.⁴ Novým zákonem, konkrétně podobenstvím o milosrdném Samaritánovi⁵ je toto vymezení zrušeno, respektive rozšířeno na všechny lidi. Pojem bližní se tak univerzalizuje.

Dále je zde výraz „potřebný“. Tento výraz používám ve starozákonním chápání, doslova je to člověk, který něco potřebuje, nebo také nuzný ve smyslu ten, komu něco schází. Nouze může být materiální, zdravotní, psychická nebo sociální.⁶ V naší současné středoevropské, relativně vyspělé společnosti, může mít slovo chudý zavádějící význam. Objevuje se totiž mnoho hlasů, které dávají rovnítka mezi slovy chudý a líný či neschopný. Přesto lze z historie snadno vyzorovat, že mnoho lidí se dostává na tzv. okraj společnosti spíše díky sociálním a hospodářským zlořádům.

¹ Teologie, in: RAHNER Karl, VORGRIMLER Herbert: Teologický slovník, Praha: Zvon, 1996, 353.

² Srov. Ex 20,16; Lv 19,13.16.18; Dt 5,1; Dt 24,14nn; Jr 22,13; Mal 3,5.

³ Srov. Ex 22,20; Lv 19,34; Dt 10,18; Dt 24,17.

⁴ Srov. Bližní, in: NOVOTNÝ Adolf: Biblický slovník, Praha: Kalich, 1956, 78.

⁵ Srov. Lk 10,25-37.

⁶ Srov. Ž 72,13; Př 3,27.

2.2 Obecně o pomoci druhým

Dle Václava Ctirada Pospíšila Písmo svaté na žádném místě nepopisuje člověka, který by byl od své přirozenosti plný slitování, byl shovívavý a milosrdný.¹ Bible naopak často kritizuje egoismus člověka a vykresluje negativní důsledky nespravedlivého lidského chování.² Pokud bychom na situaci před Kristem nahlíželi všeobecně, museli bychom usoudit, že pomoc potřebným u pohanských národů nebyla příliš rozšířena a rozhodně by se nedala přirovnat k organizované charitativní pomoci, která vznikala a byla zdokonalována během růstu církve. Tak se také nedá tvrdit, že některý národ by mohl být na poli pomoci vzorem pro křesťanství, a to až do doby judaismu. Přesto se s jistotou dají v určitých národech a v různých dobách vystopovat prvky bliženecké lásky, třebaže se jev týká pouze okruhu širší rodiny nebo svého národa.³ Křesťanská charitativní služba je specifická, ale není možné se domnívat, že se v ostatních náboženstvích nemůžeme setkat s projevy solidarity a se službou trpícím.⁴ Skutky pomoci nacházíme nejen v jiných náboženstvích, ale již ve starověku. Jedná se především o oblast lékařství, která jistě spadá na rovinu solidarity s potřebnými. To, že se „lékaři“ stávali nejprve právě kněží, bylo dáno faktem, že nemoci byly považovány za výraz působení nadpřirozených sil a léčba byla většinou magií. Léčba založená na empirii se objevuje zhruba v 5. století před Kristem díky dobře známému velkému řeckému lékaři Hippokratovi. V Římě se pak setkáváme s prvními ošetřovnými.⁵ Co nového tedy přichází s křesťanstvím? Spíše než projevy pomoci se mění motivace těchto činů.

Není smyslem mé práce porovnávat úroveň pomoci bližním v různých kulturách, dobách a náboženstvích tak, jak se o nich podrobně zmiňuje Pospíšil či Dr. Vašek. Protože však křesťanství má mnoho společného s židovstvím, pohovořím krátce i o situaci v judaismu.

¹ Srov. POSPÍŠIL Ctirad Václav: Teologie služby, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, 78.

² Srov. např. Am 2,6-8.

³ Srov. Dr. VAŠEK Bedřich: Dějiny křesťanské charity, Olomouc: Velehrad, 1941, 8.

⁴ Srov. POSPÍŠIL: Teologie služby, 70.

⁵ Srov. tamtéž, 75.

3. CHARITA ŽIDŮ A KŘESŤANŮ V HISTORII

Nejprve se budu zabývat společností, ve které se církve rodila. V kapitole 3.1 zhruba nastíním životní podmínky obyvatelstva Palestiny v době před narozením Ježíše Krista a za časů prvotní církve s úmyslem snadnějšího porozumění projevům solidarity v judaismu. V následující části ukáži, na jakých základech byla židovská charita postavena.

3.1 Životní podmínky v Palestině před narozením

Krista

Židé se v druhé polovině 1. století př. n. l. dostávají pod nadvládu Říma, čímž končí samostatnost židovského hasmoneovského státu.¹ Palestina byla rozdělena na správní celky, z nichž židé obývali Judsko, Galileu a Perea. V ostatních oblastech, jako například Samařsko, žilo převážně nežidovské obyvatelstvo. Palestina se později stále více stává nástrojem vykořisťování jejích obyvatel. Tak se tomu dělo i za vlády Heroda Velikého (37-4 př. n. l.) a jeho synů, přestože Herodes byl významný stavitel a vládce, který se zasloužil o rozvoj zemědělství a zajistil tak zemi určitou hospodářskou prosperitu. Jeho jméno se u křesťanů pojí především se zprávou o narození Ježíše a usmrcení betlémských neviňátek.² U židů se tento panovník vyznamenal obnovením chrámu, jež byl znovu budován během několika desítek let. Palestinské obyvatelstvo bylo chudé a Herodes je ještě více ochuzoval tak, že je zatížil daněmi, z nichž financoval své velkolepé projekty, které vedly nejen k velkému zadlužování obyvatel, ale dokonce k upadání do otroctví.³ Na jeho obhajobu nutno zmínit, že v době hladomoru udělal hospodářská opatření k tomu, aby lid toto neštěstí překonal. Jeho záslužné skutky však nebyly nestranné. V jeho době, stejně tak jako později, totiž existovalo tzv. sociální banditství. Šlo o způsob, jakým se bránili drobní rolníci a zemědělský proletariát, ale také pastýři, žebráci a zběhlí vojáci proti vykořisťování a hladomoru. Tento „odboj“ byl podporován zemědělským obyvatelstvem. Vstřícným krokem pomoci trpícím se panovník spíše chtěl vyhnout sociálním nepokojům.

¹ Srov. RYŠKOVÁ Mireia: Doba Ježíše Nazaretského, Praha: Karolinum, 2008, 22.

² Srov. Mt 2,16-18

³ Srov. RYŠKOVÁ: op. cit., 147.

Utlačování obyvatel se projevovalo také v jiných oblastech. V Palestině zmíněné doby byla většina lidí chudá. Všichni, kdo nepatřili k elitě, neměli žádný vliv a navíc byli absolutně přezíráni.¹ Neměli z čeho žít a protože byli naprosto odkázáni na mocné, ponižování představovalo další formou útlaku. V době římské nadvlády byl navíc změněn právní systém. Tóra,² která byla pro Židy základem práva, byla nahrazena římským právním systémem.³

Mezi sociální opatření patřila již zmíněná Herodova vychytralá politika. V Palestině ale také existovala soukromá dobročinnost, která byla vysoce ceněna.⁴ Za císaře Claudia se v době hladomoru konaly sbírky u mimopalestinských křesťanů, o nichž budu později hovořit v rámci biblických důkazů. Židé se tak svou sociální pomocí lišili od ostatních národů. V této souvislosti byl nařízen tzv. sabatický rok, neboli rok odpočinutí. V praxi to znamenalo, že lidé obdělávali pole šest let a sedmý rok je nechávali ladem. Vše, co na něm vyrostlo, pak bylo určeno chudým, otrokům a přistěhovalcům.⁵ To kopírovalo stvoření země v šesti dnech a sedmý den Božího odpočinku. Dalším „charitativním projektem“ byl tzv. jovel - rok milostivého léta, který se slavil jednou za padesát let. Jednalo se o dobu celého roku, kdy lidem bylo zapovězena lichva, podvod a sklízet pole. Vedle toho nesměli být bližní bráni do otroctví a dlužníkům měly být odpuštěny všechny hříchy. Neméně známý je také desátek, který byl odváděn ve prospěch chudých každý třetí a šestý rok. Rovněž otroctví bylo zahrnuto v této solidaritě a židovští otroci byli vykupováni.

V Ježíšově době se lidé často scházeli ke společnému stolování. Tato praxe byla záležitostí bohatších vrstev, které si hostiny mohly dovolit pořádat. Když Pavel Filipi ve své knize hovoří o stolování, jeho pravidlech a průběhu, uvádí, že židé se scházeli za účelem pěstování zbožnosti, k teologickým disputacím a v neposlední řadě také k charitě.⁶

¹ Hranici v hodnocení chudoby představovalo existenční minimum. Pod touto hranicí žila většina obyvatelstva. Mezi neelitou se počítali rovněž ženy, byť z bohatých rodin. Nemohly totiž z důvodu postavení žen jako neplnoprávných občanů vykonávat žádný veřejný úřad. Srov. RYŠKOVÁ Mireia: Doba Ježíše Nazaretského, Praha: Karolinum, 2008, 172.

² Tóra = jedna ze tří částí palestinského hebrejského kánonu. Tento termín znamená zákon, nebo také směrnice, která pomáhá člověku k moudré orientaci životem. Srov. VĚTROVEC Pavel: Starý zákon, Subsidiá pro kombinované studium, Mariánské Lázně, 2001, 17.

³ Srov. RYŠKOVÁ: op. cit., 25.

⁴ Srov. tamtéž, 174.

⁵ Palestina té doby byla velmi úrodná, jelikož byla obklopena a chráněna horami a byla všude bohatá na vodu. Nejúrodnější však byla Galilea. Rostlo zde mnoho olivovníků, pěstovalo se obilí, luštěniny, vinná réva, datle atd., choval se dobytek. Zemědělství zde bylo považováno za velmi důležité, a tak se na něj vztahovaly i náboženské předpisy (Dt 24), které měly svůj sociální aspekt. Předpisy omezovaly maximální zisk a ochraňovaly slabé, závislé, ale také užitková zvířata. Srov. tamtéž, 162-163.

⁶ Srov. FILIPI Pavel: Hostina chudých, Praha: Kalich, 1991, 28.

Židovská charitativní péče rovněž vytvořila systém almužen a charitativních darů. V 6. století před naším letopočtem bylo v Chrámu umístěno 13 pokladniček, jejichž obsah byl potom využíván jak k bohoslužebným, tak k charitativním účelům. Strádání almužny bylo také soustředěno mimo sakrální prostředí. V jednotlivých komunitách, dnes bychom řekli spíše vesnicích, byly dvě chudinské pokladničky, do nichž se vybíraly dary určené pro místní chudé, a to každý den. Chudým byla také určena úroda na okrajích pole, jednotlivá zrnka hroznů zbylá na vinici po vinobraní, plodiny, které rolníci zapomněli při sklizni a podobně.

Co se týká judaismu pozdější doby, lze zmínit organizaci Sedaka existující od konce 18. století. Jedná se o judaistickou charitativní organizaci velmi podobnou křesťanské charitativní organizaci. V dnešním Izraeli se můžeme setkat s dobře organizovanou sítí péče o nemocné a potřebné.¹

Některé z uvedených forem „sociálních opatření“ se z dnešního pohledu zdají být až velkorysé. Může být vznesena námitka, jak důsledně, nebo zda vůbec se tyto předpisy dodržovaly. Obzvláště přiznáme-li si, že lidská přirozenost, zasažená prvotním hříchem, spíše inklinuje k chamtivosti. V literatuře však lze nalézt důkazy o tom, že tato nařízení, nebo alespoň některá z nich byla do běžného života skutečně aplikována. Například Ryšková ve své knize potvrzuje, že bohatí tyto náboženské předpisy opravdu nevíkali. Museli totiž chudým odpouštět dluhy, a tak se snažili takového závazku zprostit. Bylo tedy třeba dalších pokynů, dalo by se říci „ekonomických a právních reforem“, jenž v konečném důsledku zajistily podporu chudých. Toho se týkala tzv. problematika prosbolu.²

¹ Srov. POSPÍŠIL: Teologie služby, 79.

² Prosbol = regulace zavedená ve prospěch chudých, aby jim bohatí byli ochotni půjčovat. Dt 15,7-11 nařizovalo úplné odpuštění dluhu, což se nelíbilo bohatým. Prosbol právní ustanovení změnil odosobněním dlužního úpisu. Výsledkem byla jak pomoc chudým tak i výhodná peněžní transakce pro bohaté. Zavedeno Hillelem v době druhého jeruzalémského chrámu. Na toto téma více srov. RYŠKOVÁ: op. cit., 174-175.

3.2 Skutky lásky v židovství a jejich motivace

Rovněž u židovské charity si lze položit otázku pátrající po důvodech této činnosti. Z části lze říci, že se jednalo o starodávné zvykové právo, jež bývá nazýváno právo kmenové. Jeho hlavní příčina však vychází z Dekalogu jako základního židovského společensko-etického kodexu. M. Chadima uvádí, že páteří příkazů k charitativní péči jsou ustanovení Boha, jež byla postupně židovskými učenci rozpracována do 365 příkazů a zákazů. Ty se snaží reagovat na každodenní všední život a problémy židovských mužů a žen.¹ Základním Božím ustanovením je přikázání lásky: „...*budeš milovat svého bližního jako sebe samého...*“ (Lv 19,18) Také ostatní praktiky, o nichž byla řeč, pocházejí z knihy Leviticus (např. sabatický rok).² Leviticus již dokonce nasměrovává židy za hranice jejich národa:

„*Bude-li sídlit cizinec v zemi vaší, bude-li přebývat mezi vámi, neutiskujte ho, ale ať je mezi vámi jako váš soukmenovec. Budete ho milovat jako sami sebe; neboť i vy jste byli cizinci v Egyptě.*“ (Lv 19,33-34) Již zde se dají najít základy lásky požadované Kristem vůči všem lidem.

Kniha Deuteronomia potom dále explicitně vyjadřuje nutnost pomoci potřebným: „*Přikazuji ti, bys otvíral ruku potřebnému bratru svému a chudému, který s tebou v zemi přebývá.*“ (Dt 15,11)

U Tobiáše jsou jasná slova nabádající k pomoci chudým:

„*Ze svého majetku dávej almužnu a neodvracej své tváře od žádného chud'asa...*“ a dále „*Budeš-li mít mnoho, dávej mnoho; budeš-li mít málo, hled' i z mála rád udělovat.*“

(Tób 4,7-12) Navíc se zde hovoří o motivaci k takovému jednání:

“*...Almužna vysvobozuje od všelikého hříchu i od smrti a nedopouští, aby duše přišla do temnot. Almužna bude důvodem k velké naději před svrchovaným Bohem všem, kteří ji dávají.*“ (Tób 4, 7-12)

Dalo by se říci, že starozákonní lid měl veškeré předpoklady vést opravdu příkladný život a z knih Starého zákona mohl vyčíst pokyny, jejichž plnění by ulehčilo těžké břímě

¹ Srov. CHADIMA Martin: Charitativní péče - Dějiny a současnost, Hradec Králové: Gaudeamus, 2007, 18.

² Srov. Lv 25,4-6.

mnohým chudým vrstvám.¹ Praxe však byla často jiná, jak bylo již zmíněno v předešlé kapitole. Pospíšil poukazuje na odlišnost² motivace pomáhajícího křesťana a žida:

“Pro judaistu sklonění se k nemocnému či trpícímu představuje úkon podle spravedlnosti odpovídající tomu, co stojí v Mojžíšově Zákoně a v Prorocích.”³ V Novém zákoně se často snáší kritika na hlavu farizejů.⁴ Ti však, co se týče vztahu k člověku, měli velmi podobné učení jako Ježíš. Skutky lásky u nich hrály velkou roli. Do nich bylo zahrnováno sycení potřebných, oblékání chudých, pohostinství, těšení zarmoucených atd.

„Kdo koná díla lásky, obdrží bohatství na zemi, jeho nepřátelé před ním padnou, zůstane ušetřen trestů a najde útočiště v Boží ochraně. Díla lásky mezi Bohem a Izraelem zachraňují před smrtí, chrání před porodními bolestmi mesiáše a činí toho, kdo je pilně koná, v Božích očích rovnou vykupitelem Izraele.“⁵

Farizejové rovněž očekávali posmrtnou odměnu ve formě spásy na základě spravedlivého konání. Ryšková dále uvádí hypotézu autorství Žalmů Šalamounových (z 1. st. př. n. l.), dle které jsou jejich autorem farizejské kruhy. Právě v nich se hovoří o odměně pro spravedlivé a o potrestání hříšníků.⁶

¹ Chudých bylo v Palestině většina. Mezi nimi byly však také rozdíly. Více o nich viz RYŠKOVÁ: op. cit., 116-125.

² Rozdíl je především v tom, že křesťan napodobuje svým chováním Ježíše Krista a dále také ve víře křesťanů v trojjediného Boha. Srov. POSPÍŠIL: op. cit., 79

³ Tamtéž, 79.

⁴ Farizejové = náboženská skupina pocházející z hnutí Chasidim. Kladli důraz na tři věci v životě – Tóru, bohoslužbu, skutky lásky. Pro svoje morální učení měli úctu u obyvatel. Při výkladu Zákona se snažili porozumět jeho duchu a interpretovat ho do běžného života – tím také byli blízcí Ježíšovi. Byly ale mezi nimi různé školy s odlišnými postoji. Verdikt o konečném osudu člověka farizejové přičítali Bohu. Sociálně patřili k horní vrstvě, i když většina z nich nebyla příliš bohatá. V pracovním životě byli úředníky, soudci, vychovateli, písaři. Ve společnosti tvořili volné společenství trvající na základních shodných názorech a způsobech jednání v praktickém životě. Usilovali o nábožensko-politickou reformu židovské společnosti. Ježíš s nimi ale nesdílel přísnost v dodržování rituální předpisů, spíše kladl důraz na jejich smysl, např. přibližoval se k nemocným, aby je uzdravil. Nesdílel ani výlučnost na základě příslušnosti k vyvolenému národu atd. Srov. RYŠKOVÁ: op. cit., 62-66.

⁵ Grundmann, citát in: tamtéž, 64.

⁶ Srov. tamtéž, 64.

3.3 Vývoj křesťanské charity od počátku

Ze Skutků 2,42-46 je patrné, jak se v životě prvotní církve propojily hlásání, bohoslužba a solidarita, jakožto hlavní pilíře církve. Solidarita se v pozdějších stoletích projevovala hojně například v oblasti lékařství. Literatura poskytuje bohatý přehled historie vzniku špitálů,¹ přestože léčení není jedinou oblastí křesťanské charitativní péče. Pomoc v „oboru“ uzdravování byla poskytována samozřejmě již v době vznikající církve. V knize Skutků se dozvídáme, že v prvotní komunitě docházelo k tzv. zázračným uzdravováním, stejně tak jako v době Ježíšově.² Lidí fyzicky trpících bylo ve všech dobách mnoho, a tak lidé přicházeli a přinášeli nemocné, aby byli uzdraveni a zbaveni trápení. Apoštolové tak následovali Kristovo chování, který své milosrdenství často projevoval právě tímto způsobem. Uzdravování a vůbec skutky lásky byly vedle toho, že učedníci následovali Krista, také dílem působení Ducha svatého seslaného o Letnicích na apoštoly.³

Solidarita tehdejší společnosti se dále vyznačovala bratrským společenstvím. O tom nám sdělují skutky následovně:

*„Setrvali v apoštolském učení, v bratrském společenství,
v lámání chleba a v modlitbách.*

Všichni, kteří přijali víru, drželi pevně pohromadě a měli všechno společně.

Prodávali všechn svůj majetek a dělili ho mezi všechny, jak kdo potřeboval.

*Každý den zůstávali svorně v chrámu, po domech lámali chléb
a jedli pokrm v radosti a s upřímností srdce.“ (Sk 2,42-46)*

Chudoba, která by vedla k nedůstojnému životu, byla v tomto společenství vyloučena. Jak je však patrné z Pavlových slov ve druhém listě Soluňanům, tento nastíněný ideál se neosvědčil nadlouho ani v prvotní církvi: „...Kdo nechce pracovat, ať nejí. A teď slyšíme, že někteří z vás žijí zahálčivě a vůbec nepracují...“ (2 Sol 3,10-11) Pro pochopení tehdejší situace je třeba také si uvědomit, že tamní křesťané žili v domnění brzké parusie, což jistě mohlo motivovat jejich konání ke zvýšené zbožnosti a solidaritě. Takové chování bylo ovlivněno i dalšími skutečnostmi, o kterých budu hovořit v druhé části knihy. Aby solidární chování mohlo být i nadále rozvíjeno, bylo třeba docílit určité struktury. V prvokřesťanské obci to byli právě apoštolové, kdo představovali jistou autoritu

¹ Srov. POSPÍŠIL: Teologie služby, 69-76.

² Srov. Sk 3.

³ Srov. Sk 2.

u křesťanů. Od nich se také očekávala určitá rozhodnutí nejen v otázkách víry a bohoslužby, nýbrž i běžného života. Došlo tedy i na případ, kdy se jako potřebné ukázaly vdovy křesťanů pocházejících z řeckého prostředí. Tyto ženy, oproti těm hebrejsky mluvícím, měly být při pravidelném rozdělování zanedbávány. Došlo tak na stížnost, již se museli zabývat apoštolové. Protože ti se zabývali převážně duchovními záležitostmi a domnívali se, že není dobré, aby tak přestali konat, rozhodli se zcela logicky zvolit osoby, do jejichž kompetence by spadalo řešení takových záležitostí.¹ Tak tedy dochází k ustanovení jáhnů, řecky „*diakonos*“, ve významu služebník, průvodce, z něhož se později vyvinulo označení „žák“.

Bylo zvoleno sedm mužů. Byli jimi například: Štěpán, jako nejznámější a také první mučedník, Mikuláš z Antiochie, v minulosti představený synagogy. Skutky hovoří o Štěpánovi jako muži plném víry a Ducha svatého. Štěpán také vynikal v konání zázraků a kázání evangelia. Tyto jeho zmiňované vlastnosti napovídají, že volba jáhnů nebyla ani z daleka náhodná. Byla žádoucí určitá kompetentnost týkající se osobního obdarování a pracovního nasazení. Skutky hovoří o požadovaných kvalitách těchto mužů. K nim patří dobrá pověst, plnost Ducha a moudrosti.² Za zmínku také stojí způsob, jakým měla být volba provedena. Zatímco Ježíš volí apoštoly sám a jmenovitě je povolává (s výjimkou zvolení Matěje), apoštolové říkají: „...*bratři vyberte ze svého středu...*“ (Sk 6,3) Pavel v listě Filipánům charakterizuje jáhny jako ty, kdo mají v obci určité povinnosti a v listu Timoteovi vyjmenovává žádoucí vlastnosti mužů i žen zastávajících funkci jáhnů:

„Mají to být lidé důstojní, ne obojetní v řeči, ne oddaní vínu, ne lační špinavého zisku, kteří uchovávají tajemné pravdy víry v čistém svědomí. I oni musí být napřed zkoumáni, a teprve potom mohou vykonávat službu, když se ukáže jejich bezúhonnost.“ (1 Tm 3,8-13)

Termín diakonia je u Pavla spojen především s charitativní péčí o potřebné.³ Mezi dalšími jáhny objevíme Filipa, Prochora, Nikanora, Timona, a Parmena. Dle řeckého původu jejich jmen můžeme poznat, že šlo o helénistické židy.⁴ Jáhni tak byli učedníky vybráni a modlitbou a vložением rukou apoštolů zvoleni.⁵ Původním a prvním úkolem jáhnů tedy bylo rozdělování chudým. Šlo o konkrétní, praktickou službu. Jejich práce byla již určitým způsobem zorganizovaná. Museli například znát chudé svého okolí a zapisovat je do seznamů a postarat se o to, aby rozdělování bylo spravedlivé a pomoci nebylo zneužíváno. Jejich práce však nebyla pouze službou u stolu, jak vyplývá ze skutků, zabývali se dalšími

¹ Srov. Sk 6,2.

² Srov. Sk 6.

³ Srov. RYŠKOVÁ: op. cit., 377.

⁴ Srov. Jáhni, in: DOUGLAS J. D. (ed. a kol.): Nový biblický slovník, Praha: Návrat domů, 1996.

⁵ Srov. RYŠKOVÁ: op. cit., 378.

činnostmi jako apoštolové – hlásáním, konáním mocných skutků, Filip křtí prvního pohana.¹ Pomocnicemi v tomto „oboru“ byly také ženy. Jejich výběr rovněž podléhal určitým kritériím. Patřily mezi ně i vdovy. Solidarita se v této době projevuje opravdu znatelně. Pavel organizuje sbírku mezi křesťany určenou chudým křesťanům v Jeruzalémě. Ustanovením sboru sedmi se diakonie natrvalo začlenila do základní struktury církve.² Tato funkce se stala „úřadem“³ již na konci prvního století.⁴

Na začátku 2. století již existuje episkopální zřízení a organizace charitativní činnosti spadá do povinností biskupů. Podobně jako u apoštolů, nebylo v silách biskupů osobně zaštitit tuto oblast jejich poslání, a tak se objevují diakonie, které biskup řídil a spravoval.⁵ Ukazuje se také, že práce má již jistou koncepci, jelikož „pracovníci“ nejsou pouze vybírání, nýbrž také „školení“. Patřili mezi ně nejen jáhni, nýbrž také ženy, a to dokonce i vdovy a panny. Přibyly také funkce správců pohřebišť a hrobníci, jelikož pohřbívat zesnulé bylo sedmým skutkem milosrdenství.⁶ Pospíšil dále uvádí oblasti, kterými se biskup měl ve své charitativní činnosti zabývat. Pro zajímavost a pro srovnání s dneškem uvádím, jaké potřeby tehdy vyvstávaly:

- rozdělovat spravedlivě almužny mezi sirotky, vdovy, postižené a cizince bez prostředků,
- pečovat o opuštěné a nemocné bez rozdílu, zda se jednalo o přátele nebo nepřátele, místní nebo cizí,
- pečovat o výchovu sirotků, o jejich adopci do nových rodin, o jejich sňatky a uplatnění v životě,
- pokoušet se najít práci pro nezaměstnané,
- sytit hladové a odívat nahé,
- pomáhat těm, kdo byli uvrženi do vězení,
- poskytovat pohostinství cizincům,
- organizovat sbírky na pomoc pronásledovaným a na podporu ostatních církevních obcí stížených pohromou nebo pronásledováním.

¹ Srov. RYŠKOVÁ: op. cit., 378.

² Srov. BENEDIKT XVI.: op. cit., 31.

³ Dále uvedený dokument obsahuje kapitolu Charitativní služba, kde se uvádí, že trvalí jáhnové se mají věnovat především úkolům charitativním a administrativním. Mají věnovat zvláštní pozornost těm, kteří nejvíce trpí a vykonávat jménem hierarchie charitativní a správní povinnosti, jakož i díla sociální služby. Srov. KONGREGACE PRO KLÉRUS. *Směrnice pro službu a život trvalých jáhnů*, č. 38. Praha : Sekretariát České biskupské konference, 2002, 45.

⁴ Srov. RYŠKOVÁ: op. cit., 384.

⁵ Srov. POSPÍŠIL: *Teologie služby*, 101.

⁶ Srov. tamtéž, 202.

O skutečích rozličné blížecké lásky najdeme doklad ve spisech apoštolských otců, např. v Listě Barnabášově, v Listě Diognetovi nebo v Pastýři Hermově. Jan Zlatoústý, biskup konstantinopolský, dokonce staví pomoc potřebným nad sakrální službu:

„Chceš uctít Kristovo tělo? Nedopusť, aby se jím pohrdalo v jeho údech, to je v chudých, kteří se nemají čím přikrýt. Neuctívej ho zde v kostele hedvábnými látkami, když venku trpí zimou a nahotou... co z toho může mít Kristus, je-li obětní stůl pokryt zlatými nádobami, zatímco v osobě chudáka umírá hladem? Nejdřív nasyť hladovéhoho, a teprve potom ozdob oltář tím, co zbude. Podáš mu zlatý kalich, a nepodáš mu sklenici vody?“¹

Exkurs: Jáhenky.

Slovo jáhenka je odvozené od slova jáhen, jehož význam jsem vysvětlila výše. Tato služba se objevuje stejně jako služba jáhnů již v prvotní církvi. Jáhenkám byly svěřovány různé úkoly, např. pomoc při křtu žen nebo ošetřování nemocných žen, kdy mužům tato péče nebyla dovolena. Jejich další úkoly nelze spolehlivě doložit. Zmínky o existenci žen jáhenek je možné nalézt, u svatého Pavla v listě Římanům:

“Doporučuji vám naši sestru Foibu, jáhenku církevní obce v Kenchrejích.“ (Ř 16,1)

Tento list se vztahuje na ženu Foibé, která byla patronkou kenchrejské církevní obce a Pavel ji doporučuje římské církevní obci. Další zmínka je v listě Timoteovi:

„Právě tak ženy musejí se chovat počestně, nesmějí být pomlouvačné, nýbrž strídme a ve všem spolehlivé.“ (1 Tm 3,11) Pro podporu biblických zdrojů jsou doporučováni křesťanští autoři mezi nimiž lze jmenovat následující: Tertulián, Klement Alexadrijský, Origenes.²

Již prvotní církve vedla spory o to, jaký status má být jáhenkám udělen. Tento spor řešil roku 325 nicejský sněm, který je ve výsledku považoval za laičky a rozhodl (ve 3. kánonu) o tom, že jáhenky nepatří mezi duchovenstvo. Na Východě se jáhenky staraly o chudé, nemocné a to hlavně ženy. Mezi jejich pravomoce patřilo například asistovat při křtu, ve výjimečných případech přinášet eucharistii nemocným nebo podávat kalich ženám. Další úkoly opět nelze spolehlivě doložit. Jejich existence na Východě zaniká v 11. století.³

¹ CHRYSOSTOMOS Jan, Homilia in Matthaevi Evangelium, 50, citát in: POSPÍŠIL: Teologie služby: op. cit., 105-106.

² Srov. ZEDNÍČEK Miroslav: Jáhenky v církvi. Sborník Katolické teologické fakulty, svazek VI., Univerzita Karlova v Praze: Karolinum, 2004, 444.

³ Srov. tamtéž, 445.

V Západní církvi se proti jáhenkám vyjádřily nepříznivě některé sněmy v 5. a 6. století v Galii.¹ Absence jáhenek v katolické církvi tkví v tradici samotné církve. Vzkládáním rukou bylo totiž v prvotní církvi ke službě vybráno sedm mužů, nikoliv žen. Rovněž došlo ke změně praxe při křtu u kterého původně ženy asistovaly křtěným ženám.

Přes uvedený argument je nutno zmínit, že ve 12. století vzniká institut nsvátostných jáhenek.² Místem jsou ženské poustevnické řeholní společenství, mezi něž patří kartuziánky. Zde je možné vznik této služby ospravedlnit v souvislosti s jejich stanovami, které příkazují naprosté odloučení od světa.

¹ Srov. ZEDNÍČEK: op. cit., 445.

² Srov. tamtéž, 445.

3.4 Křesťanská charita od 4. století

Charitativní dílo církve se začalo hojně rozvíjet po roce 313, kdy církev již nebyla díky císaři Konstantinu I. Velikému sužována pronásledováním a zabíjením těch, kdo se hlásili ke křesťanství. Pomáhat druhým bylo uzákoněno v *corpus iuris*,¹ kde nalezneme také tato ustanovení:²

- a) chudé a početné rodiny byly osvobozeny od osobních daní,
- b) v případě, že byl rodičům zabaven majetek, měly děti právo na podporu,
- c) chudým vdovám bylo uděleno dědické právo,
- d) staří a nemocní byli svěřováni dobročinným osobám,
- e) týrání a zabíjení otroků bylo trestáno,
- f) zabití dítěte rodiči se stalo trestným (hrdelním) zločinem.

Majetek církve byl majetkem chudých a církev zakládala řadu ústavů. Mezi nimi jmenujme např.

- Ptochotrofium - ústav pro zaopatření chudých,
- Brefotrofium - ústav pro zaopatření odložených novorozeňat nebo nemluvňat,
- Gerontotrofium - starobinec, kde se pečovalo o přestálé muže a ženy a další.

Mimo jiné se vyznačovaly tím, že jim byly uděleny výsady jako kostelům.³ Křesťané měli své domy proměňovat v tzv. „Xonodichium“, ve kterém byla jedna místnost stále připravena přijmout chudáka nebo cizince.⁴ Do této doby také spadají známá jména jako např. Basil Veliký a Jan Zlatoústý, jejichž majitelé se významně angažovali na poli charity. V budoucnu se kláštery stávají centrem charitativní péče, která je spojena se jmény jako např. Basil z Cézareje, Jeroným, Jan Cassianus atd. Ve středověku dochází k rozvinutí mnišského a klášterního lékařství. Další charitativní činnost této doby představuje například vymycování ustavičných válek mezi šlechtickými rody nebo vykupování otroků.⁵

¹ *Corpus iuris civilis* (CIC) je název z roku 1583 pro pozdně antickou kodifikaci římského práva císaře Justiniána (527–565). Srov. *Corpus iuris civilis*, <http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/126343-corpus-iuris-civilis>, (23. 11. 2008).

² Srov. CHADIMA: op. cit., 28.

³ Srov. tamtéž, 28.

⁴ Srov. MESSINA Rosario: *Dějiny charitativní činnosti*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, 58.

⁵ Srov. POSPÍŠIL: *Teologie služby*, 109.

V průběhu dalších staletí se nemocní a žebráci shromažďovali ve vznikajících bazilikách a katedrálách, kam jim věřící přinášeli potraviny, šatstvo i peníze, a to během mše, kdy byla také jejich jména zmiňována. V době asi mezi 6. - 10. stoletím byla dokonce jména chudých zanesena do „matrik“, tedy speciálních seznamů.¹ Upevňování církevní sociální sítě vyvrcholilo za vlády Karla Velikého, počátkem 9. století. Tehdy existovala nařízení, která upravovala provozy hospiců, podporu vdov a sirotků apod.

Od 11. století vznikají nemocnice a charitě se významně věnují řády a ošetrovatelská bratrstva. Jmenujme alespoň Řád lazaristů, který vznikl kolem r. 1100 v Jeruzalémě a rozšířil se po Evropě a na Blízkém východě. Řád johanitů, Řád německých rytířů, Bekyně - ženské hnutí ošetrovatelského bratrstva. Mezi charitu se také počítala stavba mostů a školství, o něž ve středověku pečovala církev.

Asi o století později se o charitu velmi přičiňují žebravé řády, v souvislosti s nimi nelze nezmínit osobu Františka z Assisi. V Čechách a na Moravě vznikají první špitály v první polovině 13. stol. A mezi zakladatele patřila např. Anežka Přemyslovna. Ve 12. století přestává být charitativní péče výsadou biskupů, kleriků a mnichů a stává se také činností laiků, kteří se sdružují do tzv. bratrstev.² Chudý je vnímán jako sám trpící Kristus.

Ránu charitě zasadila až doba renesance, kdy se změnil pohled na potřebné. Nyní se na ně nenahlíží jako na trpící a pomoc potřebující, nýbrž jako na pobudy a lenochy. Takový pohled přirozeně ovlivnil i přístup k těmto lidem a charita církve se dostala do krize. Vytratil se z ní duch křesťanské lásky a dochází k sekularizaci péče o nemocné a chudé. Kritikou tohoto stavu se zabýval reformátor Martin Luther, který se osobně účastnil charitativního díla. Církev postupně přenechává vedení původních charitativních institucí laickým autoritám. K obrození charity v katolické církvi dochází v druhé polovině 16. století. K obnově přispěl tridentský koncil (1546-1563). V našich zemích se o obnovu zasloužil císař Josef II. Za jeho vlády existovalo v Čechách a na Moravě mnoho špitálů, které nabízely útočiště tisícům potřebných. Snažil se o centralizaci chudinské pomoci a péče o nemocné. Tato reforma ale tyto problémy příliš neřešila, zato znamenala sekularizaci této oblasti společenského života. V dobách reformace se v oblasti katolické charitativní péče objevuje jméno např. Karla Boromejského, který působí v Římě mezi chudými a hladovějícími. Do činnosti se také zapojují nové řeholní kongregace

¹ Srov. MESSINA: op. cit., 29.

² Srov. tamtéž, 88.

např. jezuitů a kapucínů a pozornost se soustředí na dosud tabuizované klienty, jakými byli třeba duševně nemocní.¹

V době industrializace se péče o nemocné a sféry školství a sociální pomoci dostávají stále více do rukou státu. Novou oblastí charitativní práce se stává otázka spravedlivého společenského uspořádání. Křesťanské charitativní dílo se i díky encyklice *Rerum novarum*, jejímž autorem byl papež Lev XIII., rozšiřuje na oblast sociální nauky.

¹Srov. CHADIMA: op. cit., 33.

3.5 Charita křesťanů v posledních stoletích

Dvacáté století, a to hlavně jeho druhá polovina, je pro charitu znamením nových forem pomoci. V jejich výčtu můžeme zaznamenat proměnu doby oproti charitativnímu dílu prvotních křesťanů. Při výčtu těchto nových forem lze bohužel konstatovat, že problémů ve světě nejen neubývá, ba spíše naopak přibývá. Jedná se například o tyto:¹

- otázka míru,
- ekologie,
- pomoc drogově závislým,
- problém hladu ve světě,
- problém nespravedlivě pronásledovaných,
- emancipace a ochrana menšin,
- pozdvižení ekonomické úrovně v zemích třetího světa,
- řešení problému zadluženosti chudých zemí,
- problém hendikepovaných, opuštěných a osamělých.

O charitě 20. století se dá již mluvit jako o organizaci, která má svá pravidla a pracovníky, kteří jsou profesně vzděláváni a duchovně formováni. Velký přelom v církvi znamená Druhý vatikánský koncil. Také Jan Pavel II. upozornil v apoštolském listě *Salvifici Doloros* na nový pohled na bolest a utrpení. Charitativní služba jistě patří do farnosti, ale s rostoucí organizací vzniká potřeba vytvářet národní charitní organizace.

V naší zemi, v Československé republice, vzniká v roce 1930 „Říšské ústředí Svazů charity v RČS“ se sídlem v Praze a sdružuje celkem tři zemské celky. Souběžně s ním je na našem území činný Německý říšský Svaz charity. V této době je rovněž založen Světový svaz charity. V poválečném období charita obnovuje svou činnost, aby byla znovu utlumena v 50. letech v době socialismu, který měl vůči charitě nepříznivý postoj a příčinou toho bylo, že charitativní činnost téměř zcela zmizela z každodenního běžného života. Teprve o několik desítek let dochází k postupné změně situace a to hlavně díky kardinálu Františku Tomáškoví,² který se stal významnou postavou druhé poloviny

¹Srov. POSPÍŠIL: *Teologie služby*, 130.

² František Tomášek, *30.6.1899 - †4.8.1992, český duchovní církve římskokatolické. Knězem od roku 1922, od roku 1949 světící biskup olomoucký, v období 1951-54 internován v pracovním táboře v Želivu, 1965 - 1978 apoštolský administrátor pražské diecéze, od roku 1977 kardinál, od roku 1978 arcibiskup pražský a primas český. Od 80. let vystupoval aktivněji na obranu občanských práv. Srov. Kardinál Tomášek, <http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/186771-kardinal-tomasek>, (3. 12. 2008).

80. let. Po zemětřesení v Arménii Tomášek v roce 1986 ustavuje v Praze Výbor křesťanské pomoci, dle jehož vzoru vznikají další po celé republice.¹ Největší zvrát těchto let pro katolickou charitu v Čechách však představovala listopadová revoluce v roce 1989. V roce 1991 pak vznikají diecézní a arcidiecézní Charity s vlastními stanovami a právní subjektivitou.² V roce 1994 je Charita Česká republika³ přijata do Mezinárodní konfederace katolických charitativních organizací Caritas Internationalis (CI).⁴ Provozuje poradny, stacionáře, přechodná ubytování, domovy na trvalý pobyt, hospice apod. Také vede projekty na začlenění do společnosti a využití volného času. Pomáhá nejen potřebným na území České republiky, nýbrž poskytuje i humanitární pomoc do zahraničí. Na začátku kapitoly hovořím o nových problémech ve světě. K těm lze připočíst těžkosti uvnitř současné středoevropské společnosti, které se rovněž stávají předmětem charity:⁵

- manželství a rodina,
- nemoc obecně,
- alkohol/drogy,
- psychická onemocnění,
- sexuální zneužívání,
- postižení,
- sebevraždnost,
- kriminalita,
- chudoba,
- otázka bezdomovců,
- nezaměstnanost.

¹ Srov. Charitativní služba církve: op. cit., 7.

² Srov. tamtéž, 7.

³ Charita ČR (současný název, předtím Sdružení Česká katolická charita) je právnickou osobou dle Kodexu kanonického práva (kánon 312, 313). Je součástí římskokatolické církve registrované v České republice podle zák. č. 3/2002 Sb., od níž odvozuje svou právní subjektivitu, a evidované podle zák. 3/2002 Sb. Srov. Kdo jsme. Oficiální stránky Charity Česká republika, <http://www.charita.cz/article.asp?>, 20. 11. (2008).

⁴ CI vzniká v l. 1947-1949 z popudu papeže Pia XII. Od r. 1951 sídlí v Římě. Sdružuje národní, samostatné členské organizace a jejím úkolem je koordinovat sociální úsilí katolické církve na celém světě. O charitativních strukturách viz POSPÍŠIL: op. cit., 130-135.

⁵ Srov. POMPEY Heinrich: Křesťanská sociální nauka jako inspirace pro křesťanskou sociální práci, CMTF UP Olomouc, Katedra křesťanské sociální práce, <http://www.upol.cz>, (10. 10. 2008).

4. CHARITA V ŽIVOTĚ SVATÝCH A ŘEHOLNÍKŮ

4.1 Pomoc z rukou svatých a jejich motivace

Hovořím-li o katolické církvi a problému pomoci bližním, nelze vynechat pojednání o řeholních společenstvích a o svatých.¹ Tito lidé konali skutky lásky a jejich popis by jistě zaplnil mnoho stran. Já se v této kapitole nebudu primárně zabývat jejich výčtem, nýbrž se zaměřím na to, co bylo podnětem pro jejich činnost.

Při procesu svatořečení se nazírá život onoho konkrétního kandidáta, jeho ctnosti, láska k Bohu, a v neposlední řadě projevy lásky k bližnímu. Tak zde hraje důležitou roli tzv. heroická láska k bližním jako nejpřesvědčivější důkaz opravdové hrdinské lásky. Ta se má projevovat v konkrétních myšlenkách, slovech a skutcích. U některých svatých se projevovala např. tím, že se nechali prodat do otroctví za osvobození vězňů, aby je zachránili před bídou a zkázou.² Tato láska se projevuje za každých okolností. Pro představu uvádím vzor otázek³ z části dotazníku používaném při zmíněném procesu:

Jaká byla u Služebníka Božího snaha o lásku ke každému člověku?

1. Za pozitivní situace:
 - ✓ k neblížším (rodiče, sourozenci, spolubratři, kolegové, nadřízení, podřízení atd.),
 - ✓ k chudým a potřebným,
 - ✓ k nepřátelům, nevěřícím, cizím lidem,
 - ✓ k zemřelým.
2. Za těžkých okolností (protivenství, pokořování, pomluvy atd.).
3. Citovat konkrétní případy a uvést rozdíl mezi přirozenou náklonností a mezi ctností neustále pěstovanou.

¹ Zařazení mezi svaté je v církvi přesně stanoveno a řízeno a podléhá přísnému šetření. Rozlišujeme beatifikaci=blahořečení a kanonizaci= svatořečení. Beatifikace je první krok a od druhého se liší omezením veřejného církevního kultu na určitá místa nebo instituce. Oba jsou rezervovány papeži. Základním předpokladem přípravy procesu blahořečení neboli beatifikace je pověst svatosti (fama sanctitalis) a pověst zázraků podložená hrdinskými ctnostmi zemřelého. Pověst svatosti anebo pověst mučednictví musí však existovat nejenom v ideálním smyslu, ale musí být rozšířena konkrétně u velké většiny věřících nejenom v příslušném regionu dotyčného kandidáta, nýbrž také v jiných krajích a pokud možno po celém katolickém světě. Kritéria k dokázání svatosti sledují vědecký postup kritického shromažďování důkazů a dotazovaný svědek musí být věrohodný. O tom, jak je třeba postupovat prakticky, existují dnes přesné pokyny ze strany ústředních církevních orgánů.“ Srov. NĚMEC Jaroslav: Cesta ke kanonizaci, Olomouc : Maticе cyrilometodějská, 1999, 85-86; 15-22.

² Srov. tamtéž, 46.

³ Srov. tamtéž, 46-47.

Od počátků církve by se dala jmenovat dlouhá řada světců. Jejich činnost se odvíjela od problémů své doby. Ve všech časech se vyskytovaly těžké a neléčitelné choroby a další problémy, které sužovaly tisíce lidí. Z tohoto důvodu byly zakládány špitály a jim podobná zařízení. Mnozí světcí byli živými obrazy milosrdné lásky. Mezi těmi, kteří nebyli lhostejní k bolesti, bych ráda zmínila například svatého Františka. Ten svou pomoc stavěl na obrazu chudého a trpícího Krista v každém potřebném člověku.¹ Služba chudým byla pro něj bohoslužbou v Kristu.

Svatý Vincenc z Pauly, který je v literatuře popisován jako člověk hlubokého soucitu, jindy jako zakladatel charitativních děl. Založil společnosti za účelem ochrany chudých. Například roku 1633 založil kongregaci Dcer křesťanské lásky. Jejím členkám pak vytyčil jako hlavní úkol pomoc potřebným a nemocným, jejímž motivem má být láska mezi sestrami navzájem, aby tak dále mohly navenek projevovat účinnou lásku.²

Jan Bosco a jeho významná pomoc mládeži měla údajně vyjít z Janova mystického zážitku, kterého se mu dostalo ještě v dětství. Světec popisuje, že měl ve svých devíti letech sen, ve kterém se mu zjevily dvě osoby. Muž zahalený do bílého pláště a jehož obličej zářil zvláštním jasem a jeho matka. Muž se představil jako syn té, kterou Jana učila jeho maminka pozdravit třikrát denně. Ve snu bylo chlapci skrze podobenství o zkrocení zvířat demonstrováno, co bude jeho úkolem – učit mládež ctnostem, oškřivit jim hřích a bezuzdné chování. Přestože malý Bosco tehdy snu příliš nepochopil, nikdy na něj nezapomněl a později následoval jeho poselství.³ Životní cesta, pro kterou se Jan rozhodl, byla bezpochyby také podpořena křesťanskou výchovou a živou vírou jeho matky.

V dějinách řádu Milosrdných bratří se dozvídáme o tom, že úsilí Jana z Boha předcházelo zjevení Jezulátka, které ho posílalo do Granady, kde Jan později vybudoval útulek pro chudé a nemocné, z něhož postupně vyrostlo společenství ošetřovatelů chudých.⁴

¹ Srov. POSPÍŠIL: Teologie služby, 114.

² Srov. POSPÍŠIL: Teologie služby, 123.

³ Srov. BOSCO Jan: Můj život pro mladé: vzpomínky zakladatele Salesiánů, Praha: Portál, 2007, 17-18.

⁴ Srov. Více o řádu a jeho dějinách u nás viz BUBEN Milan M.: Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích. Žebravé řády, Praha: Libri, 2007, 357.

Pro Kamila de Lellis¹ byl podnětem k založení společenství ošetřovatelů nemocných jeho vlastní osud dlouhodobě nemocného, díky němuž strávil mnoho času ve špitálech a také poznal muka bolestivé nemoci, která ho provázela 35 let jeho života. Kamiliáni skládali kromě tří slibů ještě čtvrtý, zavazující ke službě nemocným ve špitálech i v soukromých domech. Péče se týkala i nakažených morem bez ohledu na vlastní ohrožení. Kamiliánům se také dostalo označení „Otcové dobré smrti“, protože vedle nezištné a bezvýhradné péče o nemocné je jejich zaměřením duchovní příprava umírajících.²

Mezi jmenovanými nelze neuvést světici nedávného dvacátého století Matku Terezu, jejíž život je sám o sobě velkým charitativním dílem, za něž byla během svého života oceněna bezpočtem cen a kanonizována nedlouho po své smrti.³ Proč bylo její dílo tak úspěšné a co stálo v pozadí jejího rozhodnutí obětovat svůj život ve prospěch chudých, ve prospěch světa? Je nasnadě, že celé její počínání nepramenilo z pouhého zájmu o Indii a rovněž nešlo ani o hlubokou vnitřní inspiraci, jak se uvádí v dřívějších životopisech.⁴ Podíl na formování její osobnosti, která jako zralá „zachraňuje“ svět, měla bezpochyby její rodina. Agnes (původní jméno) vyrostla ve velmi zbožné katolické rodině a oba rodiče, především matka, měli velkou úctu k chudým, jimž celý život pomáhali. Dívka byla vedena k modlitbě a pomoci bližnímu a to i v dobách, kdy její rodina ztratila díky násilné smrti otce své ekonomické jistoty a pohodlný život.

Hlavní událostí jejího počínání však bylo dle jejích slov Boží volání, které pro ni znamenalo nové poslání v jejím řeholním povolání. V té době Tereza dosáhla 36 let

¹ Svůj mladý život strávil Kamil de Lellis jako hazardér a hráč do doby své životní konverze ke které dochází, když pracuje jako pomocný dělník při stavbě kapucinského kláštera. R. 1575 je přijat do řádu kapucínů jako bratr laik, ale pouze na určitou dobu. Později studuje teologii a r. 1584 přijímá kněžské svěcení. V R. 1582 založil své společenství ošetřovatelů nemocných, které o čtyři roky později papež Sixtus V. potvrdil jako kongregaci a Kamil se stává prvním představeným. Srov. BUBEN Milan M.: Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích. Řeholní klerikové, Praha: Libri, 2008, 46-47.

² V Čechách působil tento řád ve 40. letech 20. stol. Žádný řeholní dům u nás však nebyl založen. Srov. tamtéž, 48.

³ Pochází z makedonské (tehdy albánské) Skopji. Nar. Se r. 1910. Později se dostává do Irska. Její zaměření na Orient ji přivádí do řádu loretánských sester – důvodem je hlavně to, že řád vyvíjí své aktivity převážně v Indii. V 19 letech odjíždí do Indie a zde přijímá jméno Marie Terezie od Dítěte Ježíše. Roku 1948, po několikaleté pedagogické činnosti, Tereza opouští loretánský klášter a nachází uspokojení v péči o ubohé a umírající. Terezina činnost vede k založení řeholního řádu nazvaného Misionářky milosrdenství, někdy nazývaného též Misionářky lásky či řád milosrdenství. Řád se později rozšířil za hranice Indie. Misionářky milosrdenství pracovaly na shromažďování těchto ubožáků a zajišťovaly jim místa lidštějšího skonání v jimi zařízených útulcích. Díky jejich činnosti byly otevřeny nejen nemocnice, ale také sirotčince. Mezi jejich díla dále patří např. výstavba škol vedoucí ke zlepšení situace negramotných. Indie nezůstala jediným místem Terezina působení. Také navštěvuje naši republiku a získává zde v Praze 6 prostory pro svůj řád. Rovněž v Bratislavě její sestry zakládají útulek. Za své dílo dostala mnoho cen, mezi nimi také Nobelovu cenu za mír v r. 1979. Srov. Matka Tereza. Nejznámější misionářka 20. století, <http://zivotopisyonline.cz/matka-tereza.php>, (2. 12. 2008).

⁴ Srov. Di LORENZO Maria: Matka Tereza - zář lásky, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, 37.

a cítila určité neuspokojení se svým životem. Žila v Indii a její pedagogické působení v klášteře ji částečně znepokojovalo, protože bylo v určitém smyslu příliš „pohodlné“. Za zdmi kláštera totiž v každodenním zápasu se životem umíralo nedůstojným způsobem mnoho lidí a všude kolem byla velká bída. K jejím pochybám, zda žije opravdu dle Božího přání přispívalo pobízení Tereziny matky, která jí pravidelně psala a připomínala jí původní účel jejího odjezdu do Indie, tedy kvůli chudým a těm, kdo jsou na světě sami.¹ K novému zlomu a nejtěžšímu rozhodnutí v jejím životě se odhodlává poté, co od Boha dostává nové povolání. Od různých autorů se dozvídáme, že k tomuto mystickému zážitku dochází v Indii na cestě vlakem do Dárdžilingu.² O tom co se stalo, když se modlila ve vlaku 10. září 1946, vypráví ve svých dopisech svému duchovnímu vůdci otci Julienovi Henrymu. Ježíšovým poselstvím bylo, aby opustila společenství loretských sester a úplně sama začala působit mezi nejchudšími z chudých.³ Mezi Ježíšova přání rovněž patřilo založit novou kongregaci. U jiného autora se na toto téma můžeme dočíst o tom, co Matka Tereza odpovídá na otázku zda si byla jista, že šlo o Boží volání a jestli neměla pochybnosti. To sama vyvrací slovy: „...nikdy jsem neměla pochybnosti.“⁴ Ježíšova slova měla znít jemně a zároveň rozhodně: *“Přeji si sestry z Indie, které se budou obětovat mé lásce, sestry, které budou jako Marie a Marta, které budou natolik sjednocené se mnou, že budou vyzařovat lásku na ostatní duše. Přeji si sestry, které budou svobodné a přioděné chudobou mého kříže. Přeji si sestry poslušné, oblečené do mé poslušnosti až k smrti na kříži. Přeji si sestry plné lásky, oblečené do mé lásky, kterou jsem prožíval na kříži.”*⁵ Di Lorenzo dále uvádí, že se Matce Tereze dostalo na potvrzení naléhavosti poslání trojího vidění zástupu chudých a při posledním z nich se sestře zjevil sám Ježíš Kristus na kříži a Panna Maria. Celé vidění bylo doprovázeno slovy: *“Prosil jsem tě o to já sám. Prosili tě o to oni a prosila tě o to má Matka.”*⁶ Tento Terezin zážitek nebyl pravděpodobně ojedinělý. Literatura uvádí, že sestra Tereza rozmlouvala s Ježíšem v průběhu celého toho roku 1946-1947, aby dostávala pokyny v jejím novém poslání, které měla učinit v Kalkatě a ve světě. V jejím povolání ji Ježíš opakoval, že ji neopustí, pokud ho poslechne a vytrvá ve svém odhodlání.⁷ Uvedené údaje mohou být podpořeny častými výroky světice, ve kterých se nezdědka odvolává na Boha, jemuž připisuje své dílo. O sobě mluví jako o pouhém nástroji. Sestra Tereza se sama necítila být

¹ Srov. SEBBA Anne: Matka Tereza, Praha: Euromedia Group, 2000, 67.

² Srov. např. tamtéž, 65.

³ Srov. DOIG Desmond: Matka Tereza. Život a dílo, Praha: Řád, 4.

⁴ Tamtéž, 8.

⁵ Di LORENZO: op. cit., 38.

⁶ Tamtéž, 38.

⁷ Srov. tamtéž, 39.

ničím výjimečná. Rovněž jeden duchovní otec, který ji znal před počátkem jejích velkolepých počinů ji popisuje jako obyčejnou ženu, jejíž odlišnost spočívala v tiché oddanosti a nenápadně projevované lásce k ostatním.¹ Z jejích výroků a publikovaných myšlenek je více než zřetelné, že Ježíš byl pro ni velkým vzorem v pomoci druhým. Obdivuhodná je rovněž její pokora, když uposlechla jeho slov a odhodlala se k tak náročnému poslání.² K těmto kroků a k tomu, že svůj život zasvětila chudobě a těm nejubožejším, ji vedla především láska k němu: „Všechno, co děláme, děláme pro Ježíše; Sloužím Ježíši dvacet čtyři hodin denně, všechno dělám pro něj, a on mi k tomu dává sílu. Miluji ho v chudých a chudé v něm;”³ “Skrze chudé můžeme vyjadřovat svou opravdovou lásku vůči Bohu;”⁴ Nezáleží na tom, co děláme, ale kolik lásky do toho vložíme. Malé věci s velkou láskou.“⁵

Matka Tereza měla za to, že pokud chceme někomu pomoci, musíme s ním navázat vztah, abychom se k němu mohli chovat s úctou a láskou. Pro ni samotnou byl každý člověk Kristus: „...protože je jen jeden Ježíš, je člověk, s nímž se právě setkávám v tomto okamžiku, jediným člověkem na světě.“⁶

¹ Srov. DOIG: op. cit., 8.

² V Indii není šíření křesťanství zcela podporováno, nabourává totiž tradiční hinduistickou společnost založenou na kastách. To znamená, že lidé přestupující ke křesťanství nabývají vzdělání a nechtějí sloužit jako levné pracovní síly. Za násilím na křesťanech stojí ekonomické zájmy místních velkostatkářů. Ještě v současné době dochází např. k vypalování katedrál. Srov. ZIKMUND Martin T.: Křesťané trestáni za to, že mění Indii, in: Katolický týdeník 39 (2008) titulní strana.

³ BADER Wolfgang: Matka Tereza, Praha: Nové město, 2000, 15.

⁴ Di LORENZO: op. cit., 43.

⁵ BADER: op. cit., 6.

⁶ Tamtéž, 9.

4.2 Řeholníci a jejich krédo

Vedle kapitoly pojednávající o svatých a jejich motivaci pro bliženeckou lásku nelze zapomenout na řeholní instituty, z nichž mnohé vděčí za svůj vznik právě světcům. O tom, které instituty poskytují jakou pomoc, se lze dozvědět z různých zdrojů. Markéta Michlíčková například ve své diplomové práci podává podrobný přehled jejich činnosti. Zmiňuje historii řádu a uvádí další praktické informace jako například přesné názvy institutů a jejich adresy. Autorka uvádí, že řeholní instituty se zapojují do sociálních aktivit spolu s laiky v laických sociálních organizacích. Sociální činnost řeholníků má rovněž individuální podobu, která není vázána na sociální instituce.¹ Jejich působení je různorodé a zahrnuje například péči o bezdomovce, pomoc narkomanům, pomoc rodinám pečující o nemocné s Alzheimerovou nemocí, pomoc rozpadajícím se manželstvím, pomoc obětem sexuálního násilí, péči o osamělé maminky a mnoho dalších. Detailnější informace lze nalézt v práci této autorky.²

Stejně jako v předešlé kapitole se budu i v této části zabývat inspirací, která vede k založení řádu a tím, co je „motem“ pro práci řeholníků. Jednou z kongregací, která se zabývá pomocí potřebným v širším měřítku a kterou jsem si zvolila jako vzor je ženská řeholní komunita, dobře známá i v našem českém prostředí. Jde o boromejky neboli „Milosrdné sestry sv. Karla Boromejského“. Jejich spiritualita dostatečně vystihuje to, co je základem jejich poslání a kde získávají podporu a sílu pro svou práci: „Boromejky nesou v sobě charisma milosrdenství a chtějí následovat příklad Ježíše Krista, který z lásky k lidem a z poslušnosti k Bohu Otci přišel na svět, obětoval svůj život na kříži, vzal na sebe všechny naše hříchy a vzkříšením z mrtvých daroval i nám všem věčný život. Boromejka denně stojí u kříže trpících lidí a svou pomocí chce zpřítomnit Boží milosrdenství vůči lidem.“³ Sestry samy uznávají, že z pouhé lidské přirozenosti nejsou schopny neutuchající lásky a shovívavosti k druhým, a proto musí čerpat sílu v modlitbě a eucharistii. V popisu své spirituality prohlašují, že se denně učí dívat se na lidi tak, jak je vidí Bůh – s nekonečnou láskou a slitováním. Od Boha přijímají milosrdenství a učí se tak

¹ Srov. MICHLÍČKOVÁ Markéta: Sociální působení církvi v České republice v současné době (bakalářská práce obhájená na ETF UK) Praha 2003, 70.

² Srov. tamtéž, 70-84.

³ Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského. O nás hlouběji. Charisma a spiritualita, <http://www.boromejky.cz/13.htm>, (15. 3. 2009).

přijmout i druhého. Nejenom jejich odhodlání a pevná vůle, nýbrž modlitba a svaté přijímání jim dává největší sílu překonat pohodlnost a sobectví a sloužit druhým.¹

V jejich konání je jim vzorem Panna Marie, její velkodušné mateřství a poslušnost Bohu. Kromě toho vzor představuje sv. Karel Boromejský, který se za svého života osobně angažoval při ošetřování nakažených morem v Miláně a navštěvoval chudé nemocné. Výmluvný sám o sobě je znak sester boromejek, který naznačuje, že boromejka potřebuje být spojená s Bohem, aby mohla prokazovat lásku lidem.² Milosrdné sestry patří mezi ty, jejichž kongregace byla založena s úmyslem pomáhat nemocným.³

V předešlé kapitole byla řeč o Donu Boscovi a jeho povolání pramenícího z jeho mystického zážitku. Tento světec je zároveň zakladatelem Společnosti sv. Františka Saleského (Salesiáni Dona Boska, SDB), která je kongregací v katolické církvi. Salesiáni ve svém zaměření (pastorace je zaměřena na mládež; zvláště chudou, opuštěnou, potřebnou a ohroženou) pokračují v jeho díle při vytváření systému inspirovaným láskou zakořeněnou v živém setkání s Ježíšem Kristem, především v eucharistii, ve svátosti smíření, v neomezené důvěře v Pannu Marii, ve věrnosti církvi a jejímu učení.⁴ Hlavní nosné myšlenky preventivního systému tvoří:

- ✓ mnohem účinnější než pronásledovat a trestat zlo je předcházet jeho vzniku,
- ✓ Salesiáni s mladými lidmi společně žijí, vytvářejí s nimi společenství, jsou s nimi při práci, studiu, zábavě, řešení problémů. Salesián svým příkladem a účastí na životě mládeže vede mladé k dobrému jednání,
- ✓ upřednostnění činné lásky (činnost Dona Bosca byla zakořeněna v základním osobním rozhodnutí konat dobro),
- ✓ hluboká víra v dobrotu a milosrdné otcovství Boží,
- ✓ přesvědčení o důstojnosti člověka jako dítěte Božího (Boscovo přesvědčení, že v každém mladém člověku, byť na tom byl sebehůře, se skrývá bod přístupný k dobrému),

¹ Srov. Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského. O nás hlouběji. Charisma a spiritualita, <http://www.boromejky.cz/13.htm>, (15. 3. 2009).

² Viz příloha č. 1

³ Podnět k založení Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského dal mladý advokát Josef Chauvenel ve francouzském městě Nancy, kde po třicetileté válce bylo velmi mnoho chudých, zbídačených lidí, dospělých i dětí. Zblízka viděl hrůzu utrpení a bídy nakažených morem a stal se jejich "advokátem". Sám zasažen touto nemocí umírá v 31 letech. Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského byla původně založena roku 1652 jako Společnost svaté Rodiny – Ježíše, Marie a Josefa. Karel Boromejský není zakladatelem, nýbrž patronem vedle svaté rodiny. Srov. Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského. O nás hlouběji. Charisma a spiritualita, <http://www.boromejky.cz/13.htm>, (15. 3. 2009).

⁴ Srov. Svatý Jan Bosco – zakladatel Salesiánů, <http://www.sdb.cz/zakladatel-jan-bosco/>, (1. 3. 2009).

✓ víra v přítomnost Boží prozřetelnosti ve světě.

Salesiánská spiritualita, preventivní systém Dona Bosca, se opírá o dobrotu a náboženství. Jeho preventivní systém se zrodil z výchovné lásky, konkrétního a praktického vyjádření lásky, která vede při chápání, že Ježíš zemřel pro spásu všech.¹

V kapitole 3.4 se zmiňují o řádech, které se v době vzniku nemocnic významně věnovaly charitě a ošetrovatelství. Mezi takové patří hlavně rytířské řády. Mnohé z nich původně sloužily na ochranu poutníků do svaté země, později se jejich náplní staly rozličné charitativní projekty. Tak tomu bylo i u řádu s dnešním názvem Suverénní vojenský hospitální řád sv. Jana v Jeruzalémě, na Rhodu a na Maltě neboli Maltézští rytíři.² Řád se dnes věnuje výhradně špitální a ošetrovatelské službě a také organizování a provozu zdravotnických a sociálních zařízení. Cílem řádu je oslava Boha, ochrana víry a Svatého stolce a péče o blaho lidí na celém světě, zejména o nemocné, emigranty, exulanty, utečence, bezdomovce, opuštěné děti, chudobné, postižené přírodními katastrofami či válečnými následky a o všechny potřebné.

Členové tohoto řádu se zavazují Kristu jako svému lennímu pánu a jako jeho vazalové se podřizují jen papeži coby náměstkovi Krista na zemi. Johanité (zkrácený název pro tento řád) jako vazalové Krista se oddávají mimo jiné i ochraně a službě slabým, nemocným, nemohoucím a postiženým, což chápou jako rytířskou službu. To činí v souladu s Ježíšovým poučením: „*Cokoliv jste učinili jednomu z bratří těchto mých nejmenších, mně jste učinili.*“ (Mt 25,40) To dokládá jedno z řádových ustanovení: „Služte ubohým a nemocným jako služebníci svého Pána.“³ V termínu ubohosti je obsažena nejen materiální chudoba, nýbrž i duchovní prázdnota.

S tímto řádem splýnul řád antonitů,⁴ který za své založení vděčil šlechtici Baštonovi, který tak vzdal díky Bohu za zázračné uzdravení svého syna, trpícího tehdy nevyлéčitelnou

¹ Srov. BOSCO Teresio, NANNI Carlo: Dej mi duše. Salesiánská tradice, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, 92.

² Maltézští rytíři představují nejstarší rytířský řád celého křesťanstva vůbec. Jeho původ třeba hledat ve Svaté zemi. Původní dům pro poutníky založený koncem 6. st v Jeruzalémě, časem přestavěný na špitál. V 11. st. bratr Geraf reorganizuje špitální bratrstvo do společenství laických bratří a přijímá pro ně řeholi sv. Augustina. Dnes řád Maltézských rytířů představuje jako subjekt mezinárodního práva nejmenší nezávislý stát na světě. Řád se řídí kanonickým právem a papež je nadřazeným řádu. Řád představuje přísně výběrové duchovní společenství laiků a kněží s cílem šířit křesťanské a rytířské ideály. Je tradičně aristokratický, ale přijímá i členy rekrutující se z významných osobností nešlechtického původu římskokatolického světa. Srov. BUBEN Milan M.: Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích. Řády rytířské a křižovníci, Praha: Libri, 2002, 25-30.

³ Tamtéž, 21.

⁴ Antonité vznikli ve Francii jako laické špitální bratrstvo. Ve 13. st. dostalo řeholní společenství řeholi sv. Augustina a bylo přetvořeno v řád řeholních kanovníků. V 18. st. byli antonité zrušeni a „přivtěleni“ k řádu maltézských rytířů s nimiž „splýnuli“. Srov. BUBEN Milan M.: Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích. Řeholníci a kanovníci, Praha: Libri, 2003, 149-150.

chorobou kůže. Uzdravil se díky přimluvě sv. Antonína Poustevníka. Proto také Bašton vystavěl kostel a špitál, kde se pak s dalšími druhy věnoval péči a ošetřování nemocných. V každém nemocném viděli Krista a proto mu sloužili.

Z uvedených příkladů v obou kapitolách o svatých a řeholnicích společenstvích je dobře patrné, že důvody vykonaných skutků či zakládání řádů jsou převážně teologické a v mnoha případech inspirované samotným Bohem. Není možno si nevšimnout slov Matky Terezy, která opakovaně připomínala, že jí dokonané dílo nepovažuje za své, nýbrž za Boží.

5. PRAVOSLAVÍ A JEHO SOCIÁLNÍ ASPEKT

Mým záměrem je prokázat, že charitativní činnost katolické církve má teologické základy a pramení z biblických doporučení. Jak mnoho je rozvinutá činnost katolíků v této oblasti a z jakých kořenů vlastně vychází lze dobře pozorovat při srovnání s jinou křesťanskou denominací. K tomuto srovnání jsem zvolila Východní církve, konkrétně pravoslaví, které je na poli věrouky a svátostí katolíkům velmi blízké, avšak jeho charitativní činnost není zdaleka tak rozvinutá. Domnívám se, že na tomto pozadí si lze lépe uvědomit katolické zásady, původ a hodnotu bliženecké pomoci.

5.1 Charakteristika pravoslaví

Pod pojmem Východní církve rozumíme ty části obecné církve, které žijí podle svých východních tradic.¹ Z hlediska katolické církve dělíme Východní křesťanské církve na tyto skupiny:

- 1) na církve, které jsou v plném společenství se Západní církví,²
- 2) na Východní křesťanské církve, které
 - a) se odloučily v době prvních obecných koncilů,
 - b) pravoslavné.³

¹ Srov. POLÁŠEK František: Východní křesťanské církve, Olomouc: Matice cyrilometodějská s. r. o., 2002,10.

² Plným společenstvím je myšleno to, že ta která církev má s katolickou církví shodnou věrouku, svátosti a uznává papeže jako zástupce Krista na zemi.Co se týká pravoslaví, sjednocení brání především uznání hlavy církve. Chápe papeže pouze jako prvního mezi rovnými.

³ Církev vznikla a rostla v Římské říši. Jejím rozdělením vznikají dvě centra, západní - Řím, který zůstává jediným centrem narozdíl od východu, kde se vedle Konstantinopolu tvoří centra v Alexandrii, Antiochii a Jeruzalémě. Biskupstvím v těchto centrech se říkalo patriarcháty, tedy patriarchát jeruzalémský, antiochijský, alexandrijský a konstantinopolský (cařihradský). Vedle těchto starobylých patriarchátů historickým vývojem vznikají další místní patriarcháty -ruský, gruzínský, srbský, rumunský a bulharský a místní církve kyperská, řecká, polská, albánská, pravoslavná církve v českých zemích a na Slovensku, americká, sinajská, finská, japonská a další.

Cařihradští patriarchové se pod vlivem byzantských císařů a jejich cesaropapistického jednání chovali více nezávisle, což později vedlo k rozkolu a vzniku pravoslavné církve, jež odmítla primát římského papeže.

Rozpory mezi řeckým Východem a latinským Západem se prohlubují od 5. století. K definitivnímu odtržení byzantské Východní církve od Říma však dochází v roce 1054. Odluky mezi Východem a Západem původně nezpůsobily věroučné rozdíly a proto v tomto případě neshod nelze hovořit o bludařství, nýbrž o rozkolu. Bludy při rozkolu však zpolupůsobily. Srov. POLÁŠEK: op. cit., 30-36.

V oblasti věrouky je nemnoho rozdílů. O těchto církvích také hovoříme jako o ortodoxních.¹ Východní křesťanství nemá centrální organizaci. Podle svého zřízení se pravoslavní křesťané organizují podle státních území a podle národů ve vlastní místní církvi.² Místní, samostatné (autokefální) církve mají mezi sebou plné církevní společenství. Všem pravoslavným církvím na světě je nejvyšším zákonodárným orgánem a nejvyšší autoritou všeobecný sněm. Ten také řeší věroučné otázky. Jednotlivé metropole, zvané eparchie (diecéze), jsou základní jednotkou organizace uvnitř jednotlivých autokefálních církví.³ Mají svého představitele nazývaného patriarcha. Ten je zvolen podle předpisů práva a je spolu se svým synodem nejvyšší instancí pro administrativní, zákonodárné a soudní záležitosti.⁴

Východní církve, i když nejsou s katolickou církví v plném společenství, s ní sdílejí stejnou víru co se týče svátostí. Mají rovněž apoštolskou posloupnost, a tedy podle katolického chápání i platné všechny svátosti.⁵ Jan Pavel II ve svém slově při Regina Coeli 9. 5. 1999 v Bukurešti řekl: „Rumunská pravoslavná církev a katolická církev, obě založené na apoštolské posloupnosti, mají stejné Slovo Pánovo opatrované v Písmu svatém a stejné svátosti. Zvláště uchovávají stejné kněžství a slaví jedinou oběť Kristovu, skrze kterou On buduje svou církev a dává jí růst.“⁶

¹Výraz „orthodoxos“ však není chápán ve smyslu „mít správný názor“, nýbrž v souvislosti s řeckým výrazem „doxa“ – sláva. Je tím tedy myšlena pravá oslava. Vznik názvosloví můžeme hledat zpět v 9. st., kdy bylo rozhodnuto o uctívání svatých obrazů. Pravoslavný název souvisí se „svátkem pravoslaví“, který Východní církev slaví od roku 843 jako vítězství nad obrazoborci a nad ostatními Východními bludaři (nestoriány, monofysity aj.). Dosud se v tamní církvi slaví na jaře na první postní neděli. Srov. PARUSHEV Parush R.: *Walking in the dawn of the light: On the salvation ethics of the ecclesial communities in the orthodox tradition from a radical reformation perspective. A dissertation for the degree of Doctor of Philosophy*, Pasadena, CA: Center of Advanced Theological Studies, Fuller Theological Seminary, 2006, 120.

²Až do začátku 20. století bylo pravoslaví místním fenoménem východní Evropy a středního východu, na rozdíl od římskokatolické církve. Po ruské revoluci roku 1917 a vzniku států východního bloku a rovněž změnách ve střední Evropě po druhé světové válce se z východní Evropy a Balkánu přelila vlna emigrantů a vznikly diaspory komunit pravoslavných v západní Evropě, v Americe, v Austrálii a na Novém Zélandě. Rovněž v těchto diasporách vznikaly farnosti spíše podle národnosti. Ne tedy se shora postupnou hierarchií, nýbrž ze zdola, kdy iniciátory byli věřící. Pro první generaci těchto emigrantů tak představoval místní kostel hlavní spojení s jejich zemí, byl místem, kde mohli slyšet svoji rodnou řeč. Pravoslaví na západě mělo znatelně etnický charakter. Tato národní loyality, i když pochopitelná, vládla na úkor pravoslavné jednoty a to vedlo k fragmentaci církevních struktur narozdíl od emigrantů let dvacátých minulého století, kteří byli více méně ekleziálně sdružení pod kumenickým patriarchátem. Srov. tamtéž, 131.

³Autokefalita – nejvyšší stupeň samostatnosti a samosprávnosti. Taková církev sama rozhoduje o tom, koho postaví do svého čela a nepodléhá pravomoci žádné jiné církve. Autokefalitu určité církve uznává dosud nadřazená církev a potvrzují ji ostatní autokefální církve po tom, co je uznána duchovní a liturgická zralost. Srov. FILIPI Pavel: *Křesťanstvo. Historie, Statistika, Charakteristika křesťanských církví*, Brno: CDK, 1998, 22.

⁴Srov. GRIVEC František: *Pravoslaví*, Kroměříž: Velehradská akademie, 1921, 30.

⁵Srov. *Společenství ve svátostech s křesťany jiných církví*, Praha: ČBK, 2002, 3.

⁶Jan Pavel II., citát in: tamtéž, 2-3.

Pravoslavné církve se liší od katolické hlavně zneuznáním papeže jako hlavy státu. V historii šlo rovněž o odmítnutí učení o Filioque, dále učení o odpustcích, zavedení obecného celibátu duchovenstva a zaváděním latiny u všech národů.¹ V pojednání o odlišnostech lze zmínit také rozdíly v obřadech.²

V otázce svatých jsou na rozdíl od Západu mezi svatými silněji zastoupeny osoby místního významu podle tradic jednotlivých autokefálních církví. Východ nezná formální kanonizační procesy a nerozlišuje mezi kanonizací a beatifikací.³

Poslední zmíněnou věcí, která se dotýká oblasti morálky a s ní souvisejícího chování v sociální sféře, je církevní nauka. Pravoslaví nezná vymezený „učitelský úřad“ (magisterium). Platí zde to, co bylo přijato se souhlasem celé církve.⁴ V neposlední řadě tedy musím jmenovat i rozdílný přístup k sociální pomoci Východních církví a katolíků.

¹ Srov. POLÁŠEK: op. cit., 53.

² Srov. např. FILIPI: Křesťanstvo, 36-37.

³ Srov. NĚMEC: op. cit., 18.

⁴ Srov. FILIPI: op. cit., 27.

5.2 Charita v pravoslaví a její prameny

Magda Mária Pap, rumunská studentka Mezinárodního baptistického teologického semináře v Praze (dále jen IBTS), ve své diplomové práci zmiňuje, že sociální práce je pro rumunské pravoslavné věřící pojmem celkem novým. Ne tolik na rovině praktické jako spíše terminologické. Hovoří také o absenci strategické organizace sociální pomoci.¹ Její práce mapuje činnost, kterou jí zvolená farnost vykonává pro lidi závislé na alkoholu. Mimo jiné uvádí, že jde o ojedinělou a navíc individuální záležitost popisované farnosti. Přestože činnost této farnost přináší „dobré ovoce“, Papová cítí, že činnost církve na tomto poli jinak zaostává. Pokud se tedy hovoří o pravoslavné charitě, jedná se spíše o nezávislou práci určitých farností nebo dokonce věřících, než systematicky vypracovaný systém tak, jak jsme na to zvyklí u katolické církve. Z rozhovoru s Reverendem Parushelem Parushevem, děkanem IBTS, který se ve své disertační práci zabývá sociálním stránkou ortodoxních církví, rovněž vyplynulo, že systematická charita je v pravoslaví záležitostí teprve se rodící.

Z uvedeného lze jednoduše vyzorovat, že s ohledem na Východní církve není snadné nalézt literaturu věnující se tomuto tématu. Přesto se v dalších kapitolách pokusím zdůvodnit tento různými autory uváděný fakt. Ještě předtím než se začnu zabývat důvody nízké charitativní aktivity pravoslaví, pokusím se pomocí dostupné literatury nastínit zdroje pravoslavné etiky. Toto téma by jistě vydalo na celou odbornou práci, ale protože pravoslaví není mým ústředním tématem, budu se věnovat této otázce pouze okrajově.

Přihlédneme-li ke katolicismu a potvrdí-li se v druhé části mé práce, že katolická etika staví na základech Písma svatého, které ji vybízí k aktivnímu přístupu potírat bídu a bezpráví, nabízí se otázka, jak je tomu u pravoslavných. Hypotéza, že by Východní církve nebrala v úvahu slova Písma svatého, by byla zřejmě omylem. Mezi jednotlivými autory však existují různé názory na pozici Písma svatého v pravoslaví. Tak například Novák píše: „Pravoslavná etika je ryze theonomní.“² To potvrzuje už profesor sofijské univerzity Stefan Cankov ve svém díle z roku 1931 a dokonce to označuje za věc, ve které má pravoslaví blíže k protestantům (má na mysli luterské a anglikánské církve) než

¹ Srov. PAP Magda Mária: Practices of social involvement in the life of Romanian orthodox church. A dissertation, Prague: International Baptist Theological Studies, 2007, 15.

² NOVÁK Antonín Jiří: Sociální aspekt pravoslavné ethiky, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1962, 9.

k římskému katolicismu.¹ Na druhou stranu Filipí říká: „Ani Písmo není pro pravoslavné křesťany autoritou ve smyslu formálním, jakoby představovalo nějakou hodnotu, nezávislou na životě církve. Bible je relevantní pro církev, ale tak, že církev v ní vidí soubor existenciálních výpovědí, reflektujících v podstatě tutéž skutečnost, kterou sama (při bohoslužbě) prožívá. Vztah mezi Písmem a církví je vztah vzájemné rezonance.“²

Při řešení více či méně konkrétních případů se ale ve většině případů autoři obrací na Písmo. Brooklinský profesor Východní teologie Stanley Harakas ve své knize, v kapitole o bližním, hovoří o tom, jak se křesťan má chovat k druhým ve chvílích, kdy se radují a ve chvílích bolestných. Při jeho doporučeních se odkazuje na Pavlova slova v listě Římanům: „*Radujte se s radujícími, plačte s plačícími.*“ (Ř 12,15) Dále se odvolává na Jakubův list³ a na evangelium svatého Matouše.⁴ Na jiném místě potom hovoří o právu člověka dožadovat se zájmu a podpory druhých. Pro tento názor uvádí dva důvody. Jedním je to, že každý člověk je členem nějaké společnosti na jejímž „běhu“ a rozvoji se podílí, a proto také může a má požadovat útěchu jako jakousi zpětnou vazbu. Druhým důvodem má být začlenění do církve, kdy každý věřící je článkem Kristova těla. Z toho pramení, že člověk má morální povinnost v soucítění s druhým.⁵ Zároveň uvádí, že celé toto konání je založeno na biblickém příkazu milovat druhého jako sebe samého. Opakem uvedeného jednání by potom byla etika, jež nazývá egoistickou. Závěrem tedy lze říci, že z pohledu uvedeného autora je motivem pomoci bližnímu jak povinnost logicky vyplývající z lidského soužití tak i láska o níž hovoří Písmo.

Harakas se nadto zabývá důsledky opačného chování. Klade si otázku, jak by to dopadlo s mezilidskými vztahy v případě, že by zvítězil lidský egoismus? Mohlo by se zdát, že autor staví pomoc bližnímu spíše na rovinu sociální pomoci chápané na antropologickém základě. On ale uvažuje pragmaticky, když říká, že křesťanská láska - agapé, dodává věci vnitřní kvalitu. Pokud ta není přítomna, neznamená to však, že soucítění má přestat existovat. Ignorování bolesti druhého totiž způsobuje morální vakuum v mezilidských vztazích. Přestože jde o více než sociální povinnost, je nutno ji vyzvednout jako morální zodpovědnost, neboť jinak bude opomíjena.⁶

¹ Srov. CANKOV Stefan: Pravoslavné křesťanství východní. Jeho podstata a současný stav, Vyškov na Moravě: Liga pravoslavné kultury, 1931, 133.

² FILIPÍ: Křesťanstvo, 28.

³ Srov. Jk 1,27.

⁴ Srov. Mt 4,23.

⁵ Srov. HARAKAS Stanley Samuel: Living the faith. The praxis of eastern orthodox ethics, Mineapolis, MN: Light and Life Publishing Company, 1992, 199.

⁶ Srov. tamtéž, 200.

V otázce uvedené problematiky autor v závěru ukončuje ve smyslu Jakubova listu: „*Ujímat se sirotků a vdov v jejich tísní a uchovat se neposkvrněný od světa.*“ (Jk 1,27) Na tomto místě připomíná varování, že solidarita s druhým má být nezištná a člověk se má mít na pozoru, aby se problémy druhých nestaly buď naší radostí nad neúspěchem druhého anebo sobeckostí, která ignoruje potřeby ostatních. Aby v nás radost našich bližních neplodila závist a byla opravdovou radostí a ne předstíranými emocemi.

Jak je tedy více než patrné, Východní teologie si uvědomuje nutnost pomoci bližnímu a s určitostí se odvolává na odkaz Písma svatého. Rovněž lze konstatovat, že v teo-logice charity, diakonie, milosrdenství, filantropie není rozdílů mezi Západními a Východními církvemi.¹ Tento fakt rovněž vede k oprávněným úvahám o možném sjednocení církví právě skrze služebnou lásku.

Dalším pramenem, na který se pravoslavné etika obrací, je literatura svatých otců. Ta ale není lehce dostupná, jak usuzuje Novák. Ten dále kritizuje učebnice etiky, které se nezabývají sociální problematikou systematicky. To však ospravedlňuje historickými okolnostmi - muslimským státním zřízením a konstantinovským státním církevnictvím.² Tento autor, publikující ve druhé polovině 20. století, rovněž potvrzuje, že etické ideje pravoslaví jsou nedostatečně probádány. Upozorňuje, že ji nelze srovnávat s katolickou morální teologií, o které hovoří jako o prezicně vypracované a podrobně rozčleněné, jenž odděluje sociální etiku od individuální.³

¹ Milosrdenství je označení charitní práce v severním pravoslaví; filantropie je označení charitní práce v jižním pravoslaví. Srov. POMPEY Heinrich: Impulzy pro sociální práci církve - encyklika *Deus caritas est*, CMTF UP Olomouc, Katedra křesťanské sociální práce, <http://www.upol.cz>, (10. 10. 2008).

² Srov. NOVÁK: op. cit., 9.

³ Srov. tamtéž, 9.

5.3 Ortodoxie a misie

Touto kapitolou se dostávám k oddílu, ve kterém se snažím nalézt důvody charitativního chování pravoslaví. Následující část zařazuji proto, že se domnívám, že charita svým způsobem úzce souvisí s misiemi. Mám na mysli především misie ve smyslu „ad gentes“, jež se zaměřují na prostředí ještě evangeliem buď úplně nezasažené nebo křesťansky mladé.¹ Jinak ji lze také označit za prvotní evangelizaci. Ta se nezřídka odehrává v zemích, které jsou tvrdě zasažené bídou a sociálním bezprávím a tak je logicky misie spojena s konáním charity. Podobně jako to bylo u svaté Terezy a jejího působení na Kalkatě, o které jsem hovořila v předchozích kapitolách. Stejně jako ona vyučovala chudé děti, kterým postupem času a s pomocí mnoha lidí vybudovala školu, tak i ostatní křesťané hlásající Boží slovo v podobném prostředí nemohou zůstat chladní k nenaplněným základním potřebám posluchačů. V této kapitole bude tak možno posoudit jednu stranu odpovědi na otázku, proč je charitativní dílo katolíků mnohem větší než v pravoslaví.

Pravoslaví bylo často kritizováno za svoji nedostatečnou misijní činnost.² To do jisté míry souvisí s jejím vnitřním uspořádáním, a také s etnickou příslušností, která ho činí do jisté míry závislým na zřízení toho určitého státu. Filipi ve své knize uvádí, že šíření této víry misijním působením bylo značně omezeno. Východní církve se mohly šířit skoro výhradně jen směrem severním (to odpovídalo 28. kánonu chalcedonského koncilu). Směr západní byl v kompetenci Říma a směr východní blokoval Islám.³

Pro náš národ je dobře známé misijní působení soluňských věrozvěstů Cyrila a Metoděje, kteří přicházejí na Moravu ve druhé polovině 9. století. Úspěšnost této evangelizace spočívala hlavně ve způsobu hlásání Božího slova, tj. v mateřském slovanském jazyce, jazyce adresátů, do něhož misionáři přeložili Písmo svaté. Ještě před rozkolem Východu a Západu proběhla vedle slovanské misie i evangelizace na Kavkaze a mezi Mongoly.⁴

Poslední známou ortodoxní misí byla misie na ostrově Kodiak na Aljašce, roku 1794, uskutečněná mnichy z ruského kláštera Valomo u jezera Ladoga. Dle P. Parusheva však byla tato misie motivována spíše objevením nových zeměpisných končin a expanzí

¹ Srov. MUCHA Petr: Evangelizace a misie, <http://www.cho.cz/clanky/Evangelizace-dnes.html>, (23. 11. 2008).

² Srov. WARE Timothy: The orthodox church, Baltimore: Penguin Books, 1993, 187.

³ Srov. FILIPI: Křesťanstvo, 22.

⁴ Srov. PARUSHEV: op. cit., 130.

obchodních aktivit než touhou šířit církev.¹ Důvod, proč pravoslaví ztratilo entusiasmus pro misijní chování a evangelizaci, připisuje tento autor faktu, že ortodoxie příliš zlidověla a v podstatě splynula s národní identitou.

O rozšíření pravoslaví do Japonska (druhá polovina 19. století), Číny (konec 17. století) a Korey (konec 19. století) nelze říci, že bylo dosaženo díky misijnímu dílu, ve smyslu *Ad gentes*, jak ji zná katolická církev. Souvisí spíše s pohybem emigrantů a následným vývojem, jako tomu bylo například v Koree. O tomto tématu ve své knize podrobněji hovoří James J. Stamoolis.² Autor dále uvádí, že od ruské revoluce do začátku šedesátých let dvacátého století neexistovala žádná organizovaná forma misí.³ Na druhé straně toto století bylo znamením největšího teritoriálního rozšíření pravoslavných věřících v historii, jak jsem popisovala v kapitole o pravoslavných diasporách.⁴ Zde však nešlo o misijní šíření pravoslavné víry. Církev byla považována spíše za jakýsi kulturní a sociální domov. Ani africká ortodoxní církev, jež vznikla ve druhé polovině 20. století, a která má svou vlastní africkou hierarchii, se podle Stamoolise nedá považovat za misijní dílo v pravém slova smyslu.⁵

Timothy Ware ve své knize potvrzuje, že misie se konají v malém měřítku, ale zároveň ujišťuje, že pravoslaví si stále více uvědomuje důležitost této činnosti.⁶

Podle Davida Bosche byla otázka misí u ortodoxních církví ovlivněna rozkolem z roku 1054.⁷ Bosh dále vysvětluje: „Poté, co byla rozbita jednota církve, změnil se pohled pravoslavné církve na misijní poslání. Tato změna znamenala posun od evangelizace ke hledání jednoty křesťanů. Ortodoxie tedy měla v tomto směru jinou budoucnost než katolická církev, která vlastně nepřerušila misijní dílo.“⁸

Přestože bylo pravoslaví dlouhá staletí lokalizováno na východě, rozšířilo se do ostatních končin světa. Ať již to bylo vlivem emigračních vln, kvůli obchodním aktivitám nebo z jiných důvodů, nelze tvrdit, že pravoslaví nekoná misijní dílo. Rozdíly v této oblasti mezi katolickou církví a pravoslavím jsou však značné.

¹ Srov. PARUSHEV: op. cit., 130.

² Srov. STAMOOLIS James J.: *Eastern orthodox mission theology today*, Eugene OR: Orbis and Light and Life Publishers, 1986, 35-42.

³ Srov. tamtéž, 44.

⁴ PARUSHEV: op. cit., 133.

⁵ STAMOOLIS: op. cit., 47.

⁶ Srov. WARE: op. cit., 191.

⁷ Srov. BOSCH David J.: *Transforming mission. Paradigm Shifts in Theology of Mission*, NY: Orbis Books, 1991, 208.

⁸ Tamtéž, 208.

5.4 Důvody sociálního chování Východních církve

V tomto závěrečném pojednání o pravoslaví se pokusím uvést argumenty, o kterých se domnívám, že mohou být alespoň částečnou příčinou zmiňovaného problému.

Z dosavadní informací vyplynulo, že pravoslaví vykazuje nedostatek zájmu o nápravu pořádků ve světě. Jeho doménou je liturgie jak dále výstižně zmiňuje Filipi: “Bohoslužba je srdcem pravoslaví.”¹ U uvedeného rovněž vyplynulo, že Písmo svaté představuje styčný bod v otázce zdrojů etiky. Od katolíků se tedy sociální etika pravoslaví liší především svým projevem. Pravoslavná zbožnost má sklon k tzv. negativní aktivitě jakou je askeze.² Jde vlastně a pasivní chování. Dokladem toho je rovněž Východní mnišství, které je v porovnání se Západním řeholnictvím méně angažované ve službě světu a je mu vyčítán jeho nezájem o sociální apoštolát.³ Je taktéž spíše zaměřeno k meditaci, bohoslužbě a již zmíněné askezi.⁴ To dosvědčuje i další autor, který hovoří o základech pravoslavné etiky, jenž mají nábožensko-sociální ráz a rozvíjí původ morálky.⁵ Uvádí, že mravouka byla závislá na moralisticko-scholastické Západní škole. Stará moralistická škola si libovala v klasických vzorech křesťanské askeze. Navzdory Kristově příkladu se křečovitě držela osobní spásy (zásada: zachraň se, kdo můžeš), třeba i na úkor přímých povinností jednotlivce k bližnímu. Jindy se zase etika zaměřovala individualisticky a mysticky. Individualisticko-mystický náboženský život je vlastně druhem askeze a tak je odkázán do osamocení.⁶ Nelze tvrdit, že pravoslaví se absolutně nezajímá o svět a jeho dění, avšak boj s jeho problémy probíhá především na rovině osobní. Dle Filipiho toto odůvodnění pramení z přesvědčení, že vše zlé vychází z lidského srdce a tudíž každý jednotlivý čin nejprostšího křesťana přináší dobro do světa a právě tak přispívá k jeho nápravě.⁷ S příchodem Krista přišlo na zem Boží království, to věří obě strany. Pravoslavní však toto království chápou jako „dokonalé“, které nepochybně dojde ke svému cíli svým vlastním vývojem „svým zráním“. Bůh do světa vložil vše potřebné, a tudíž oni nepovažují za nutné do něj přinášet něco více. Díky takovému pohledu se potom rodí názor, že stačí důsledně

¹ FILIPI: Křesťanstvo, 32.

² Srov. tamtéž, 41.

³ Srov. ŠPIDLÍK Tomáš: Spiritualita křesťanského Východu. Mnišství, Řím: Křesťanská akademie, 2004, 12.

⁴ Teprve v posledním století se některé Východní mnišské komunity, zvláště ženské, staly středisky charitativní práce. Srov. FILIPI: Křesťanstvo, 39.

⁵ Srov. NOVÁK: op. cit., 5.

⁶ Srov. tamtéž, 7.

⁷ Srov. FILIPI: Křesťanstvo, 41.

žít svou víru a namísto boje proti zlu podporovat dobro - láskou a pokorou. Smyslem je tedy vytvořit duchovní předpoklady, v nichž se může dařit lidským pořádkům.¹

Je ovšem možné hledat kořeny problému i jinde. Různí autoři a mezi nimi i profesor Grivec ve své knize o pravoslaví kritizují přílišnou konzervativnost starobylého pravoslaví. Ta, dle jeho úvah, je rovněž příčinou toho, že se církve nepřizpůsobila novodobým poměrům a potřebám. Je nasnadě si představit, že tato strnulost se objevuje v různých oblastech života uvedené církve. Současně tedy vede i k neochotě bojovat proti sociální bídě.²

¹ Srov. FILIPI: Křesťanstvo, 41.

² Srov. GRIVEC: op. cit., 47.

5.5 Obhajoba katolického pojetí charity na pozadí situace v pravoslaví

Katolická církev se v věnuje diakonii velkou měrou a považuje ji za jeden ze svých hlavních úkolů. To plyne z přesvědčení, že je tato úloha zakotvena v božském původu církve. Kromě toho, že církev vidí své poslání ve snaze vést lidi ke spáse, rovněž pocítuje odpovědnost za spravedlivý vývoj světa a jeho uspořádání.¹ Církev žije ve světě, poznává jeho problémy a považuje za svou povinnost věci řešit. Přestože je její poslání náboženské, nežije v ústraní a svou naukou usiluje o zlepšení situace ve všech sférách lidského soužití. To platí jak už pro oblast sociální, tak i ostatní jako například politickou, výchovnou, hospodářskou a další. Jak jsem již zmínila, katolická církev má bohatě rozpracovanou sociální nauku, ve které jsou stanoveny tři hlavní zásady: princip solidarity mezi jednotlivcem a společností, princip subsidiarity a princip personality. Jak vyplývá z dokumentů 2. vatikánského koncilu, církev ve světě nechce konat autoritativní příkazy, nýbrž vidí svou úlohu jako službu.² Křesťanský charitativní pracovník napodobuje svou prací Ježíše Krista sklánějího se k trpícím. Jádrem Kristovy zvěsti bylo hlásání Božího království. Katolická církev chápe Boží království nejen eschatologicky, jako nebeské království, nýbrž také jako království, které přišlo na zem s příchodem Krista a je přítomno mezi námi. Církev svým životem, svými skutky a milosrdenstvím buduje toto království již zde na zemi. To také znamená, že nemůže přehlížet bolest a smutek tohoto světa.³ Charitativní služba nemůže být pouze něčím navíc, něčím, co stojí mimo církev, protože patří k její podstatě.

Znamená to tedy, že pravoslaví od sebe odděluje dva světy. Svět Božího království a svět kolem nás. Je pravdou, jak bylo výše zmíněným autorem poznamenáno, že Bůh netvoří nedokonalé věci a zároveň platí, že je Stvořitelem a Pánem všeho existujícího: „*Bůh viděl všechno, co udělal, a hle – bylo to velmi dobré.*“ (Gn 1,31) Na druhou stranu Bůh stvořený svět svěřil do rukou člověka, dal mu svobodu a zároveň zodpovědnost, jež má mít nad světem. Profesor Pospíšil připomíná slova Druhého vatikánského koncilu:

¹ Srov. FILIPÍ: Křesťanstvo, 97.

² Srov. DRUHÝ VATIKÁNSKÝ KONCIL: Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*, (ze dne 7. prosince 1965), in: Dokumenty II. vatikánského koncilu, Kostelní Vydří:Karmelitánské nakladatelství, 2002, 173–265, čl. 3.

³ Srov. tamtéž, 1.

„Cesta k nebeskému království se neodehrává pouze nadpřirozeně uvnitř církve, nýbrž také v rozvoji lidské kultury a společnosti na přirozené rovině.“¹

Toto přirozené a nadpřirozené je sice nutno rozlišovat, ale ne od sebe odtrhávat.

V pravoslavném podání by tak mohla být potvrzena jinak nesmyslná výtka vůči náboženství, že vlastně náboženství odvádí člověka od problémů tohoto světa. Je nasnadě říci, že pouhým útekem do zbožnosti by společnost nevyřešila četné problémy, které ji tíží. Jak je patrné z Písma svatého, Bůh chce, aby mu byl člověk věrný, ale ne způsobem, který by znamenal absolutní spolehnutí se na Boha a ponechání problémů sobě samým.

Úkol církve je uprostřed světa, církev má poslání ke světu, není od něj oddělená. Není tu sama pro sebe, ale především proto, aby nabízela poklad, který jí byl svěřen a to zejména lidem, o které zde nikdo nestojí.

„Radost a naděje, smutek a úzkost lidí naší doby, zvláště chudých a jakkoli postižených, je radostí a nadějí, smutkem a úzkostí učedníků Kristových, a není nic opravdu lidského, co by nenalezlo v jejich srdci odezvu. Jejich společenství se totiž skládá z lidí, kteří, sjednoceni v Kristu, jsou Duchem svatým vedeni na svém putování do království Otcova a přijali zvěst o spáse, kterou mají podat všem. Proto také ono společenství cítí, že je těsně spjato s lidským pokolením a jeho dějinami.“²

¹ POSPÍŠIL Ctirad Václav: Jako v nebi, tak i na zemi. Náčrt trinitární teologie, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, 70.

² *Gaudium et spes*, čl. 1.

6. PRAMENY CHARITATIVNÍ ČINNOSTI CÍRKVE

V následující části se budu soustředit pouze na katolickou církev, a to z hlediska charitativní péče jako součásti křesťanské sociální etiky. Nejprve poukáži na fakt, že charitativní činnost církve má teologické základy. Představím biblické a teologické prameny a na konkrétních příkladech ze Starého a Nového zákona budu dokazovat tento fakt. Moje tvrzení podpořím uvedením sociálních encyklik a komentářem některých z nich. Zároveň se budu věnovat některým ústředním pojmům, které charakterizují charitativní činnost církve. Budu hovořit o lásce, bratrství, lidské zodpovědnosti a hodnotě lidského života.

6.1 Biblické základy

K základním teologickým faktům patří, že Bůh se obrací k člověku, přichází k němu, identifikuje se s ním natolik, že cokoliv učiníme člověku, učinili jsme Kristu, Božímu Synu.¹ Jestliže pak teologie vypovídá o Božím zjevení a o Bohu, nemůže mlčet o jednání člověka.²

Křesťanské sociální učení, jehož částí je charitativní práce církve, je vybudováno na základech Písma svatého, tradici a učení Magisteria. Mimo to sociální etika spočívá na papežských encyklikách. Křesťanská víra se odvolává na Písmo svaté, z něhož čerpá směrodatné jistoty, které jsou rozhodující pro křesťanskou praxi a dávají tak nejen individuálně-etické, nýbrž i sociálně-etické reflexi zásadní směr. V tomto smyslu tyto základní jistoty implikují obecná kritéria pro uspořádání sociální skutečnosti, aby sloužila obecnému dobru. Dle těchto jistot potom mohou být formulovány opce, jež jsou obsaženy v biblických motivech, tedy i opce pro větší spravedlnost a pro chudé.

¹ Srov. Mt 25,31-46.

² Srov. WEBER Helmut: Všeobecná morální teologie, Praha : ZVON, 1998, 18.

Arno Anzenbacher uvádí biblické motivy, které ilustrují tyto ústřední jistoty:¹

- 1) Motiv stvoření
- 2) Motiv exodu a smlouvy
- 3) Sociální étos proroků
- 4) Eschatologická etika Ježíšova
- 5) Pavlova teologie
- 6) Sociálně-etické motivy z biblických textů, jež se týkají života obce

¹ Srov. ANZENBACHER Arno: Křesťanská sociální etika, Brno: CDK, 2004, 15.

6.1.1 Sociální motivy ve Starém zákoně

Přestože v hledání pramenů charitativní činnosti církve jsou cenným materiálem Ježíšovy etické nároky na jednání, nelze u něj mluvit o nějakém morálním systému.¹ Jako všichni lidé, tak i on jako člověk byl formován výchovou své rodiny a prostředím, ve kterém žil. Jako příslušník židovského národa převzal jeho dědictví - Mojžíšův Zákon, poselství literatury moudrosti a proroků.² Solidarita s trpícími je v židovství motivována silně teologicky.³ Ježíš ve své misi vychází ze starozákonní církve, když Janu Křtiteli, který se zdráhá pokřtít, říká: „...*tak je třeba, abychom naplnili všechno, co Bůh žádá.*“ (Mt 3,15) Ježíš má úctu ke svému náboženství, slaví židovské svátky tak jako ostatní, platí chrámovou daň⁴ atd. Stejně tak ve svých morálních požadavcích Spasitel vychází ze Starého zákona, který vysvětluje, doplňuje a prohlubuje, protože Zákon a jeho etické požadavky nevystihují Ježíšovy záměry plně.⁵

Starý zákon klade větší důraz na sociální rozměr etiky. Jeho myšlenky však nelze doslovně aplikovat do současné doby, vždy je třeba mít na paměti historické pozadí ve kterém knihy Starého zákona vznikaly. V předešlé kapitole jsem uvedla tři starozákonní motivy, ze kterých křesťanská nauka čerpá své jistoty. Motivem stvoření je vyjádřeno určité vidění důstojnosti člověka. Bůh, který si přeje blaho všech lidí, klade na člověka, jakožto mravní subjekt, určité nároky lidmi nazírané jako Boží vůle. V motivu exodu a smlouvy jsou vysloveny důležité sociálně-etické zásady. Rozhodně neopomenutelný je sociální étos proroků, kteří požadují jednání, jež se zasazuje o práva utiskovaných a je milosrdné vůči slabým. Ve starozákonním období není sociální spravedlnost výsledkem lidského rozhodnutí, pochází od Boha.⁶ Ten vysvobozuje Izraelce z Egypta, dává jim do vlastnictví zem, v níž nebudou již utlačováni, vykořisťováni, naopak bude zde vládnou spravedlnost.⁷ Takto se z Písma dozvídáme, že spravedlivé uspořádání společnosti není

¹ Srov. SKOBLÍK Jiří: Úvod do morální teologie. Poznámky ke křesťanské etice, KTF UK Praha, Katedra teologické etiky a spirituální teologie, 1996, 25.

² Srov. tamtéž, 25.

³ Srov. POMPEY Heinrich: Pomáhající praxe a solidarita v jiných světových náboženstvích, CMTF UP Olomouc, Katedra křesťanské sociální práce, <http://www.upol.cz>, (10. 10. 2008).

⁴ Srov. Mt 17,25.

⁵ Srov. SKOBLÍK: op. cit., 25.

⁶ Sinajské zřízení mělo jedinečný charakter, protože kmeny byly uspořádány teokraticky, tj. pod Boží vládou. Podstatu tohoto typu správy Hospodin sdělil prostřednictvím zjevení v Ex 19,5n. Na prvním místě měla být svatá vláda Boha nad národem a královstvím kněží. Bůh měl panovat, a to prostřednictvím lidského soudce nebo krále. Tento člověk měl být spravedlivý a jeho vláda projevem spravedlnosti Boží. Srov. DOUGLAS J. D. (ed. a kol.): op. cit., 1095.

⁷ Srov. Ex 22,20-23,9.

jen rozhodnutím člověka, který k němu v dějinách dospěl, nýbrž požadavkem Božím: „*Můj otec byl potulným Aramejcem. Hospodin nás vyslyšel, vyvedl nás z Egypta, dal nám tuto zemi. Budeš se radovat, i lévijec i bezdomovec.*“ (Dt 26,4-11)

Na prvních stránkách Písma svatého se dozvídáme o tom, že zem je dána člověku, aby ji obýval, užíval a vládnul na ostatním stvořením: „*Plod'te a množte se a naplňte zemi. Podmaňte ji a panujte nad mořskými rybami, nad nebeským ptactvem, nade vším živým, co se na zemi hýbe.*“ (Gn 1,28-29)

Není zde rozlišeno jaký člověk, nemluví se zde o žádné privilegované skupině, z čehož pramení, že zem má být k užitku všem stejně. Člověk je postaven nad ostatní tvorstvo, je od něj odlišen. Tím, kdo dává a vybízí, je Bůh.

Jak již bylo řečeno, lidská společnost nikdy nebyla dokonalá a vždy budou existovat lidé, kteří se o sebe nedokáží dost dobře postarat. Biblická výzva k pomoci se nevztahuje pouze na členy rodiny, nýbrž na celé společenství. Ve Starém zákoně chudoba jako sociální stav odporuje zjevené Boží vůli. Hospodin je zastáncem chudých a utlačovaných. Konkrétní důvod pro postoj k problému chudoby má Písmo ve všech spisech, které vznikly v rané královské době, nebo alespoň převzaly tradici z této doby. Hospodin zaručil život svého lidu tím, že mu dal zemi a vyvedl ho z egyptského otroctví, proto je ožebračování totožné s odnímáním práva na život. On dal zemi celému Izraeli, proto se nesmějí vytvářet strukturální nespravedlnosti. Ačkoliv má Starý zákon silný cit pro sociální otázky, chudoba zde není vyhledávána v tom smyslu, jako si ji později volí například svatí nebo řeholníci. Sapienciální spisy ji dávají do souvislosti s jednáním a chováním, takže chudoba je důsledkem nečinnosti nebo výsledkem tomu odpovídajícího životního stylu.¹ Na druhé straně se tu objevuje kritika bohatství a zároveň solidarita s chudými, mezi nimiž je napětí. Židovství v poexilovém období se nestaví do pozice odsuzující bohatství, ale důrazně nabádá k sociálnímu způsobu při jeho nakládání.²

První kniha Mojžišova hovoří o spoluzodpovědnosti jednoho člověka za druhého příběhu o Kainu a Ábelovi: „*Hospodin řekl Kainovi: 'Kde je tvůj bratr Ábel?'* Odvětil: *'Nevím. Cožpak jsem strážcem svého bratra?'*“ (Gn 4,9)

¹ Srov. HOPPE Rudolf: Malý Stuttgartský komentář. Nový zákon 15. List Jakubův, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, 30.

² Srov. tamtéž, 30.

Ve čtvrté knize Mojžíšově je vyjádřeno, kde může být chudým poskytnuta pomoc. Mohou paběrkovat¹ při sklizni.²

Sociální zodpovědnost izraelského národa se vztahuje k Dekalogu.³ Nedokonalost světa spočívá v tom, že zde vždy existovala a existuje bída. Desatero tedy pamatuje na chudé a zastává se jich. To lze nejjednodušeji ukázat na příkázání „nepokradeš“.⁴ Toto slovo se týká nespravedlnosti v hmotně-majetkové sféře. Nejde zde jen o loupež, násilné přivlastnění si cizího majetku. Na majetku spočívá břemeno náboženských a společenských zákonů.⁵ Tedy je zároveň varováním pro movité, aby se svým vlastnictvím zacházeli spravedlivě. Patří sem rovněž třetí slovo Dekalogu, jehož sociální motiv spočívá v tom, že odpočinek má být dopřán všem, nejen privilegovaným:

„Pamatuj na den odpočinku, že ti má být svatý...Nebudeš dělat žádnou práci ani ty, ani tvůj syn a tvá dcera, ani tvůj otrok a tvá otrokyně, ani tvé dobytče, ani tvůj host, který žije v tvých branách...“ (Ex 20,8-10) Odpočinek zde není napodobením Hospodinova odpočinku, nýbrž jde o připomenutí vysvobození z egyptského otroctví.⁶ Izraeli je připomínáno, aby se nedopouštěl stejného bezpráví. Nedodržuje-li člověk tato příkázání, uráží Boha a křivdí bližnímu.⁷

Člověk si sám uvědomuje, že osamocen mnoho nezmůže a to je mu motivací sblížit se s druhými a vytvářet s nimi nesobecké společenství. Tato myšlenka se objevuje v sapienciální literatuře: „*Lepší je žít ve dvou než v osamocení, protože tak se práce vyplácí. Když padnou, jeden zvedá druhého. Běda samotnému! Když padne, pak není druhý, kdo by ho zvedl.*“ (Kaz 4,9-10); a dále „*Bratr, kterému pomáhá bratr, je jako opevněné město.*“ (Př 18,19)

Sapienciální literatura se zejména v Příslovích, Sirachovcovi a žalmech věnuje pozornost „Hospodinovým chudým“:

„Blaze tomu, kdo si všímá chudáka a ubožáka, za to ho vysvobodí Hospodin v nouzi. Hospodin ho bude chránit, zachová ho naživu, učiní ho šťastným na zemi, nevydá ho zvůli

¹ Paběrek = co se po sebrání ještě pobere nebo najde na polích, vinicích nebo stromech. Zákon Mojžíšův nařizoval, aby s ohledem na chudé majitel polí a vinic nepaběrkoval to, co po žni ještě zůstalo, ale naopak, aby zanechal část nepožatou a nesklizenou a pro zapomenutý snop se nevracel. Srov. Paběrek, in: NOVOTNÝ: op. cit., 581.

² Srov. Dt 24,19-21.

³ Srov. Ex 20.

⁴ Srov. Ex 20,15

⁵ Srov. SKOBLÍK: op. cit., 250.

⁶ Srov. tamtéž, 175.

⁷ Srov. JAN PAVEL II.: *Sollicitudo rei socialis*. O starosti církve o sociální otázky, Praha: Zvon, České katolické nakladatelství, 1996.

jeho nepřátel. Hospodin mu pomůže na bolestném lůžku, v nemoci z něho sejme veškerou slabost.“ (Ž 41)

Těmi, kdo ve Starém zákoně především bojovali proti bezpráví, byli proroci. Hebrejský výraz pro toto slovo je „*nabí*“ a souvisí se slovem volat. Řecký „*profétés*“ je potom ten, kdo mluví „před“ a to jak ve smyslu časovém, tak prostorovém. Nejde tedy o nějakou předpověď budoucnosti. V bibli označuje výraz „prorok“ toho, kdo mluví jménem někoho jiného a především jako „ústa Hospodinova“.

*„Mojžíš však Hospodinu namítl: 'Nejsem způsobilý mluvit. Jak by mě faraó poslechl?'
Hospodin řekl Mojžíšovi: 'Pohled, ustanovil jsem tě, abys byl pro faraóna Bohem a Áron, tvůj bratr, bude tvým prorokem... '“ (Ex 6,30-7,2)*

Starozákonní prorok nemluví ze svého popudu, zprostředkovává vůli Hospodina a bděle oznamuje, co je ve společnosti špatné. Mluví ke svým současníkům a kromě morálního apelu mají jeho slova především apel náboženský. Narozdíl od pohanských věštců u biblického proroctví vychází iniciativa od Boha, který povolává proroka, aby tlumočil jeho vůli a tak motivoval lid ke změně jednání. Mezi prorockými knihami Starého zákona se sociální tematika vyskytuje silně například u historicky nejstarších písícih proroků, podobně jako u Zadních proroků.¹

Prorok Izajáš, působící v 8. století před Kristem kritizoval rozmařilost obou království své doby. Jeho kritika kladla důraz na útlak chudých: „*Spásali jste vinici, máte ve svých domech, oč jste obrali utištěného. Jak to, že deptáte můj lid a drtíte tvář utištěných...*“

(Iz 3,14-15) Proroci vidí zlo působící ve společnosti a tak varují, volají Běda!: „*Běda těm, kteří připojují dům k domu a slučují pole s polem, takže nezbývá žádné místo, jako byste jen vy byli usedlíci v zemi.*“ (Iz 5,8)

„Běda těm, kdo vydávají zločinné zákony, a když je píšou, píšou nespravedlnost, aby chudáky utiskovali na soudu a zbavili práva ubožáky mého lidu, takže vdovy jsou jejich kořistí; i sirotky olupují! Co učiníte v den trestu a pohromy, která přijde z daleka?

Ke komu se utečete o pomoc a kde zanecháte svou slávu?“ (Iz 10,1-3)

¹ Působení proroků bylo nejprve známo na královském dvoře. Po roce 750 začíná období tzv. písícih proroků. Jejich výroky seskupovali sami proroci nebo jejich žáci do sbírek sjednocených tematicky nebo časově. Dle rozsahu jejich spisů se potom dělí na Velké proroky a Malé proroky. Mezi Zadní proroky patří např. Ámos a Ozeáš. Označení Zadní proroci se užívá pro ty, jejichž knihy známe pod jménem knih prorockých (vyjma Dn), narozdíl od Předních proroků (např. 1Kr a 2Kr), jež se tak označují proto, že jsou proniknuty prorockým duchem. Srov. Proroci, in: NOVOTNÝ: op. cit., 726.

Proti zlořádům v Izraeli se také velmi tvrdým tónem a dokonce hrozbou smrti obrací dva Malí proroci působící v druhé polovině 8. století, Ámos kritizující lichvu¹ a utlačování a Ozeáš.

„Slyšte toto slovo, bášanské krávy², které jste na Samařské hoře, které utiskujete nuzné a křivdíte ubožákům.“ (Am 4,1)

„Protože hanebně vydíráte nuzáka a vymáháte na něm obilnou daň, mohli jste si vybudovat domy z kvádrů, bydlet v nich však nebudete; vysadili jste si skvělé vinice, avšak víno z nich pít nebudete.“ (Am 5,11)

„... za stříbro prodávají spravedlivého a ubožáka pro pár opánků. Rozvalují se na zabavených oděvech při každém oltáři. Vydřené pokuty propíjejí ve víně v domě svého boha.“ (Am 2,6-8)

Ámos je později v Novém zákoně (podle LXX) citován v jiném kontextu v knize Skutků, a to ve Štěpánově³ a Jakubově řeči.⁴ Právě on je aktuální svým důrazem na nutnost respektu vůči sociálně slabým. Jeho poselství zároveň spojuje tuto otázku s Božím očekáváním.

Prorok Micheáš, Izaiášův současník a svým drsným stylem blízký Ámosovi, se obrací na kněze a soudce a pranýřuje jejich lakotu a tvrdost srdce:

„Žádostivě dychtí po polích - a uchvacují, po domech - a zabírají. Utiskují muže i jeho dům, člověka i jeho dědictví.“ (Mi 2,2)

„Dobro nenávidíte a milujete zlo, stahujete z lidu kůži a z jeho kostí maso.“ (Mi 3,2)

"Člověče, řeklo se ti, co je dobré, co od tebe Hospodin žádá:

co jiného než jednat spravedlivě, milovat milosrdenství a pokorně kráčet se svým Bohem.

Hospodinův hlas volá na město a je moudré bát se tvého jména:

Slyšte, členové kmene i městské shromáždění!

¹ Lichva – úrok. Podle sz předpisů se nesměl na chudých vymáhat úrok, a to ani z vypůjčených peněz ani z naturálií. Praxe však byla zřejmě jiná, jak zde dokládá Ámos. Srov. Lichva, in: NOVOTNÝ: op. cit., 380. SZ nerozlišuje mezi úrokem a lichvou, nýbrž zavrhuje obojí společně. Je zakázáno půjčovat za úrok židovskému spoluobčanu, zatímco cizinci je to dovoleno. O zákazu úroků dále Ex 22,24; Lev 25,36; Dt 23,20n; Neh 5,7; Ž 15,5; Přís 28,8; Ez 18,7nn; 22,12. NZ (Lk 6,34) na jedné straně zákaz úroků vyostřuje, na druhé straně je odsouzen služebník, který na úrocích nevydělával (Lk 19,23; Mt 25,27). Srov. OVEČKA Libor: K čemu potřebuje církev a teologie sociální angažovanost?, přednáška v rámci předmětu Etika sociální a charitativní práce, KTF UK 2006-7. Nепublikováno.

² Tímto označením jsou oslovení charakterizováni jako ctitelé Baalovy - tedy ne vyznavači jednoho pravého Boha. Bášan byl posvátnou oblastí v kultu Baalově a Anatině, projevujícím se orgiastickými slavnostmi. Srov. Boží soud jako výmysl středověku? Výklad Am 3-4, <http://www.biskupstvi.cz>, (20. 4. 2009).

³ Srov. Sk 7 a Am 5,25-27.

⁴ Srov. Sk 15 a Am 9,11-12.

Mám snášet nespravedlivou měřici, nenáviděnou hubenou míru?

Mám prohlásit falešnou váhu za správnou i váček s podvodným závažím?

Boháči (města) jsou plní násilí, lež mluví jeho obyvatelé, v jejich ústech je lstivý jazyk.

Proto jsem tě začal bít, chci tě zničit pro tvoje hříchy. "(Mi 6,9-15)

Ti, kdo více než jiní potřebovali zastání, byli vdovy a sirotci, a tak o nich hovoří i Jeremiáš: „*Jestliže napravíte své cesty a své skutky, budete-li mezi sebou zachovávat právo, nebudete-li utlačovat bezdomovce, sirotka a vdovu...*“ (Jr 7,5); a druhá kniha Mojžíšova: „*Žádnou vdovu a sirotka nebudete utiskovat.*“ (Ex 22,22) Také ve čtvrté Mojžíšově se objevuje zákaz vykořisťovat bezdomovce, sirotky a vdovy.¹

K nepřehlédnutí jsou rovněž spisy jako zejména Rút, Ester, Tobíáš, kde jde o projevy konkrétních skutků vůči bližním. U Rút je to hlavní téma.²

¹ Srov. Dt 24,17-19.

² Srov. např. Rt 3,9-13.

6.1.2 Evangelijní prameny a Skutky apoštolů

Základní biblickou orientaci pro křesťanské jednání, tedy i sociální chování, představuje novozákonní dvojí přikázání lásky, tedy lásky k Bohu a k bližnímu,¹ v němž je principiální základ všech mravních norem. Láska, která se tu požaduje, je lidskou odpovědí na Boží dar přicházející spásy. Rozhodující je jen nouze, konkrétní potřebnost druhého člověka, s nímž se setkáváme.²

Samotný Ježíšův příchod na tento svět je dokladem Boží lásky. Bůh lidi miloval jako první a tak dal světu svého Syna, skrze něhož se neviditelný Bůh učinil viditelným a skrze něhož dal lidem život věčný.³ Cílem vtělení Syna bylo obnovení obrazu a podobnosti Božího v padlém člověku a získání ospravedlnění a milost Boží, nutné k mravnímu znovuzrození člověka. Jde tedy také o etickou funkci vtěleného a narozeného Bohočlověka.⁴ V Janově prvním listu se podtrhává nerozlučitelné spojení mezi láskou k Bohu a láskou k bližnímu. Bůh ze své lásky zachraňuje svět, a tak každého jednotlivého člověka. Člověk je obrazem Božím a tak musí jednat stejně.

K faktu, že Nový zákon poskytuje charitě určitý podklad, nás může vést situace římské říše, ve které Ježíš žil a kázal, ve které se rodilo křesťanství, a kde vznikaly knihy Nového zákona. Země kolem Středozemního moře byly pod nadvládou římského imperia. Jeho diktatura utlačovala porobené národy a hospodářsky využívala jejich země. Docházelo tak i k velkým sociálním zlořádům a nelze si představit, že by Ježíš zůstal k těmto věcem lhostejný a zároveň, že by knihy NZ, přestože nejsou historickým dokumentem, neobsahovaly určitá stanoviska k tehdejší situaci. Zároveň je zde také apel pro křesťany k následování Krista. Ježíš se během svého života často ztotožňuje s trpícími. Již událost jeho narození vyjadřuje solidaritnost s těmi, kdo nemohou žít v blahobytu. Narodí se v Betlémě, ve chlévě. Bere na sebe bídu, hlad, utrpení, nespravedlivé odsouzení, potupnou smrt. Tak se Bůh skrze svého Syna spojuje s utrpením každého člověka.⁵ Bůh se od vtělení Ježíše Krista nevznáší nad trpícím světem, ale je středem trpícího světa.⁶ Hospodin již nepoužívá proroky ke zprostředkování své vůle jako to činil doposud, protože Boží Syn se

¹ Srov. Mk 12,28-31; Lk 10,25-28.

² Srov. ANZENBACHER: op. cit., 21.

³ Srov. 1 Jan 4,9; Jan 3,16-17.

⁴ Srov. NOVÁK: op. cit., 14.

⁵ Srov. MICHLÍČKOVÁ: op. cit., 17.

⁶ Srov. POMPEY Heinrich: Milosrdenství jako klíčový pojem diakonie, CMTF UP Olomouc, Katedra křesťanské sociální práce, <http://www.upol.cz>, (10. 10. 2008).

stal člověkem a ten je absolutním vzorem pro lidstvo. O jeho životě a cestě se prvotně dozvídáme z evangelií. Podíváme se tedy, co o jeho životě říkají evangelisté Matouš a Marek:

*„Ježíš pak chodil po celé Galileji,
učil v jejich synagógách,
hlásal evangelium o Božím království
a uzdravoval mezi lidem každou nemoc a každou chorobu...
Přinášeli k němu všechny nemocné, postižené různými chorobami
a neduhy, posedlé, náměsíčné i ochrnutlé, a uzdravoval je...“
(Mt 4,23-24)*

*„K Ježíšovi přišel jeden malomocný a na kolenou ho prosil:
'Chceš-li, můžeš mě očistit. '
Ježíš měl s ním soucit. Vztáhl ruku, dotkl se ho a řekl mu:
'Chci, buď čistý. '“
(Mk 1,40-41)*

Ježíš sytí hladové, zpráva se vyskytuje u všech čtyřech evangelistů. U Marka i Lukáše se objevuje motiv slitování jako hlavní důvod činění zázraku.¹ Vedle hlavního důvodu vykonat zázrak, bylo Ježíši líto hladových zástupů. To, že dary Ježíšovy jsou opravdu pro všechny, naznačují slova „ještě zbylo mnoho...“ Vystihují nejen, že se dostalo na všechny ty velké zástupy, nýbrž, že ještě zbylo pro mnoho dalších. Přestože je zde řeč o chlebu a druhotně tedy o večeři Páně, je zřejmé, že Ježíšovo milosrdenství se vztahuje také na chudé a všechny potřebné, ať už pokrývá jakoukoli potřebu v nouzi.

Nikoli pouze vyprávění o Ježíši jsou pro nás inspirací, nýbrž také slova jeho samého. Při svém působení v Jeruzalémě předcítá v synagoze a vybírá si k tomu knihu proroka Izaiáše. Jak jsem uvedla v předešlé kapitole poselství tohoto proroka má silnou sociální tematiku, jež se stává Ježíšovým programem:

*„Duch Hospodinův jest nade mnou;
Proto mne pomazal,
Abych přinesl chudým radostnou zvěst;
Poslal mne,
Abych vyhlásil zajatcům propuštění
A slepým navrácení zraku,*

¹ Srov. Mk 6,35-43; Mt 14,15-21 a 15,32-39.

Abych propustil zdeptané na svobodu,

Abych vyhlásil léto milosti Hospodinovy. “ (Lk 4,18-19)

V těchto Ježíšových slovech je sociální aspekt více než zřejmý. Pán Ježíš nepřinesl nějaké sociální předpisy na odstranění materiální chudoby. Kristus vybízel k dávání almužny: *„Rozdělte chudým, co je v mísách...“ (Lk 11,41)*

Tak se praví v Lukášově evangeliu, které je považováno za evangelium Božího milosrdenství, komunity a lásky. Církev tato slova chápe jako příkaz a zakládá na něm své eticko-sociální poslání.¹ Ve své christologii líčí Lukáš Ježíše jako zachránce chudých, zbědovaných, nemocných, pohrdaných, vyvržených a hříšníků a proto je zde možné najít další jednání motivující posluchače například v Ježíšově řeči k farizeům:

„Ale když strojíš hostinu, pozvi žebráky a mrzáky, chromé a slepé. A budeš blahoslavený, protože oni ti to nemají čím odplatit. Dostaneš však odměnu při vzkříšení spravedlivých.“ (Lk 14,13-14)

Podobenství jsou vhodným příkladem, ukazujícím v jakém vztahu žít s lidmi na okraji společnosti. Podobenství o samaritánovi² povyšuje osobu Samaritána³ pro jeho spravedlivé jednání, čímž morálně převyšuje pokryteckého kněze. Na jedné straně pohan, který projeví solidaritu s bližním, na druhé straně kněz představitel židovského chrámového kultu a jeho neschopnost lidsky se projevit. Na konci podobenství stojí pokyn: *„Jdi a jednej také tak.“ (Lk 10,37)* Ten je jasnou výzvou pro křesťana a církev k následování.

Podobenství o Lazarovi a boháčovi v Lukášově 16. kapitole obsahuje téma bratrství a vztahu k bližnímu a rozvíjí je za pomoci dvou postav s opačnými rysy. Jeden nesmírně bohatý a druhý extrémě nuzný. Vykresluje problém bohatství a zároveň neexistujícího společenství mezi těmito dvěma. Nehovoří o bohatství jako o negativním ve své podstatě, nýbrž poukazuje na závazek, kterým se stává vůči potřebným. Toto podobenství je součástí Ježíšova proslovu k farizeům, potažmo k bohatým, kteří zanedbávají chudé, přičemž právě oni by mohli díky obdarování snadno odstranit bídu nuzného.

¹ Srov. NOVÁK: op. cit., 18.

² Srov. Lk 10,29-37.

³ Samaritáni - k oddělení od židovství dochází v roce 330 př. Kr. Stavbou chrámu na hoře Garazim s dovolením Alexandra Velikého. Veleknězem byl ustanoven Manasses, bratr jeruzalémského velekněze Jadúy. Hasmoneovský král Jan Hyrkán nechal chrám v letech 129-128 př. Kr. zničit, protože Samaritáni byli otevření helenizující politice Seleukovců, a už nebyl nikdy obnoven. Pentateuch, který používali jako jedinou posvátnou knihu, je kopií, která má několik variant, týkajících se hory Garizim. Mojžíše uctívali jako největšího světce, očekávali Mesiáše jako toho, kdo přivede lid k obrácení k Bohu a obnoví s ním smlouvu. V Ježíšově době šlo o jejich potomky, usídlené v Samarii po zničení severního království. Mezi nimi a židy existovalo nepřátelství od dob návratu židů z exilu, pohrdali jimi jako pohany. Srov. Samaritán, in: NOVOTNÝ: op. cit., 846-847.

Dalším literárním druhem, v němž jde u Lukáše o chudé a hladové, jsou blahoslavenství.¹ Ve dvanácté kapitole je křesťan nabádán k tomu, aby svůj majetek prodal a rozdal chudým.² Podobně také jeho pohostinnost se má zaměřit na chudé, zmrzačené a slepé.³ Lukáš, evangelista chudých, jak je také nazýván, je opravdovým stoupencem církve. Církve, která se nejen rozhodla pro chudobu, ale její postoj k bohatství a chudobě vede ke společnému vlastnictví ve prospěch chudých. Takto líčí Lukáš prvokřesťanskou obec ve skutcích apoštolů,⁴ jak jsem o tom psala v kapitole 3.3. V jejím obrazu je zjevný etický záměr. Křesťané té doby žili v domněni brzké parusie. Nová skutečnost spásy a obnovení člověka, více umocněné Duchem letnic, požadují sociální důsledky v obci, čili v oblasti, kterou mají věřící v moci. Příklad prvokřesťanské obce, tak, jak je líčí kniha Skutků při volbě sedmi jáhnů⁵ je důležitým eticko-výchovným faktorem. Ustanovení jáhnů ukazuje na fakt, že péče o chudé byla tak důležitá, že v rostoucím společenství bylo nutno ji institucionalizovat, aby nikdo nebyl přehlížen.⁶

Arno Anzenbacher ve své knize soudí, že ráz tohoto étosu je individuálně-etický. Protože ale věřící prvotní církve byli bez moci a vlivu, chápali sami sebe jako kontrastní společnost v protikladu ke světu a snažili se žít svůj vnitřní evangelijní étos. Sociálně-etické přístupy se nejprve týkaly vnitřních struktur obce a prakticky se téměř nelišily od individuálně přičitatelného jednání.⁷ K tomu, aby se ukázala sociálně-etická stránka přikázání lásky k bližnímu, je však třeba jen posunout pohled. V perspektivě přikázání lásky by společnost měla být uspořádána tak, aby byla co nejvíce odstraněna a vyloučena bída a nedostatek, utiskování a vykořisťování. Přestože tato stránka nebyla pro Ježíšovo hnutí zpočátku aktuální, je v přikázání lásky nevyhnutelně obsažena.⁸

Hlavním evangelijním textem, který naléhá na naše konání je Matoušův text 5,1-7,29, nazvaný Horské kázání, který obsahuje Ježíšovy velké řeči. Lze říci, že z hlediska etického požadavku mu předcházelo Desatero.⁹ Jeho požadavkem je mnohem větší spravedlnost než si představují posluchači. Požadovaná spravedlnost se netýká jen vnějšího plnění příkazů, ale spravedlnosti srdce, smýšlení lásky k druhým lidem,¹⁰

¹ Srov. Lk 6,20-21.

² Srov. Lk 12,33; Lk 12,24.

³ Srov. Lk 14,13.

⁴ Srov. Sk 4,32-37.

⁵ Srov. Sk 6,2.

⁶ Srov. ANZENBACHER: op. cit., 24.

⁷ Srov. tamtéž, 22.

⁸ Srov. tamtéž, 22.

⁹ Srov. LIMBECK Meinrad: Malý stuttgartský komentář. Nový zákon 1. Evangelium sv. Matouše, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996, 73.

¹⁰ Srov. Mt 5,21-24; 7,12.

i k nepříteli.¹ Je rovněž kritikou pokrytectví a to hlavně v oblasti náboženské. V jeho části pak lze vidět obraz toho, jaká má být křesťanská služba: „*Když však dáváš almužnu ty, ať neví tvoje levice, co dělá tvoje pravice...*“ (Mt 6,3-4)
„*Tomu, kdo tě prosí, dej a od toho, kdo si chce od tebe vypůjčit se neodvracej*“ (Mt 5,42)
„*Zadarmo jste dostali, zadarmo dávejte*“ (Mt 10,8).

Verše 31-46 Matoušovy 25. kapitoly, jsou důležitým argumentem pro konání skutků lásky. Dle Michlíčkové toto podobenství přináší pohled víry na Kristovu přítomnost v trpícím člověku. V uvedeném podobenství o posledním soudu se rozhoduje o budoucím osudu člověka, kdy Syn člověka člení všechny národy na spravedlivé a ty ostatní:

“*... oddělí jedny od druhých, jako pastýř odděluje ovce od kozlů. Ovce postaví po své pravici, kozly po levici.*“ (Mt 25,32-33)

Skutky milosrdenství k bližnímu mají věčnou platnost pro člověka, čili jsou jakýmsi druhým věčných hodnot. Po nich se bude podle Spasitelova podobenství tázat Soudce v den posledního soudu. Budou legitimací pro věčné blahoslavenství, vstupenkou do Božího království, která se plně odhalí na věčnosti. Potom řekne král těm po pravici: “*Pojďte, požehnaní mého Otce, přijměte jako úděl království, které je pro vás připravené od založení světa. Neboť jsem měl hlad, a dali jste mi najíst, měl jsem žízeň, a dali jste mi napít; byl jsem na cestě, a ujali jste se mě, byl jsem nahý, a oblékli jste mě; byl jsem nemocen a navštívili jste mě, byl jsem ve vězení, a přišli jste ke mně.*“

Spravedliví mu na to řeknou: “*Pane, kdy jsme tě viděli hladovéhoho, a dali jsme ti napít? Kdy jsme tě viděli nemocného nebo ve vězení, a přišli jsme k tobě?*“

Král jim odpoví: “*Amen, pravím vám. Cokoliv jste udělali pro jednoho z těchto mých nejposlednějších bratrů, pro mne jste udělali.*“ (Mt 25,34-41) Přestože jde o náboženský poslední soud, který se koná v ryze náboženském prostředí, kde lidé věří v Boha, neklade se při něm žádná náboženská otázka, nýbrž se vyžaduje jediná věc - být opravdu lidským.² To také poukazuje na to, že náboženství není věcí soukromého vztahu člověka k Bohu.

Poté se Král zabývá nespravedlivými a vypočítává skutky, které narozdíl od spravedlivých, zanedbali a odsuzuje je k věčnému ohni. Tito nespravedliví se táží, jak se provinili a Král jim znovu odpovídá:

“*Cokoli jste neudělali pro jednoho z těch nejposlednějších, ani pro mne jste neudělali.*“ (Mt 25,45) Stejně tak jako v šesté kapitole i zde je skryté téma nezištnosti. Spravedliví

¹ Srov. Mt 5,43-47.

² Srov. OVEČKA: op. cit.

nekonali dobré skutky s ohledem na svůj budoucí úděl, nýbrž ze soucitu s potřebnými, a to má při hodnocení důležitou hodnotu.¹ Proto jejich údiv na tím, co jim zjevuje král.²

Není důvod se domnívat, že charita je jakousi činností ve smyslu odpustků.³ Lidé jsou spaseni v Ježíši Kristu a sami se spasit nedokáží, přestože bliženecká láska s jejich konečným údělem souvisí. V této části evangelia nám Ježíš ukazuje, co je skutečně důležité, jak máme jednat. Jeho odkazem je „vzkaz“, že Nebeské království patří takovému člověku, který se chová opravdu lidsky.⁴

Markovo evangelium jde ve svém apelu ještě dále, když píše o vdově, jež dává almužnu, přestože nemá dostatek pro sebe: „*Všichni totiž dali ze svého nadbytku, ona však dala ze svého nedostatku. Dala všechno, co měla, celé své živobytí.*“ (Mk 12,43-44)

Jádrem Ježíšova hlásání bylo Boží království. To plyne ze slov jeho samého: „*Nejprve hledejte království Boží a vše ostatní vám bude přidáno.*“ (Mt 6,33)

Po stránce etické motivace je na prvním místě Boží království, které se přiblížilo, dále plnění Boží vůle, odměna, napodobení Boha a moudrost. Toto Boží království je sice Boží dar, zároveň však rozhodující motiv a podnět pro lidskou praxi.⁵ Pro přicházející Boží království je nutné obrácení a následování. Církev vyprošuje jeho příchod a je přesvědčena, že je událostí současnou. Pod vedením Ducha svatého může být místem milosrdenství a napomáhat při překonávání bídy, hladu a nepokojů.⁶

Také Večeře Páně má svůj sociální aspekt a svou hmotnou složku.⁷ Pavel Filipi dává do souvislosti „dávající se lásku“ s večeří Páně. Hovoří o výrazu „lámání chleba“, kterým je často označována Ježíšova poslední večeře. V tomto bodě je třeba se přenést do země jiného etnika, kde chléb má jinou podobu než je tomu u nás. Tento kulatý plochý chléb se nekrájí, nýbrž láme. Láme se tehdy, když je zapotřebí jej rozdělit, což naznačuje přítomnost více lidí, společenství. Lámáním se zahajuje hostina a je gestem dělení se. Děлил se ten, kdo chléb nejen měl, vlastnil, jako například otec rodiny, nebo ten, jež měl významnou roli, například host. Dokonalé dělení zřejmě nemohlo vyplynout z pouhé

¹ Srov. MICHLÍČKOVÁ: op. cit., 20 .

² Srov. Mt 25,40.

³ Tedy činění pokání za účelem dosažení prominutí častých trestů.

⁴ OVEČKA: op. cit.

⁵ Srov. ANZENBACHER: op. cit., 21.

⁶ Srov. KLIESCH Klaus: Malý stuttgartský komentář. Nový zákon 5. Skutky apoštolů, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999, 22.

⁷ Srov. FILIPI: Hostina chudých, 48.

dobré vůle a z náhlého hnutí mysli zúčastněných. Musela zde být velmi silná motivace. Tou mohlo být očekávání brzké parusie, ale také samotný Ježíšův příklad a jeho pozemská autorita. Takovým příkladem bylo rovněž stolování s hříšníky. V izraelské společnosti té doby bylo nemyslitelné stolovat s hříšníky nebo lidmi stojícími na okraji společnosti jako byli například celníci. Ježíš se právě tímto svým jednáním stával stále více trnem v oku židovským představeným. Boží stůl je v každém ohledu stůl pro chudé. A Ježíš přišel, aby tuto povahu Božího království zřetelně vyhlásil a onu velkou hostinu Království v nepřehlédnutelných prorockých znameních konkrétně zahájil.¹

¹ Srov. FILIPÍ: Hostina chudých, 30.

6.1.3 Charita v Pavlových listech

Pavlova teologická reflexe Ježíšova života, smrti a zmrtvýchvstání, chápaného jako Kristus a Boží Syn, ukazuje motiv, který obsahuje vlastní sociální sílu křesťanské zvěsti.¹ Druhý list Korint'ánům popisuje Pavlovu charitativní činnost, když vypráví o organizování sbírky pro chudé v Jeruzalémě. Sbírkou zde označuje slovem „*charis*“, dar lásky, a chápe ji jako dobrovolný dar. Pavel, byť původně velký nepřítel Ježíše, se posléze po svém obrácení stává horlivým stoupencem a budovatelem církve. Při vyzývání obyvatel Korintu ke sbírce pro chudé křesťany v Jeruzalémě představuje jeho motivaci láska Kristova a jeho ztotožnění se s chudými. Pavlova slova nás na tomto místě učí, abychom ochotu pomoci chápali jako milost - jako darovanou možnost odpovědět na milost Boží a Kristovu. Právě tak každá charitativní činnost přerůstá hranice pomáhání a stává se pokračováním v díle Boží lásky.² Dle Pavlových slov má křesťany motivovat milost, kterou byli obdařeni, jako například život, zdraví, zaměstnání, rodina, víra. To, že jsme obdrželi takové dary, má člověka pobídnout k dalšímu rozdávání těch darů, které jsou v jeho moci.

V listě Filipánům³ také hovoří o nejvyšším motivu. Tím je Kristova milost, jeho čin lásky, v níž se ponížil, svůj život obětoval ve službě druhým, aby změnil jejich úděl a z chudých udělal bohaté.⁴

Pavel v několika listech, určených různým obcím, vybízí křesťany, aby vedli opravdový život ve víře a tu projevovali skutky. Za příklad dává sám sebe a svůj život, ve kterém se vzdal materiálních dober a pohodlí. Některým dává za příklad ty komunity, které takto zbožně žijí a v podstatě je vyzývá k soutěžení v dobré věci.

Velmi známý je první list do Korintu, jehož 13. kapitola se nazývá Velepíseň lásky. Zde Pavel vysvětluje, co by mělo stát za veškerým činěním křesťana. Hovoří o tom, že láska musí podpírat všechnu etickou činnost, jinak ztrácí hodnotu. Zároveň ale doplňuje tím, že „dokazování“ lásky se může dít pouze z lásky a ne pod tlakem, což však na druhé straně neznamená, že není třeba překonávat překážky, pokud se vyskytnou během organizování činnosti. Podobně jako bylo u Matouše kritizováno pokrytectví vystavující na obdiv

¹ Srov. ANZENBACHER: op. cit., 22.

² Srov. KREMER Jacob: Malý stuttgartský komentář. Nový zákon 8. Druhý list Korint'ánům, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000, 65.

³ Srov. F 2,6-8.

⁴ Srov. KREMER: op. cit., 66.

zbožnost a potažmo také úslužnou činnost, i Pavel připomíná, že veškerá práce a úspěch při konání charity je zaměřena na Boží čest. Tak i Titova¹ horlivost je mu vložena do srdce Bohem a nelze ji nazírat jako osobní zásluhu nebo pouhou vlohu.² Při svých slovech Pavel používá výraz služba. Tím říká, že jakákoliv charitativní služba je nám uložený úkol a má důležitou funkci, stejně tak jako jiné úkoly. Pavel zdůrazňuje nutnost sociálního smíru.³ První list Korint'ánům hovoří o zakotvení charitativní služby v Božích darech milosti:

„Bůh ustanovil, aby v církvi jedni byli misionáři, druzí proroky, třetí učitelé. Někteří dále mají moc dělat zázraky, jiní uzdravovat, pomáhat, řídit, mluvit rozličnými jazyky.“

(1 K 12,28)

Stejně jako Ježíšova spása, pomoc a uzdravování jsou zaměřeny univerzálně i Pavel nás učí nepodceňovat význam pomoci sahající za hranice své „obce“. Pavel totiž očekával, že dílo přinese ovoce, kterým je vyrovnání v obdarování. Korint'ané měli hmotný nadbytek, který měl pomoci křesťanům v Jeruzalémě. Ti zase oplývali duchovními dary, jako radostná víra a evangelium, které se od nich rozšířilo dál a také do Korintu.⁴

K solidaritě mezi četnými křesťanskými obcemi, k bratrské a sesterské lásce Pavel nabádá také v listě Římanům.⁵ Zmíněná kapitola rovněž vyzývá k pohostinství⁶ a k pomoci nejen bližnímu, nýbrž i nepříteli.⁷

¹ Pavlův žák a spolupracovník při sbírce do Jeruzaléma.

² Srov. KREMER: op. cit., 69.

³ Srov. 1 K 1,26-31.

⁴ Vzhledem k silnému růstu rané církve do stále větších zeměpisných prostor měla soudržnost mezi již existujícími obcemi a církvemi veliký význam pro zajištění dosaženého stavu misie, zvláště když ještě neexistovala organizační síť jednotlivých místních církví a středisek jako Jeruzalém, Antiochie atd. Lidé měli zkušenost s místní církví. Když se mluvilo o církvi ještě dlouho si lidé představili pouze místní obec. Srov. THEOBALD Michael: Malý Stuttgartský komentář. Nový Zákon 6. List Římanům, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, 331.

⁵ Srov. Ř 12,10.

⁶ Být pohostinný zde neznamená pouze dopřát hostu, nýbrž také pozvání ke společnému slavení večeře Páně. Srov. THEOBALD: op. cit., 333.

⁷ Srov. Ř 12,20.

6.1.4 Katolické epištoly a pastorální listy

Nezanedbatelným listem v argumentaci pro biblické odůvodnění charitativní činnosti církve je list Jakobovi z tzv. katolických epištol, jehož výklady poukazují na sociální dimenzi, která se prolíná celý listem:

„Když bratr a sestra nebudou mít do čeho se obléci a budou mít nedostatek denní obživy, a někdo z vás jim řekne: 'Tak s Pánem Bohem! Zahřejte se a najezte se' - ale nedávejte jim, co potřebují pro své tělo, co je (jim) to platné.“ (Jk 2,15-17)

V tomto listě se hovoří o chudých a bohatých. Sociální skupina adresátů je pravděpodobně složena z různých vrstev, jak tomu všeobecně v každé společnosti bývá. Protože zde panovalo určité sociální napětí, vyzývá autor k vyostření sociálního svědomí. V listě se ozývá kritika bohatých a vůbec společnosti, jež dostatečně nedbá o chudé. Tyto dva pojmy u Jakuba vypovídají kromě vztahu člověka k Bohu také o vzájemných sociálních vztazích.¹

Také pastorální listy obsahují napomenutí k bliženecké pomoci. Kromě toho v rámci rad uspořádání církevní obce popisují vlastnosti, které mají mít jáhni, jako ti, kdo se převážně touto činností v církvi zabývají. První list Timotejovi se ve své části soustředí na bohaté a na jejich pastoraci. Nabádá je k tomu, aby své hojné prostředky vynakládali na takové účely, které dojdou u Boha uznání. Těmi jsou myšleny dobré skutky, dobročinnost, štědrost a ochota dělit se s druhými. Takové jednání jim bude sloužit jako dobrý základ pro budoucnost.² Apoštolova slova tak zdůrazňují velkou zodpovědnost, kterou mají majetníci, jež napomíná, aby jmění užívali nejen z náboženských, nýbrž také ze sociálních důvodů k blahu jiných lidí.

¹ Srov. HOPPE: op. cit., 27.

² Srov. BORSE Udo: Malý Stuttgartský komentář. Nový Zákon 13. První a druhý list Timotejovi a list Titovi, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, 35.

6.2 Teologické prameny

6.2.1 Tradice a učení Magisteria

V poslední kapitole se budu věnovat argumentaci, která vyplývá z tradice církve, a jež nabízí Učitelství úřad církve ve svých dokumentech. Zvláštní kapitolu potom věnuji papežským encyklikám a jiným dokumentům se sociální tematikou.

Význam tradice pro etické jednání katolické církve je patrný například na životě svatých, kteří nám ukazují cestu (viz kapitola 4). Dále samozřejmě také na dlouhé církevní tradici vykonávání charitativní péče. Druhý vatikánský koncil hovoří o bliženecké lásce a charitativní pomoci v konstituci *Gaudium et spes* (dále také jen GS) a také v dekretu O apoštolátu laiků. Pobídku k pomoci druhým je možno rovněž nalézt v Katechismu katolické církve.

Gaudium et spes pojednává o úloze církve v dnešním světě. Zde můžeme nalézt doporučení konat skutky pro bližního. Vzhledem k ekonomickému problému rozdělování rovněž zdůrazňuje, že Bůh určil zemi a všechno, co je na ní k užívání, všem lidem a národům.¹ Bída a nedostatečný rozvoj jsou v koncilních dokumentech nazývány jinými slovy: „Smutek a úzkost lidí naší doby, zvláště chudých.“² Opět na základě Matoušovi 25. kapitoly konstituce připomíná, že zvláště v dnešní době máme naléhavou povinnost chovat se jako bližní ke každému člověku a poskytovat mu službu, ať již jde o opuštěného, starého člověka, cizince, vyhnance nebo hladovějícího.³

V závěru výše zmíněného dekretu stojí: „Laici mají vysoce hodnotit a podle svých možností podporovat díla lásky a akce sociální pomoci, a to soukromé a veřejné, i mezinárodní. V tom ať spolupracují se všemi lidmi dobré vůle.“⁴

¹ Srov. *Gaudium et spes*, čl. 69.

² Tamtéž, čl. 1.

³ Srov. tamtéž, čl. 27.

⁴ DRUHÝ Vatikánský koncil: Dekret o apoštolátu laiků *Apostolicam actuositatem*, (ze dne 18. listopadu 1965), in: Dokumenty II. vatikánského koncilu, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, 379-414, Charitativní činnost, čl. 8.

Katechismu katolické církve se zmiňuje o charitativní činnosti jako té, která může a musí zahrnovat naprosto všechny lidi a potřeby. Trpící lidé musí vyhledávat křesťanskou lásku a vynaložit veškeré úsilí, aby jejich utrpení zmírnila.

Celkově se zde hovoří o spravedlnosti a solidaritě. V dokumentech učitelského úřadu se až do GS žádný přesný pojem solidarity nenachází, i když je v nich svým způsobem přítomen. O principu solidarity mluví výslovně teprve Jan Pavel II. v encyklice *Centesimus anno*.¹

Na závěr bych ještě k této podkapitole týkající se teologických pramenů ráda připojila zmínku o Papežské radě *Cor Unum*. Byla založena Pavlem VI., 15. července 1971 a má sídlo v Římě. Současným předsedou je arcibiskup Paul Josef Cordes. Rada kromě toho, že vykonává celosvětově přímou charitní pomoc je také odpovědná za teologické ukotvení charity církve

¹ Srov. ANZENBACHER: op. cit., 197.

6.2.2 Sociální encykliky

Z dokumentů sociálního i sociálně-pastoračního zvěstování je možné odvodit celou paletu kritérií, principů a perspektiv pro specifický profil charitativní péče.¹

Mravní jednání křesťanů je podpořeno Písmem svatým, z něhož jsem v předešlých kapitolách uvedla důkazy podporující bliženeckou činnost církve. Encykliky papežů tvoří třetí pilíř katolické mravouky. V následující kapitole se tedy zaměřím na dokumenty, které se této oblasti týkají.

Tématem solidarity, a vůbec sociálními problémy lidského společenství, se zabývají tzv. sociální encykliky. První a základní encyklikou je **Rerum Novarum**. Papež Lev XIII. ji napsal na sklonku 19. století, v době vzniku sociální nauky církve, v období, kdy bylo evangelium již určitý čas konfrontováno s moderní průmyslovou společností a problémy, které s sebou přinesla. Její význam spočívá v tom, že jako první stanovila bezpečné směrnice pro sociální otázky vztahující se na veškeré lidstvo. Reagovala na situaci, kdy se svět díky industrializaci rozdělil na dva protipóly. Na jedné straně bohatí, jejichž životní úroveň rostla, a na straně druhé velmi chudí, jejichž podmínky hraničily s nelidskostí. První zmíněná vrstva společnosti, která nepocíťovala hlad a bídu, viděla původ těchto důsledků v ekonomice a měla za to, že chudobu lze vyřešit jedině dobročinnou láskou. Druhá strana se zdráhala uvěřit, že tato situace by odpovídala Boží pravdě a spravedlnosti. Ve společnosti panovaly samozřejmě i jiné názory a docházelo k rozporům a střetům. Papež tedy počal řešit otázku zámožných a chudých na základě zásad Božího zjevení a zdravého rozumu.² V díle papež obhajuje právo na soukromé vlastnictví, zároveň ale také právo dělnictva na spravedlivou mzdu a podporu odborů. Encyklika byla přijata většinou se souhlasem a následující papežské dokumenty, týkající se sociální otázky, na ni v nejednom článku odkazují. Ve svých slovech formuluje velmi důležité principy jako například:

- ctít zejména důstojnost slabšího,
- chudoba a utrpení nejsou hanbou,
- chudí, trpící, zarmoucení, nejubožejší a pronásledovaní se těší zvláštní náklonnosti Boží,

¹ Srov. POMPEY Heinrich: Pomáhající praxe a solidarita v jiných světových náboženstvích, CMTF UP Olomouc, Katedra křesťanské sociální práce, <http://www.upol.cz>, (10. 10. 2008).

² Srov. PIUS XI.: Quadragesimo anno, Praha: Zvon, České katolické nakladatelství, 1996, čl.11.

- pomoc musí být bezpodmínečná (bez vedlejších úmyslů),
- podporovat iniciativy pomoci z vnějšku i svépomoci,
- sdílet vlastní životní obdarování s druhými.

Encykliky souhrnně hovoří o principech sociálního učení a staví na jejich třech pilířích, principu solidarity, subsidiarity a personality, a věnují se problémům své doby. Předchůdce současného papeže, Jan Pavel II., během deseti let 1981 - 1991 napsal tři dokumenty. Jádrem jeho sociální nauky je lidská svoboda. Patří mezi ně:

- **Centesimus annus** - Ke 100. výročí Rerum novarum.
- **Laborem exercens** - O lidské práci.
- **Sollicitudo rei socialis** - O starosti církve o sociální otázky.

Mezi další autory sociální encyklik se řadí:

Jan XXIII.:

- **Mater et Magistra** - O nejnovějším vývoji života společnosti a jeho utváření ve světle křesťanského učení.
- **Pacem in terris** - o míru mezi všemi národy v pravdě, spravedlnosti, lásce a svobodě.

Pavel VI.:

- **Octogesima adveniens** - K 80. výročí Rerum novarum.
- **Populorum progressio** - O rozvoji národů.

Poslední nezmíněná je encyklika **Quadragesimo anno** - Ke 40. výročí Rerum novarum papeže Pia XI.

Kromě sociálních encyklik je možné rovněž nahlédnout do celocírkevních sociálních dokumentů:

- **De iustitia in mundo** - Spravedlnost na světě.

Prohlášení světové biskupské synody z roku 1971. Tento dokument nejprve popisuje spravedlnost na světové úrovni jako aktuální úkol a ukazuje, že Písmo svaté a církve požadují angažovanost za plné osvobození člověka.

- **Evangelii nuntiandi** - O evangelizaci dnešního světa.

Je apoštolským listem Pavla VI. z roku 1975. Pro sociální nauku je důležitá jeho třetí část, která se zabývá souvislostí mezi evangelizací a angažovaností za spravedlnost a mír.

- **Libertatis nuntius** - O některých aspektech „teologie osvobození – 1984.
- **Libertatis conscientia** - O křesťanské svobodě a osvobození – 1986.

Instrukce Kongregace pro nauku víry. Obě se zabývají tematikou teologie osvobození. Druhá pak ukazuje, že sociální nauka církve je ve službách křesťanské praxe osvobození.

- **Dives in Misericordia – 1980.**

Jan Pavel II. v této encyklice zdůrazňuje, že církev má kráčet cestou člověka a že skutky spravedlnosti a lásky jsou ústředními prvky jejího poslání. Dále papež zdůrazňuje zvláštní význam žitého svědectví radostné zvěsti před poučující radostnou zvěstí. Ježíšovi jde o to, aby zpřítomnil Otce jako lásku a slitování.¹

Vedle těchto uvedených existují dále sociální dokumenty místních církví.² Pro ospravedlnění a podporu charitativní péče lze zvolit encykliku Jana Pavla II. *Sollicitudo rei socialis* neboli O starosti církve o sociální otázky. Byla vydána v roce 1987. V této encyklice autor upozorňuje na projevování křesťanské lásky formou ujímání se druhých. Jan Pavel v úvodu hovoří o životních podmínkách druhé poloviny dvacátého století a srovnává bídu zemí třetího světa s konzumním materialismem jiných vyspělých zemí. Vypočítává sociální problémy těchto zemí a zviditelňuje, že jejich zadluženost stoupá. Tato encyklika vyzvedá angažovanost pro chudé: „Láska k chudým, kterou by měl projevovat každý křesťan, je napodobením Kristovy lásky a ta by měla zahrnovat velké zástupy hladovějících, žebrajících, bezdomovců, lidí bez lékařské péče a bez naděje na lepší budoucnost.“³ Napomíná ty, jež mají k dispozici četné materiální prostředky k ochotě přispívat těm, jejichž situace je v tomto ohledu problémová. Mají být jejich ochránci, k čemuž je a nás všechny uschopňuje svoboda, ke které nás osvobodil Kristus.⁴ Zároveň chválí rostoucí angažovanost lidí ve světě a souhlasí s tím, že tato solidarita se musí projevovat na mezinárodní úrovni. V solidaritě pak spatřuje cestu nejen k rovnoměrnému rozvoji ve světě, nýbrž také způsob jakým předcházet nebezpečí válek

¹ Srov. POMPEY Heinrich: Pomáhající praxe a solidarita v jiných světových náboženstvích, CMTF UP Olomouc, Katedra křesťanské sociální práce, <http://www.upol.cz>, (10. 10. 2008).

² Srov. ANZENBACHER: op. cit., 168.

³ JAN PAVEL II.: Encyklika *Sollicitudo rei socialis*, Praha: Zvon, České katolické nakladatelství, 1996, předmluva.

⁴ Srov. tamtéž, předmluva.

a mezinárodních konfliktů.¹ Charakterizuje ji jako křesťanskou ctnost, která úzce souvisí s láskou. V solidárním chování se bližní stává živým obrazem Boha.

Autor připomíná Kristova slova z Matoušovi 25. kapitoly, a volá tak k zodpovědnosti neponechat bratry a sestry žijící v bídě napospas jejich situaci. Proměňovat tuto bídu v důstojný život je povinností všech vůči všem. Zdůrazňuje tedy rovněž univerzálnost pomoci druhým a vysvětluje, že se nelze zaměřit na rozvoj pouze jedné části světa, neboť by tím utrpěly další. Správný rozvoj se musí opírat o lásku k Bohu a bližnímu a snažit se o zlepšení vztahů mezi lidmi a společnostmi. Jan Pavel ukazuje, že obrácení je impulsem proto, aby se budovala lepší společnost.

Encyklika Pavla VI. *Populorum progressio* rovněž pojednává o tomto tématu. Papež v ní hovoří o problému celosvětové chudoby. Jeho reakcí na zkušenost s bídou těchto zemí bylo také založení komise Spravedlnost a mír. Dokument je zároveň kritikou bohatých států, které se nedostatečně podílejí na rozvoji těchto zemí. Klade důraz na solidaritu, povinnost vůči všem a lásku. Vyzdvihuje práci katolických misionářů, kteří budovali nemocnice, školy a jiná zařízení. Rovněž kladně hodnotí iniciativy různých států (např. náhradní vojenskou službu) včetně práce dalších organizací. Naproti solidaritě staví hrabivost, která je u jednotlivců i národů známkou mravní zaostalosti. Namítá, že rozvoj zahrnuje jak oblast hospodářskou, tak také sociální, přičemž hospodářský růst závisí na sociálním pokroku. Hovoří o možnostech jak v dnešní době zmírnit bídu ostatních. Vyzývá státníky k mobilizaci svého národa k účinnější světové solidaritě. Hospodářský blahobyt národa se nemá posuzovat podle množství zboží, které je na trhu, ale spíše podle toho, jak spravedlivě se rozděluje.²

Z dokumentů je patrné, že v otázkách sociální pomoci hraje důležitou roli svoboda. Bůh stvořil člověka jako rozumovou bytost a udělil mu důstojnost osoby vybavené iniciativností a schopností ovládat své skutky.³ Dnes lidé velmi touží osvobodit se od nedostatku a od závislosti. Takové osvobození ale začíná svobodou vnitřní. Lidé musí znovu dosáhnout svobody vůči svým statkům a své moci. Dojdou k ní jen sebe přesahující láskou k člověku, a tedy opravdovým rozvíjením své ochoty k službě.⁴

¹ Srov. JAN PAVEL II.: Encyklika *Sollicitudo rei socialis*, 28.

² Srov. JAN XXIII. *Mater et magistra*, Praha: Zvon, České katolické nakladatelství, 1996.

³ Srov. Katechismus katolické církve, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, čl. 1730.

⁴ Srov. PIUS XI.: Encyklika *Quadragesimo anno*, Praha: Zvon, České katolické nakladatelství, 1996.

Svoboda dosahuje své dokonalosti, když je zaměřena na Boha.¹ Spravedlnost, jako vlastnost sociálního stavu, je tématem sociální etiky. Křesťanská sociální etika vychází zvláštním způsobem z opce pro chudé, a proto zde má spravedlnost charakter sociální spravedlnosti.²

V pojednání o encyklikách musím rovněž zmínit první encykliku současného papeže Benedikta XVI. *Deus caritas est* (Bůh je láska). Přestože se neřadí mezi tradované sociální encykliky, může být nahlížena jako historicky první dokument na téma charity.³ V této práci papež celostně zhodnocuje láskyplnou Boží skutečnost ve spojení s charitním posláním křesťanů a církve. Zároveň v ní upozorňuje na problém podceňování odbornosti charitního díla na úkor křesťanského nadšení pomáhat. Rozdíl mezi tímto listem a předešlými encyklikami je v tom, že papež ukazuje na nutnost charitativního chování v sebevíce spravedlivé společnosti. Utrpení vidí nejen v materiální bídě světa, ale i v žízni světě po milosrdenství, touze po přijetí a utišení duševní i duchovní bolesti.

Svým dílem papež v neposlední řadě čelí podezřením ze stran „konkurenční“ sociální pomoci, že církvi jde v rámci jejího sociálního díla o získání společenského vlivu, potažmo o získání politické moci ve státě.⁴ V souvislosti s předešlou tematikou pravoslaví nutno ještě upozornit, že právě tato encyklika je ekumenická. Ukazuje totiž, že charita, respektive její kořeny, mohou ostatním pomoci odhalovat teologické motivy pro pomáhající praxi k níž ortodoxie v posledních letech vykazuje určitou citlivost.⁵

¹ Srov. Katechismus katolické církve: op. cit., čl. 1731.

² Srov. ANZENBACHER: op. cit., 223.

³ Srov. POMPEY Heinrich: Impulzy pro sociální práci církve - encyklika *Deus caritas est*, CMTF UP Olomouc, Katedra křesťanské sociální práce, <http://www.upol.cz>, (10. 10. 2008).

⁴ Srov. tamtéž.

⁵ Srov. tamtéž.

7. ÚSTŘEDNÍ POJMY CHARITY

7.1 Láska jako pramen života a činnosti církve

Nyní se vrátím ke zmíněné základní biblické motivaci, tj. ke přikázání lásky.

Nový zákon hovoří o přikázání lásky jako o souhrnu všech ostatních přikázání a zároveň jako o naplnění zákona. Takto se stává biblický mravní základ společenským étosem.¹ Ježíšova prorocká kritika odhaluje, že kultický provoz a náboženství se bez lásky a solidarity mýjí s konkrétním člověkem a jeho nouzí.² Naplněním tohoto požadavku dochází k usmíření vztahů a k budování solidarity mezi lidmi. Ta se potom nevztahuje pouze na lidi nám blízké nebo občany našeho národa, nýbrž na všechny lidi univerzálně. V Ježíšových činech je velmi patrné toto rozšíření na cizince a lidi stojící na okraji společnosti.³ O souvislosti dvojího přikázání hovoří první list Janův:

„Říká-li kdo, miluji Boha, ale přitom nenávidí svého bratra, je lhář. Neboť kdo nemiluje svého bratra, kterého vidí, nemůže milovat Boha, kterého nevidí.“ (1 J 4,20)

Platí tedy, že láska k Bohu se uskutečňuje skrze lásku k lidem a naopak láska k bližnímu je cestou k lásce k Bohu.⁴ Z toho plyne, že i charita je výrazem lásky. Na tomto místě bych chtěla připomenout myšlenky papeže Benedikta XVI., který ve své encyklice *Deus caritas est* vysvětluje pojem křesťanské lásky a opírá se o fundamentální touhu člověka být milován.⁵ Hovoří o ní ve smyslu objevení druhého člověka a zároveň překonání sobeckého zaměření. Láska se stává starostí o druhého a péčí o něho, není hledáním sebe, ale usiluje o štěstí milované bytosti, stává se odříkáním, je hotova obětí a dokonce toto vše vyhledává.⁶

Papež dále pokračuje v hovoru o lásce a vyzvedá její sociální charakter a to na základě přijímání, které člověka vyvádí ze sebe samého k Bohu a zároveň k jednotě se všemi křesťany. Láska k Bohu a láska k bližnímu jsou tak sjednoceny. Autor říká: „V Eucharistii k nám přichází Boží agapé, tedy tato nesobecká, darující se láska, a to v tělesné podobě,

¹ Srov. SKOBLÍK Jiří: op. cit., 15.

² Srov. MUELLER Paul-Gerhard: Malý Stuttgartský komentář. Nový Zákon 3. Evangelium sv. Lukáše, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, 104.

³ Srov. např. J 4,7-10.

⁴ Srov. Sociální pastýřské listy, Praha: Česká křesťanská akademie, 1998, 38.

⁵ Srov. POMPEY Heinrich: Impulzy pro sociální práci církve - encyklika *Deus caritas est*, CMTF UP Olomouc, Katedra křesťanské sociální práce, <http://www.upol.cz>, (10. 10. 2008).

⁶ Srov. BENEDIKT XVI.: op. cit., 12.

aby pokračovala ve svém působení v nás a skrze nás.“¹ Zdůrazňuje, že jedině na základě tohoto christologického a svátostného východiska lze správně pochopit Ježíšovo učení o lásce.² Jeho slova jsou zároveň odpovědí na otázku, zda je charita pouhá morální povinnost. Přechod, který Ježíš nechává člověka podstupovat od Zákona a Proroků k dvojímu přikázání lásky k Bohu a k bližnímu, i odvozování celé křesťanské existence právě z tohoto ústředního přikázání není pouze morálkou, která by mohla existovat autonomně vedle víry v Krista a její ritualizace ve svátosti. Víra, kult a étos se vzájemně prostupují jako jediná skutečnost, která se ustavuje v setkání s Boží agapé.³

Obvyklý protiklad mezi kultem a etikou zde padá. V kultu samotném, v eucharistickém sjednocení je obsaženo jednak to, že jsme milováni, jednak to, že následně máme milovat ty druhé. Eucharistie, která se konkrétně neprojevuje láskou, je sama v sobě neúplná.⁴

Benedikt XVI. uzavírá: „Přikázání lásky se stává možným jedině proto, že to není pouze požadavek: lásku lze „nařít“, protože předtím byla darována.“⁵

Pojem bližní, jak jsem již v úvodu této kapitoly řekla, byl jako objekt pomoci v Novém zákoně rozšířen na všechny lidi. Toto vyjádření může však znít dosti nekonkrétně, a proto papež upozorňuje na úkol církve, kterým je interpretovat tuto vazbu mezi vzdáleností a blízkostí vzhledem k praktickému životu svých členů a tedy stále novým způsobem.⁶

Láska je tolik zásadním tématem a požadavkem Boží vůle, že se dokonce stává kritériem při rozhodování o konečném soudu každého člověka.⁷ Ježíš se ztotožňuje s ubohými, pomáháme-li jim, setkáváme se samotným Ježíšem, v němž potkáváme Boha.

Láska k bližnímu je cestou k setkání s Bohem.⁸ Papež píše: „Odvrací-li se člověk od potřeb svých bližních, jeho řeč o lásce k Bohu je nepravdivá. Jestliže v mém životě schází kontakt s Bohem, pak mohu v tom druhém vidět jen druhého a nedokáži v něm uznávat Boží obraz. Jestliže však ve svém životě kompletně nedbám na pozornost vůči druhému a chci být pouze zbožný, pak vysychá také vztah k Bohu.“⁹ Sloužím-li druhému, teprve pak mohu vidět jak mne Bůh miluje a co pro mne koná. Někteří svatí čerpali svou schopnost milovat bližního stále novým způsobem ze setkávání s eucharistickým Pánem.

¹ BENEDIKT XVI.: op. cit., 19.

² Srov. tamtéž, 22.

³ Srov. tamtéž, 23.

⁴ Srov. tamtéž, 23.

⁵ Tamtéž, 23.

⁶ Srov. tamtéž, 24.

⁷ Srov. Mt 25,40.

⁸ Srov. 1 J 4,20.

⁹ BENEDIKT XVI.: op. cit., 27.

To také platí dnes, jak to například vyplývá ze spirituality boromejek popisované v kapitole 4. 2.

Po zhodnocení tohoto pohledu lze říci, že se nejedná o zvenku přicházející přikázání, které požaduje nemožné, nýbrž o vnitřní zakoušení darované lásky. Láska pochází z lásky.¹

Dle Janova evangelia je právě láska a její projevy „poznávacím znamením“ křesťanů: *“Nové přikázání vám dávám: Milujte se navzájem jako jsem já miloval vás, tak se navzájem milujte vy. Podle toho všichni poznají že jste moji učedníci, budete-li mít lásku k sobě navzájem.”* (J 13,34-35)

Z těchto slov rovněž vyplývá Ježíšovo přání, aby Boží lid, tedy církev, konal skutky lásky. Láska církve k chudým patří k jejím pevným tradicím. Inspiruje se evangeliem blahoslavenství, Ježíšovou chudobou a jeho laskavostí k chudým. Láska k chudým je pro křesťana také jedním z motivů povinnosti pracovat, aby mohl konat dobro a pomáhat těm, kdo trpí v nouzi.²

¹ Srov. BENEDIKT XVI.: op. cit., 28.

² Srov. Katechismus katolické církve: op. cit., čl. 2444.

7.2 Cena lidského života

Charita je dílejší oblastí sociální skutečnosti, ve které jde o interakci lidí. Každá reflexe sociální skutečnosti předpokládá pojem člověka a jeho určení.¹ Klíčovým pojmem v reflexi křesťanské sociální etiky je pojem člověka jako osoby. Motiv stvoření je základem pro obhajobu jedinečnosti a důstojnosti člověka. K jedinečnému pojmání člověka nás také vede víra, jež vidí událost Krista jako dění vykoupení a spásy.² To je například formulováno v textu: „*Vy všichni jste totiž Boží děti skrze víru v Ježíše Krista, vy všichni, pokřtění v Krista, oblékli jste se v Krista. Už není Žid anebo Řek, už není otrok anebo člověk svobodný, už není muž anebo žena.*“ (Ga 3,26-28)

Sociálně - etický dosah personality v katolické sociální nauce vyjádřil v roce 1961 JAN XXIII.³ Někteří současníci, žijící v rozvinuté společnosti, a přesto v materiální či duševní bídě. Chudí jsou mnohdy považováni současnou společností, s jejím konzumním stylem života, za méněcenné a nehodné velkého zájmu. Církev svou charitativní činností dokazuje, že i člověk neproduktivní v materiální oblasti, má svou lidskou hodnotu. Svou pomocí pak církev hodlá přispět k jeho důstojnějšímu životu.

Jan Pavel II. v encyklice *Sollicitudo rei socialis* hovoří o tom, že projevy solidarity uvnitř každého společenství jsou účinné pouze tehdy, uznávají-li se jeho členové navzájem jako osoby.⁴

Oporou smýšlení církve je Písmo svaté, a to především Nový zákon. Jak nazíral Ježíš na život a osobnost lidí kolem sebe?

„Přinášeli mu děti, aby jim požehnal. Ale učedníci to zakazovali. Když to Ježíš viděl, rozmrzelo ho to a řekl jim: 'Nechte děti přicházet ke mně, nebraňte jim, neboť takovým patří Boží království...' Bral je do náručí, kladl na ně ruce a žehnal jim.“ (Mk 10,13-16)

Děti pro svou bezbrannost a křehkost se mnohdy stávají předmětem sociální i charitativní péče. Ježíš se dětí zastával, protože i ony potřebují ochranu: „*Kdo však jedno z těchto nepatrných, které ve mě věří, svede ke hříchu, pro toho by bylo lépe, aby mu byl pověšen na krk mlýnský kámen a aby byl potopen hluboko do moře.*“ (Mt 18,6-7)

¹ Srov. ANZENBACHER: op. cit., 179.

² Srov. tamtéž, 22.

³ Srov. JAN XXIII.: op. cit., 218-220.

⁴ JAN PAVEL II.: op. cit., 28.

Lidství však dokázal vidět i v lidech, kteří ve své době byli opovrhováni z důvodů nemoci, kvůli nimž měli choří nejen velmi odpudivý vzhled, nýbrž od nich hrozila nákaza. Takovým bylo malomocenství. Židé měli zakázáno se takových lidí vůbec dotýkat a tito lidé byli kamenováni pokud překročili určené hranice. Matoušovo evangelium vypráví o tom, jak Ježíš malomocného uzdraví a přitom se ho dotýká.¹ Kdykoliv Ježíš uzdravoval nemocné, vždy prokazoval sociální službu svým bližním.² Kristus jde ještě dále a ukazuje, že život a zdraví člověka jsou důležitější než striktně dodržovaný Zákon, tak jak to dělali farizeové. Uzdravuje tedy nemocného v sobotu, v den, kdy není dovoleno židům pracovat.³ Nejde jen o nebezpečí života, nýbrž vykonání dobra pro druhého. Spasitel měl úctu ke svým bližním a hluboký smysl pro posvátnost osobnosti člověka. Cenil si lidí jako takových, ne pro jejich úspěchy, bohatství, krásu a ne pro nějakou přitažlivou vlastnost. Z této pozice Ježíš nazíral na lidi. Tak náboženství obohacuje a osvětluje sociální citění. Lidská láska se stala sociálním dogmatem církve.⁴ Cena života nemůže být zastřena ani tělesným znetvoření ani mravním proviněním. Ježíš tuto myšlenku vědomě zdůrazňuje a povyšuje ji na sociální zásadu.⁵

Respektování lidské osoby předpokládá respektování práv, která vyvěrají z její důstojnosti jakožto tvora. Tato práva jsou starší než společnost a jsou jí uložena.⁶ Takové respektování lidské osoby vychází z dodržování zásady jak o ni hovoří Katechismus katolické církve: „Každý musí považovat bližního, nikoho nevyjímaje, za druhé já, a musí mít ohled především na jeho život a prostředky nutné k životu důstojnému člověka. Žádné zákonodárství nemůže odstranit předsudky a sobecké chování, to je možné překonat jen láskou, která vidí v každém člověku bratra.“⁷

Vykoupení Kristovou obětí, jsou všichni povoláni k účasti na téže božské blaženosti, všichni tedy mají stejnou důstojnost. Rovnost mezi lidmi spočívá v podstatě v jejich osobní důstojnosti a v právech, která z ní vyplývají.⁸

¹ Srov. Mt 8,1-4.

² Srov. RAUSCHENBUSCH Walter: Sociální zásady Ježíšovy, Praha: Československý Kompas, 1926, 7.

³ Srov. Lk 6,6-11; 13,10-17; 14,1-6.

⁴ Srov. RAUSCHENBUSCH: op. cit., 13.

⁵ Srov. tamtéž, 12.

⁶ Srov. Katechismus katolické církve: op. cit., čl. 1930.

⁷ Tamtéž, čl.1931.

⁸ Srov. Katechismus katolické církve: op. cit., čl. 1935.

Můžeme říci, že co se týká lidských záležitostí, církve má s nimi bohatou zkušenost. To je také důvodem, proč se cítí povinna rozšířit své náboženské poslání na různé oblasti lidské činnosti. Každá tato činnost pak má být v souladu s lidskou důstojností. K tomu jako prostředek pak církve používá sociální nauku.

7.3 Bratrská láska a křesťanská zodpovědnost

V této kapitole bych se chtěla věnovat dvěma oblastem, které silně prostupují téma charity, pomoci bližnímu. Těmi jsou bratrství a křesťanská zodpovědnost. Přestože by bylo možné věnovat oběma mnohem větší prostor, ráda bych je zmínila alespoň okrajově.

Pomoc bližním, druhým, bratrům...z biblického pohledu se dá vzájemný vztah mezi lidmi nazvat bratrstvím. Je to také vlastně etický pojem a opět ho nalezneme mezi biblickými zásadami: „...vy všichni jste bratři.“ (Mt 23,8) Novozákonní bratrství je založeno tom, že jsme díky Ježíšově oběti adoptivními dětmi Božími a navzájem tedy bratry a sestrami, protože Ježíš byl Synem Otce. V NZ čteme: „...jediný je váš Otec, ten nebeský.“

(Mt 23,9); a dále: „Potom už není Řek a Žid, obřezaný a neobřezaný, barbar, divoch, otrok a svobodný, ale všechno a ve všech je Kristus.“ (Ko 3,11)

Nejedná se tedy o bratrství pokrevní, přesto bratrství lásky má mít své charakteristické vlastnosti. Má se vyvarovat pokrytectví. První list Petřův říká: *“Když jste nyní v poslušnosti přijali pravdu a tak očistili své duše k nepředstírané bratrské lásce, z upřímného srdce vytrvale se navzájem milujte.”* (1 P 1,22)

Toto téma vede k problému rovnosti lidí. Humanismus 18. století postavil požadavek a ideál rovnosti všech lidí. Z hlediska křesťanské etiky vyvěrá rovnost z našeho vztahu k Bohu. Před Bohem mají věřící stejné povinnosti a práva. Toto neplatí pouze v ohledu sociálního postavení, nýbrž také v morální oblasti. Věřícímu tak je zapovězeno soudit druhé. Rovnost lidí se dá rozšířit dále na víru, světový názor, barvu pleti a mnoho dalších sfér. Zásada solidarity, označována jako sociální láska, je přímým požadavkem lidského a křesťanského bratrství.¹

Křesťanská svoboda nás křesťany zavazuje ke službě a lásce. Je opakem mylně chápané svobody v dnešním světě (dělat cokoli a komukoli), je totiž závazkem. O takové svobodě hovoří svatý Pavel v listě Galat'anům: *„Tu svobodu nám vydobyl Kristus. Stůjte proto pevně a nedejte si na sebe znovu vložit otrocké jho.“* (Ga 5,1);

„Vy jste byli povoláni ke svobodě, bratři. Jen nemějte svobodu za příležitost k prosazování sebe, ale služte v lásce jedni druhým.“ (Ga 5,13);

„Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův.“ (Ga 6,2)

¹ Srov. Katechismus katolické církve: op. cit., čl. 1939.

Projevem a základem lidského bratrství je pro věřícího láska, jejímž charakteristickým rysem je obětavost. Jak již bylo řečeno, podle svatého Jana jsou konkrétní skutky lásky k bratru a k bližnímu měřítkem naší lásky k neviditelnému Bohu.¹

Latinský název pro společnost je „*societas*“, jehož základem je výraz „*socius*“ - druh, přítel. To také vystihuje podstatu věci. Proto svatý Petr vybízí: „*Především mějte vytrvalou lásku jedni k druhým.*“ (1 P 4,8.10)

Bratrské smýšlení je vytvářeno upřímným dialogem jak mezi kulturami, tak mezi jednotlivými lidmi.² Povinnost stát se bližním druhých a činně jim sloužit se stává ještě naléhavější, když někdo v jakémkoliv ohledu trpí nouzí.³ Kromě přirozených, lidských pout je tu z křesťanského hlediska ještě jednota založená na jednotě trojjediného Boha. Tu nazýváme „*communio*“, společenství. Je posláním církve tuto jednotu ochraňovat a rozšiřovat.

Co se týká křesťanské zodpovědnosti, slovo „zodpovědný, zodpovědnost“, není přímo uvedeno v Písmu svatém. Křesťan má jednat zodpovědně, neboť se bude jednou zodpovídat ze svého života při posledním soudu. V tom smyslu jak konal či nekonal skutky milosrdné lásky.⁴ Povinnost odpovědného jednání se objevuje také ve Starém zákoně.⁵ Povinnost se ale nevztahuje jen k věčnosti.⁶

Vědomí povinnosti je důležité pro etiku osobnosti. Povinnost plnit přikázání dává určitý konkrétní rys křesťanské lásce, ztělesňuje ji.⁷ Povinností věřícího je, aby nenarušoval harmonii ve společnosti. Zodpovědnost člověka se pak projevuje například tím, že se snaží prosazovat zákony, jež by spravedlivý a důstojný život lidí ochraňovaly.⁸

Tak to již říkal Pavel Galat'anům: „*Jestliže však jeden druhého koušete a požíváte, dejte si pozor, abyste se navzájem nezahubili.*“ (Ga 5,15)

¹ Srov. 1 J 4,20.

² Srov. PAVEL VI.: op. cit., čl. 73.

³ Srov. Katechismus katolické církve: op. cit., čl. 1932.

⁴ Srov. Mt 25,31.

⁵ Srov. Gn 5,22.

⁶ Srov. 1 P 3,5.

⁷ Srov. NOVÁK: op. cit., 46.

⁸ Srov. OVEČKA: op. cit.

8. JÁDRO PROBLÉMU

Lze říci, že všichni lidé chtějí žít dobrý život. Z historie je však možné snadno vypožorovat, že ne vždy a ne každý člověk přeje dobrý život také svému bližnímu. To je patrné již z bible. Na jejích stránkách např. proroci nevybíravě kritizují společenské sociální zlořády, jinde zase Ježíš neváhá veřejně ukázat na konkrétní sobectví vedoucích vrstev společnosti. Nespravedlnost je zde pranýřována proto, že na jedné straně těžce sužuje chudý lid, přičemž na straně druhé existuje blahobyť. Je tu ale také jiný důvod, proč Bůh, ať už skrze proroky nebo prostřednictvím muže z Nazaretu požaduje, aby se člověk nechoval nespravedlivě. Sociální spravedlnost, která zaručuje každému člověku jeho základní lidská práva, byla předtím, než ji požadovaly lidské zákony, mezi které patří především Listina základních lidských práv, požadavkem Božím.¹ Bůh je ten, který nečiní rozdíl mezi lidmi a žádá spravedlnost univerzální, to jest pro všechny lidi. Tento požadavek lze „vyčíst“ z Božího zjevení, které nacházíme v Písmu a jenž přijímáme skrze víru.² V knize Deuteronomia jsou nároky na morálku nazvány Zákonem. Tento „Zákon“ pravdy, spravedlnosti a lásky má svůj vzor ve vnitřním životě samotného Boha, který je člověku zprostředkován Božím sebezjevením.

Důvodem proč Bůh žádá spravedlnost je jeho vlastní vnitřní život, to, že on sám v sobě je spravedlivý, je spravedlnost a milosrdenství samo.³ Člověk je stvořen k obrazu Božímu a nesmí se svým životem, a s životem vůbec, nakládat libovolně, neboť stojí před tváří Boží a svou libovůlí by ničil Boží obraz v sobě. Naopak svou službou, svým spravedlivým konáním se tak má připodobňovat Bohu, který je vzorem pro správné jednání.⁴ Bůh je nejvýše spravedlivý, je mírou spravedlnosti. Náplní této spravedlnosti je milosrdenství.⁵ Křesťanská služba, která je milosrdenstvím je tedy formou spravedlnosti a zároveň tak zjevuje pravou tvář Boží.⁶

¹ Srov. OVEČKA: op. cit.

² Srov. tamtéž.

³ POSPÍŠIL: Teologie služby, 142.

⁴ Srov. Gn 1,26; Mt 5,48.

⁵ Srov. POSPÍŠIL: Jako v nebi, tak i na zemi, 501.

⁶ Srov. POSPÍŠIL: Teologie služby, 150.

V. C. Pospíšil upozorňuje, že každý výrok o Bohu třeba vždy vztahovat k Bohu trojjedinému a uvádí citát z Katechismu katolické církve:

„Tajemství nejsvětější Trojice je hlavním tajemství víry a křesťanského života. Je to tajemství Boha, jaký je sám o sobě. Toto tajemství je tedy zdrojem všech ostatních tajemství víry; je světlem, které je osvěcuje.“¹

Dále připomíná, že tato myšlenka se nevztahuje jen na pravdy víry, ale ve světle tohoto tajemství je nutné nahlížet i na křesťanskou charitativní službu. Jak bylo zmíněno výše, pravda, spravedlnost a láska má svůj vzor ve vnitřním životě samotného Boha. Pravdu o Boží trojjedinosti pomáhá obhájit tzv. teorie vnitrobožských vztahů, která hovoří o otcovství, synovství, o vztahu Otce a Syna k Duchu svatému a vztahu Ducha svatého k Otci a Synu. Vztahy v Trojici jsou vzájemným sebedarováním Otce Synovi a Syna Otci. Otec je první, kdo daruje, je první štědrý, Syn potom Otce napodobuje.

Dát život druhému je v Trojici spojeno s nabídnutím vlastního života za druhého. Je to štědré milosrdenství, přičemž Duch svatý je vzájemnou láskou - tedy vzájemným milosrdenstvím Otce a Syna, anebo z tohoto věčného milosrdenství vychází. Pospíšil uzavírá:

„Právě v lásce se osoba plně realizuje paradoxně tím, že daruje vše, co má...Trojice je tudíž pravzorem nové civilizace lásky a kultury života.“²

O Bohu jako trojjediném se dozvídáme z Nového zákona.³ Jeho zjevitelem je Ježíš Kristus, který o sobě mluví jako o Synu, Synu Otce. Obraz Trojice stojí na víře, že Ježíš Kristus je zároveň Bohem.

V Novém zákoně rovněž objevujeme přikázání vzájemné lásky, která podle nauky katolické církve vede k prožívání trojičního života a k tomu, že spolu s Ježíšem proměňujeme dějiny až do jejich naplnění v nebeském Jeruzalémě.⁴ Lidská spravedlnost a milosrdenství je jednak naší účastí na tajemství Trojjediného, kdy tato účast je nám darována díky Daru – Duchu svatému, a je také zpodobněním s Bohem Otcem, Synem a Duchem svatým.⁵

¹ Katechismus katolické církve, čl. 234, citát in: POSPÍŠIL Ctirad Václav: Teologie služby, 153.

² POSPÍŠIL: Teologie služby, 174.

³ Srov. Mt 28,19.

⁴ Srov. POSPÍŠIL Ctirad Václav: Jako v nebi, tak i na zemi, 70.

⁵ Srov. tamtéž, 501.

Člověk, který se angažuje ve sféře pomoci, nemusí být nutně křesťan. Zbožný člověk má však nadto silnější důvody angažovat se profesionálně ve věcech tohoto světa.¹ Právě tyto důvody jsou nosnou částí celého jeho poslání.

¹ Srov. OVEČKA: op. cit.

Závěr

V této práci jsem si vytyčila cíl odpovědět si na otázku, zda je charitativní činnost katolické církve podložena teologicky. Záměrem bylo nalézt prameny ze kterých teologie čerpá. Úmyslem bylo rovněž vysvětlit, proč si církev slova z těchto zdrojů vysvětluje právě způsobem, ze kterého vyplývá, že je úkolem křesťanů zabývat se charitou. Práce s tímto tématem znásobila mé poznatky v oblasti katolické charity, křesťanské sociální etiky, oživila některá historická fakta a přispěla k dokonalejší orientaci v Písmu svatém. Především mne však teologie znovu přesvědčila o své „životnosti“, logice a hloubce myšlenek, které mají schopnost člověka odpoutat od strnule interpretovaných frází a přivádí ho k samému Bohu jako zdroji všeho existujícího, a tak mu poskytnou šanci pro jeho lepší poznání.

Shrnutí teoretické části:

Při shromažďování podkladů pro teoretickou část jsem se přesvědčila o pravdivosti výkladu, že katolická církev stojí na třech základních pilířích. Totiž že vedle zvěstování Božího slova (kérygma – martyria) a slavení svátostí (leitúrgia) se ve stejné míře a s velkou zodpovědností věnuje službě lásky – caritas (diakonia). Tento úkol si církev nepřibrala jako další aktivitu v průběhu svého historického vývoje, existoval v církvi od dob jejího vzniku. Již na samém počátku církve se apoštolové zhostili tohoto úkolu velmi zodpovědně, položili základ organizace a natrvalo ho tak včlenili do nitra církve. Přestože tato služba vyrostla z momentálních potřeb rané křesťanské společnosti, existují ještě další důvody, proč tato dílčí činnost zaujímá tak důležité místo v poslání církve.

Během této práce jsem se díky vykreslení obrazu pravoslavné církve rovněž přesvědčila o tom, že konání charity není jen cestou ke zdokonalování světa a šíření hodnot Božího království, ale že úzce souvisí se samotným pojetím Boha a člověka. V těchto úvahách jsem stejně tak ocenila důležitost propracované křesťanské sociální nauky a morální teologie, která napomáhá člověku orientovat se ve světě.

Shrnutí autorské části:

Ještě před započítím této práce jsem se seznámila s problémem, že v této oblasti neexistuje široký výběr literatury, která by toto téma zpracovávala z podobného úhlu pohledu a také z hlediska katolické církve. Na tomto místě musím konstatovat, že dokonce v dokumentu, jakým je Katechismus katolické církve, nelze nalézt mnoho odkazů při vyhledání slova charita. Podobná situace nastává i při náhledu do teologických nebo biblických slovníků. Výběr je o něco lepší, jedná-li se o historii charity, i když zde se setkáme s literaturou spíše staršího data. Při zpracování autorské části práce jsem se snažila nashromáždit co nejvíce důkazů, které mají dosvědčit důležitost zmíněného poslání. Množství odkazů vyskytujících se jak v knihách jak Starého, tak i Nového zákona, a hojnost dalších teologických pramenů však rozptýlilo mé počáteční rozpaky nad tím, zda bude možné nalézt přesvědčivé důkazy pro odbornou argumentaci. Církev ve své tradici nabízí mnoho vzorů k následování, počínaje Ježíšem Kristem přes dlouhou řadu světců až k zasvěcené činnosti řeholních institutů nebo i farních aktivit. Tyto vzory jsou podpořeny detailně vypracovanou morální naukou a sociálním učením církve, ve kterém zaujímají zásadní roli sociální encykliky. Církev je tedy velmi dobře „vyzbrojená“ pro argumentaci na obranu své činnosti. Problém spíše nastává při hledání literatury, která by uvedená fakta interpretovala. Bohužel se zde musím přiklonit k názoru autorky práce o sociálním působení církvi:¹ „Přesto toto téma není v současné české literatuře, podle mých informací, nijak podrobněji zpracované. Co se týká teoretických souvislostí křesťanské sociální práce setkala jsem se pouze s jedinou publikací, která se zabývá uceleněji teologickými souvislostmi sociální práce.² Tato potíž přetrvává dokonce i v dokumentu jakým je první encyklika papeže Benedikta XVI. Deus caritas est, ve které se neobjevilo hlubší rozebrání trinitární tematiky, jakožto pravzoru charitní služby lásky k bližnímu.

¹ Srov. MICHLÍČKOVÁ: op. cit., 85.

² Srov. POSPÍŠIL: Teologie služby.

Závěr obou částí práce:

Při své práci jsem si tedy kladla otázku, co výše zmíněný fakt znamená pro praxi charitních pracovníků. Bohužel si zde na tuto otázku nemohu fundovaně odpovědět, jelikož takový výzkum nebyl předmětem mé práce, i když by bylo zajímavé se jím zabývat. Zbývá se tedy domnívat se, že jim je poskytnuta jistá forma vzdělávání, nebo že jsou dostatečně duchovně fundovaní na to, aby se dokázali správně orientovat v církevních dokumentech a v Písmu svatém, pokud zde budou hledat jisté odpovědi.

Lépe jsou na tom jistě ti, kteří se rozhodli tento obor studovat a kterým se dostane možnosti čerpat podklady pro své budoucí povolání z výkladu svých vyučujících a odborných pramenů.¹ Ostatním, kteří potřebují podporu ve své ducha vyčerpávající práci lze doporučit, aby hledali vodítko například na místech jako jsou výše zmíněné kongregace boromejek nebo salesiánů. Ti mají nejen odborné zkušenosti, nýbrž jsou duchovně formováni.

Domnívám se, že nestačí pouze se řídit odkazy z Písma svatého. Nachází se zde totiž některá doporučení, která jsou dobově podmíněná a jejich přesná aplikace na naše prostředí by nemusela být zcela správná. Pokud se někdo nevěnuje čtení Písma systematicky nebo s odbornou asistencí, mohl by se potýkat s určitými nesnáze nebo si věci mylně vysvětlovat. To, co mě vede k názoru, že je nutné při vykonávání tohoto povolání problematice rozumět je náročnost těchto povolání, jehož podcenění může vyústit v syndrom vyhoření. Vždyť ani svatí ani řeholníci, jak sami tvrdí, se neobejdou bez pravidelné modlitby a častého svatého přijímání.

Dle teologů se charita stává jakýmsi mostem v ekumenickém a mezináboženském rozhovoru. K usnadnění takového dialogu je nutné se ve věci dobře orientovat. To přináší další důvody proč pátrat po kořenech charity. Tak se potom tato problematika dotýká nejen teologů, charitních pracovníků nebo studentů teologie, nýbrž také ostatních věřících. Nejedná se přece pouze o organizovaný druh charity. Jde o všechny věřící a jejich vztah k bližnímu. Běžný křesťan může získat své teologické porozumění například z homilií a biblických nebo podobných farních setkáních, které jsou bezpochyby vhodným místem pro takový výklad. To, co je jádrem bliženecké lásky leží totiž ve víře křesťanů, že Bůh je láska.

¹ Srov. např. Obor Charitativní a sociální práce nebo Sociální a humanitární práce na CMTF v Olomouci.

Přehled použitých biblických zkratek

Uvedeno dle ekumenického překladu bible

SZ - STARÝ ZÁKON

I. KNIHY KANONICKÉ

Gn	První Mojžíšova (Genesis)	Iz	Izajáš
Ex	Druhá Mojžíšova (Exodus)	Jr	Jeremjáš
Lv	Třetí Mojžíšova (Leviticus)	Oz	Ozeáš
Dt	Pátá Mojžíšova (Deuteronomium)	Am	Ámos
Ž	Žalmy	Mi	Micheáš
Př	Příslloví	Mal	Malachiáš
Kaz	Kazatel		

II. KNIHY DEUTEROKANONICKÉ

Tób Tóbiáš

NZ - NOVÝ ZÁKON

Mt (Matouš)	Evangelium podle Matouše	Ko	List Koloským
Mk (Marek)	Evangelium podle Marka	1 Tm	První list Timoteovi
L (Lukáš)	Evangelium podle Lukáše	2 Tm	druhý list Timoteovi
J (Jan)	Evangelium podle Jana	Tt	List Titovi
Sk	Skutky apoštolské	Jk	List Jakubův
Ř	List Římanům	1 P (t)	První list Petrův
1 K	První list Korintským	1 J	První list Janův
Ga	List Galatským		
F (p)	List Filipským		

Přehled použité literatury

A. Knihy:

ANZENBACHER Arno: Křesťanská sociální etika, Brno: CDK, 2004.

BADER Wolfgang: Matka Tereza, Praha: Nové město, 2000.

BOSCO Jan: Můj život pro mladé: vzpomínky zakladatele Salesiánů, Praha: Portál, 2007.

BOSCO Teresio, NANNI Carlo: Dej mi duše. Salesiánská tradice, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006.

BOSCH David J.: Transforming mission. Paradigm Shifts in Theology of Mission, NY: Orbis Books, 1991.

BREJCHA P. Leander O. F. M.: Pamětní spis o katolické charitě (milosrdné lásce) v zemi Moravsko-Slezské, Přerov: Společenská tiskárna, 1930.

CANKOV Stefan: Pravoslavné křesťanství východní. Jeho podstata a současný stav, Vyškov na Moravě: Liga pravoslavné kultury, 1931.

DOIG Desmond: Matka Tereza. Život a dílo, Praha: Řád, 1990.

FILIPI Pavel: Hostina chudých, Praha: Kalich, 1991.

FILIPI Pavel: Křesťanstvo. Historie, Statistika, Charakteristika křesťanských církví, Brno: CDK, 1998.

GRIVEC František: Pravoslaví, Kroměříž: Velehradská akademie, 1921.

HARAKAS Stanley Samuel: Living the faith. The praxis of eastern orthodox ethics, Minneapolis, MN: Light and Life Publishing Company, 1992.

HURT Božetěch, KOUBA Pavel, KOTÍK Ladislav: Sociální pastýřské listy, Havlíčkův Brod: Portál, s. r. o., 1998.

CHADIMA Martin: Charitativní péče - Dějiny a současnost, Hradec Králové: Gaudeamus, 2007.

KAŇA Jiří: Jáhni a my, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005.

LORENZO Maria di: Matka Tereza - zář lásky, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005.

MALÝ Radomír: Církevní dějiny, Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 2001.

MESSINA Rossario: Dějiny charitativní činnosti, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005.

NĚMEC Jaroslav: Cesta ke kanonizaci, Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1999.

NOVÁK Antonín Jiří: Sociální aspekt pravoslavné ethiky, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1962.

POLÁŠEK František: Východní křesťanské církve, Olomouc: Matice cyrilometodějská, s. r. o., 2002.

POSPÍŠIL Ctirad Václav: Teologie služby, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

POSPÍŠIL Ctirad Václav: Jako v nebi, tak i na zemi. Náčrt trinitární teologie, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007.

RAUSCHENBUSCH Walter: Sociální zásady Ježíšovy, Praha: Československý Kompas, 1926.

RYŠKOVÁ Mireia: Doba Ježíše Nazaretského, Praha: Karolinum, 2008.

SEBBA Anne: Matka Tereza, Praha: Euromedia Group, 2000.

STAMOOLIS James J.: Eastern orthodox mission theology today, Eugene OR: Orbis and Light and Life Publishers, 1986.

ŠPIDLÍK Tomáš: Spiritualita křesťanského Východu. Mnišství, Řím: Křesťanská akademie, 2004.

VAŠEK Bedřich: Dějiny křesťanské charity, Olomouc: Velehrad, 1941.

WARE Timothy: The orthodox church, Baltimore: Penguin Books, 1993.

WOLF Václav: Syntéza víry, Matice cyrilometodějská s.r.o.: Olomouc, 2003.

ZEDNÍČEK Miroslav: Jáhenky v církvi. Sborník Katolické teologické fakulty, svazek VI., Univerzita Karlova v Praze: Karolinum, 2004.

B. Komentáře k Novému zákonu:

BORSE Udo: Malý Stuttgartský komentář. Nový zákon 13. První a druhý list Timotejovi a list Titovi, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.

HOPPE Rudolf: Malý Stuttgartský komentář. Nový zákon 15. List Jakubův, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.

KLIESCH Klaus: Malý stuttgartský komentář. Nový zákon 5. Skutky apoštolů, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999.

KREMER Jacob: Malý stuttgartský komentář. Nový zákon 8. Druhý list Korint'ánům, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000.

LIMBECK Meinrad: Malý stuttgartský komentář. Nový zákon 1. Evangelium sv. Matouše, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996.

MUELLER Paul-Gerhard: Malý Stuttgartský komentář. Nový zákon 3. Evangelium sv. Lukáše, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998.

THEOBALD Michael: Malý Stuttgartský komentář. Nový zákon 6. List Římanům, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

C. Encyklopedie a slovníky:

BUBEN Milan M.: Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích. Řády rytířské a křížovníci, Praha: Libri, 2002.

BUBEN Milan M.: Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích. Řeholníci a kanovníci, Praha: Libri, 2003.

BUBEN Milan M.: Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích. Žebravé řády, Praha: Libri, 2007.

BUBEN Milan M.: Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích. Řeholní klerikové, Praha: Libri, 2008.

DOUGLAS J. D. (ed. a kol.): Nový biblický slovník, Praha: Návrat domů, 1996.

NOVOTNÝ Adolf: Biblický slovník, Praha: Kalich, 1956.

RAHNER Karl, VORGRIMLER Herbert: Teologický slovník, Praha: Zvon, 1996.

D. Církevní dokumenty:

BIBLE. ČEP, Praha: Česká biblická společnost, 1998.

DRUHÝ VATIKÁNSKÝ KONCIL: Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě Gaudium et spes, (ze dne 7. prosince 1965), in: Dokumenty II. vatikánského koncilu, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

DRUHÝ VATIKÁNSKÝ KONCIL: Dekret o apoštolátu laiků Apostolicam actuositatem, (ze dne 18. listopadu 1965), in: Dokumenty II. vatikánského koncilu, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

Charitativní služba církve. Pastorační péče o charitu, Praha: ČBK, 2005.

Katechismus katolické církve, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.

Kongregace pro klérus. Směrnice pro službu a život trvalých jáhnů, č. 38. Praha: ČBK, 2002.

Sociální pastýřské listy, Praha: Česká křesťanská akademie, 1998.

Společenství ve svátostech s křesťany jiných církví, Praha: ČBK, 2002.

F. Papežské encykliky:

BENEDIKT XVI.: Encyklika Deus caritas est, Praha: Paulínky, 2006.

JAN XXIII.: Encyklika Mater et magistra, Praha: Zvon,
České katolické nakladatelství, 1996.

JAN PAVEL II.: Encyklika Sollicitudo rei socialis, Praha: Zvon,
České katolické nakladatelství, 1996.

PAVEL VI.: Encyklika Populorum progressio, Praha: Zvon,
České katolické nakladatelství, 1996.

PIUS XI.: Encyklika Quadragesimo anno, Praha: Zvon,
České katolické nakladatelství, 1996.

G. Jiné prameny:

MICHLÍČKOVÁ Markéta: Sociální působení církvi v České republice v současné době
(bakalářská práce obhájená na ETF UK) Praha 2003.

OVEČKA Libor: K čemu potřebuje církve a teologie sociální angažovanost?, přednáška
v rámci předmětu Etika sociální a charitativní práce, KTF UK 2006-7. Nепublikováno.

PAP Magda Mária: Practices of social involvement in the life of Romanian orthodox
church. A dissertation, Prague: International Baptist Theological Studies, 2007.

PARUSHEV Parush R.: Walking in the dawn of the light: On the salvation ethics of the ecclesial communities in the orthodox tradition from a radical reformation perspective. A dissertation for the degree of Doctor of Philosophy, Pasadena, CA: Center of Advanced Theological Studies, Fuller Theological Seminary, 2006.

SKOBLÍK Jiří: Úvod do morální teologie. Poznámky ke křesťanské etice, KTF UK Praha, Katedra teologické etiky a spirituální teologie, 1996. Nепublikováno.

VĚTROVEC Pavel: Starý zákon, Subsidia pro kombinované studium, Mariánské Lázně, 2001. Nепublikováno.

H. Internetové zdroje:

Boží soud jako výmysl středověku? Výklad Am 3-4, <http://www.biskupstvi.cz>, (20. 4. 2009).

Corpus iuris civilis, <http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/126343-corpus-iuris-civilis>, (23. 11. 2008).

Kardinál Tomášek, <http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/186771-kardinal-tomasek>, (3. 12. 2008).

Kdo jsme. Oficiální stránky Charity Česká republika, <http://www.charita.cz/article.asp?>, 20. 11. (2008).

Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského. O nás hlouběji. Charisma a spiritualita, <http://www.boromejky.cz/13.htm>, (15. 3. 2009).

Matka Tereza. Nejznámější misionářka 20. století, <http://zivotopisyonline.cz/matka-tereza.php>, (2. 12. 2008).

MUCHA Petr: Evangelizace a misie, <http://www.cho.cz/clanky/Evangelizace-dnes.html>, (23. 11. 2008).

POMPEY Heinrich: Impulzy pro sociální práci církve - encyklika *Deus caritas est*,
CMTF UP Olomouc, Katedra křesťanské sociální práce, <http://www.upol.cz>,
(10. 10. 2008).

POMPEY Heinrich: Křesťanská sociální nauka jako inspirace pro křesťanskou sociální práci, CMTF UP Olomouc, Katedra křesťanské sociální práce, <http://www.upol.cz>,
(10. 10. 2008).

POMPEY Heinrich: Milosrdenství jako klíčový pojem diakonie, CMTF UP Olomouc, Katedra křesťanské sociální práce, <http://www.upol.cz>, (10. 10. 2008).

POMPEY Heinrich: Pomáhající praxe a solidarita v jiných světových náboženstvích, CMTF UP Olomouc, Katedra křesťanské sociální práce, <http://www.upol.cz>,
(10. 10. 2008).

Svatý Jan Bosco – zakladatel Salesiánů, <http://www.sdb.cz/zakladatel-jan-bosco/>,
(1. 3. 2009).

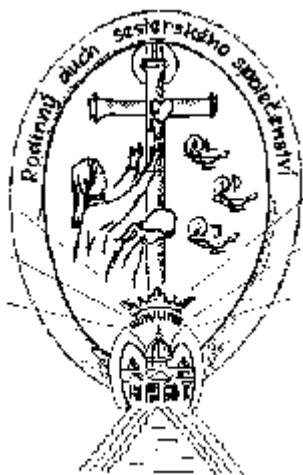
I. Tisk:

ZIKMUND Martin T.: Křesťané trestáni za to, že mění Indii, in:
Katolický týdeník 39 (2008).

Přehled příloh

Výklad znaku spirituality Milosrdných sester sv. Karla Boromejského.

Příloha – Výklad znaku spirituality Milosrdných sester sv. Karla Boromejského

Na obraze dominuje Kristův kříž. Kristův život a jeho láska, kterou nepřemůže ani smrt, je pro boromejky pramenem a smyslem života.

Bez Ježíše Krista by náš život s veškerou prací neměl žádný smysl. Jsme přesvědčeny o Ježíšově lásce vůči každé z nás osobně, a tedy i vůči každému člověku. Boromejka se svým životem snaží světu zprostředkovat tuto lásku, přijmout ji od Boha a dávat ji dál – to vyjadřují postavy boromejek pod křížem. V pozadí kříže se rýsuje hostie, Ježíšova stálá přítomnost v lidstvu. Tady je místo, odkud bere boromejka sílu vytrvat v tomto životě, tady je místo, které dává jejímu životu mízu.

Boromejka potřebuje být spojená s Bohem – to ukazuje svislé rameno kříže, s hostií a krvácejícím Božím srdcem, zatímco vodorovné rameno mluví o její službě a práci, o její lásce k lidem. Lidé, se kterými se boromejka setkává, by se měli cítit v její přítomnosti přijatí, milovaní, měli by zakusit svou hodnotu, pocítit úctu. To symbolizují tři rozsvícené kahany s počátečními písmeny:

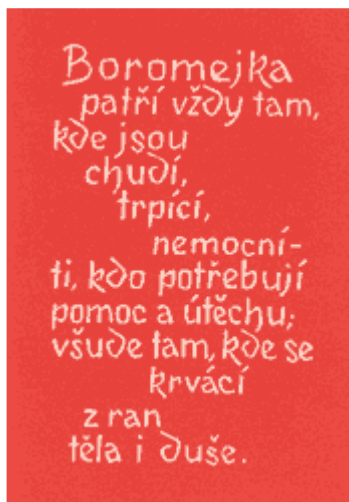
L – láska,

P – pokora, tedy pravda, která přiznává druhému i sobě správnou hodnotu

J – jednoduchost, vedle které se nikdo necítí ponížený.

Tento děj je zářmován do nápisu výrazně charakterizujícím naši Kongregaci: „Rodinný duch sesterského společenství.“ Naše první sestry se svěřily Svaté rodině a postavily se pod její zvláštní ochranu se snahou žít společenství mezi sebou jako ona. Chtěly bychom, aby to platilo o nás i dnes.

Celý obraz stojí na skále církve, jak ji symbolizuje bazilika sv. Petra v Římě. V církvi jsme byly pokřtěny a poznaly Krista, z církve vytékají prameny dalších svátostí, církev přijímá naše sliby. Tento základ je chráněn znakem Mariiným. Odtud se rozbíhají paprsky do celého světa, vyprávějící o teplé a hřejivé lásce. Toto je ideál a současně cesta k němu. Stále budeme na cestě. Přes veškerá klopýtání se chceme tomuto ideálu přibližovat.

Boromejka
patří vždy tam,
kde jsou
chudí,
trpící,
nemocní-
ti, kdo potřebují
pomoc a útěchu;
všude tam, kde se
krvácí
z ran
těla i duše.

Resumé

Římskokatolická církev koná charitativní dílo po celém světě. Jeho počátky lze vystopovat již v prvotní církvi, kdy apoštolové ustanovením sedmi mužů, jáhnů, začleňují charitu natrvalo do církve. Vedle hlásání radostné zvěsti a slavení svátostí představuje diakonie třetí z jejích hlavních úkolů. Jeho zodpovědné plnění je možné pozorovat v celé historii existence církve.

Cílem práce bylo teologicky zdůvodnit křesťanskou charitu a nalézt kořeny této činnosti v Písmu svatém a v dalších pramenech sloužících církvi. V práci je nejprve představena charita z historického hlediska. Po úvodních kapitolách, které objasňují pojmy spojené s charitou a zmiňují obecný význam bliženecké pomoci, se práce zabývá židovskou charitou a životními poměry Palestiny v dobách vzniku církve. Dále se práce věnuje křesťanské charitě a sleduje její vývoj od počátku až do současnosti.

V další části oddílu teorie je nahlížena charita v tradici svatých. Zde je záměrem monitorovat důvody, jež vedly vybrané světce k tomu, aby svůj život zasvětili pomáhání druhým. Mezi nimi jsou jmenováni například Kamil de Lellis, svatý František, svatý Vincenc z Pauly, Jan z Boha a další. Větší část tohoto pojednání tvoří popis motivace Matky Terezy.

Důležitost existence diakonické služby je vykreslena na pozadí pravoslaví, které má odlišný přístup ke službě potřebným. Ze srovnání vyplynulo, že důvodů je více. Patří mezi ně rozdílnost pohledu na Boží království na zemi, starobylý ráz pravoslaví a odlišnosti v misijním díle. Práce dále poukazuje na to, že prameny, na jejichž základě jsou věřící vedeni k lásce k bližnímu se ve Východní církvi neliší.

Druhá část práce je zaměřena na představení zdrojů, z nichž katolická církev čerpá při obhajobě pro svou sociální činnost. Tyto zdroje jsou rozděleny na biblické prameny, kde dokazování probíhá na základě odkazů z Písma svatého s důrazem na Nový zákon. Druhý oddíl pak tvoří teologické prameny, mezi něž se řadí tradice církve, sociální encykliky a výroky Magisteria.

Před závěrem práce je věnován prostor pro hlubší objasnění pojmů těsně souvisejících s charitou. Mezi nimi zaujímá místo kapitola o lásce, podpořená myšlenkami z encykliky *Deus caritas est* papeže Benedikta XVI. Dále je řeč o bratrství, zodpovědnosti a o ceně lidského života.

V samém závěru práce přichází na řadu jádro problému týkající se Boží spravedlnosti, svaté Trojice a jejího obrazu v člověku. Na konci práce lze nalézt zdůvodnění toho, proč teologie vysvětluje biblická doporučení právě tím způsobem, který vede církev k přesvědčení, že charita je jejím úkolem.

The theological reasons for The Church's charity

The Roman Catholic Church has three major missions - liturgy, evangelization and deacony. Charity had been given an organised structure in the first century A.D when the apostels chose seven men, the deacons, and so established it indefinitely in church life.

The goal of this thesis was to find the origins of the third church mission, charity. The first written part describes charity from its historical point of view. It also introduces several saints who had dedicated their lives to charity, while it focuses on their motivation. To demonstrate the importance of charity work The Orthodox Church is discussed, which is famous for its low ambition in the field of organised help.

The second part of the theses interprets the biblical and theological origins of charity. Before closing up with a final chapter, it discusses themes that are connected with this subject. It describes the meaning of love, brotherhood, responsibility and the value of human life. The final chapter arrives at the main point of the subject - the main and only source of neighbourly love – Holy Trinity, God's justice and Image of God in man.

KEYWORDS: charity, love, Trinity, Catholic, Orthodox.

Údaje o počtu znaků

	Statistický údaj (Microsoft Word)
Stránky (bez příloh)	95
Slova	27 862
Znaky (bez mezer)	161 104
Znaky (včetně mezer)	190 418
Odstavce	946
Řádky	3 088